

Zpráva o činnosti národní zpravodajky, její zástupkyně a členů týmu pro boj proti obchodování s lidmi, zneužívání žen a dětí, nelegální migraci a zaměstnávání, genderové, domácí a sexuálně motivované násilí a pro ochranu práv obětí trestných činů za rok 2023

JUDr. Jana Zezulová, Ph.D.

V Brně dne 1. března 2024
1 SL 101/2024

I. Obchodování s lidmi

JUDr. Jana Zezulová, Ph.D.

I. 1 Obecně

„Obchodování s lidmi představuje obzvláště závažný trestný čin, který Listina základních práv EU zakazuje jako hrubé porušení základních práv“¹

Situace v oblasti obchodování s lidmi v České republice v roce 2023 je *srovnatelná s předchozím rokem*. Stav, struktura a dynamika této trestné činnosti se v průběhu let *nemění*.

Českou republiku lze nadále považovat především za zemi *cílovou a tranzitní* a také za zemi *zdrojovou*.

Z hlediska forem páčání této trestné činnosti se nadále jedná o obchodování s lidmi *za účelem pracovního vykořisťování a nucení k prostituci*.

Přetrvává trend, kdy se pachatelé zaměřují na osoby s nějakou přidanou *zranitelností* (sociální, ekonomické postavení, zneužívání alkoholu, drog, vývojové či tělesné postižení).

Pachatelé se zaměřují zejména na *osoby ze sociálně a vzdělanostně slabšího prostředí* České republiky. Osoby jsou pachateli často vylákány do zahraničí (zejména do Velké Británie), kde jsou muži nuceni vykonávat fyzicky náročnou práci. Pachatelé odebírají poškozeným při výplatě všechnu nebo drtivou část vydělané mzdy, mnohdy prostřednictvím platebních karet, které pachatelé poškozeným spolu s účty zařídili v tamních bankovních ústavech. V některých případech navíc poškozené zadluží úvěry na pořízené účty. Ženy jsou nuceny k prostituci, nebo jsou nuceny k uzavření sňatku s občany ze zemí mimo EU. Vystoupením Velké Británie z Evropské unie se počet těchto případů nadále snižuje a lze předpokládat, že tato sestupná tendence bude pokračovat i v následujících letech.

V případech pracovního vykořisťování je na území České republiky typickým způsobem páčání model z předchozích let. Stále je významným činitelem tzv. *„agenturní zaměstnávání“*, případně se v této oblasti projeví aktivity právnických osob, které mají povolení ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky ke zprostředkování práce.

Pozornost je věnována případům, kdy dochází k propojení forem *sexuálního vykořisťování a pracovního vykořisťování*, včetně nucených sňatků, resp. *„sňatků s výhodou“*, které představují nebezpečný trend vykořisťování obětí. Sňatky jsou organizovány zejména na území Velké Británie a Irska, kdy potenciální manželé pocházejí nejčastěji z Bangladéše, Afghánistánu a Pákistánu (viz též vylákání žen do ciziny pod záminkou uzavření sňatku a problematika pobytu a pohybu osob třetích zemí ve státech EU). K tomu stanovisko analytického a legislativního odboru NSZ k trestnému činu obchodování s lidmi – *vylákání ženy do ciziny pod záminkou uzavření sňatku za účelem obchodu* (sp. zn. 1 SL 703/2016).

¹ Viz čl. 83 odst. 2 Smlouvy o fungování EU a čl. 5 odst. 3 Listiny základních práv EU.

Z pohledu *zemí původu pravděpodobných obětí* identifikovaných v České republice byly jako zdrojové zaznamenány Rumunsko, Bulharsko, Mongolsko, Filipíny, Nepál, Ukrajina, Moldavsko, Slovensko, Honduras, Kyrgyzstán, Rusko, Uzbekistán a Bělorusko. Nelze však opomenout skutečnost, že obchodování jsou i čeští občané na území České republiky. Česká republika také zůstává i nadále zdrojovou zemí zejména pro Velkou Británii a Irsko.

V rámci Programu MV na podporu a ochranu obětí obchodování s lidmi bylo k 5. 12. 2024 zařazeno nově celkem 15 pravděpodobných obětí obchodování s lidmi a jedna osoba byla zařazena znovu (i s ní tedy celkové číslo celkem 16), a to z ČR (8), Slovenska (1), Ukrajiny (3), Rumunska (1 – znovuzářazení) a Venezuely (3), přičemž se jednalo o 6 žen a 10 mužů. U 5 osob (ČR, Ukrajina a Venezuela) se jednalo o podezření na sexuální vykořisťování, u všech ostatních se jednalo o podezření na pracovní vykořisťování.

Podíl cizinců na páčání této trestné činnosti se prakticky *nemění*. Nejčastěji se jednalo o *státní příslušníky České republiky*. V případech, kdy byli pachatelé tohoto trestného činu cizí státní příslušníci, se často jednalo o v České republice etablované cizince, kteří *trestnou činnost páchali společně s občany České republiky*. Lze konstatovat, že *státní příslušnost, resp. země původu pachatelů, je do značné míry shodná se státní příslušností obětí obchodování s lidmi*.

Pozornost je věnována i *nucení obětí obchodování s lidmi k trestné činnosti (nucení osob k uzavírání úvěrů, páčání krádeží, z čehož pachatelé následně kořistí) a žebrání*.

Z hlediska *prevence obchodování s lidmi* je v souvislosti s probíhající *válkou na Ukrajině* nezbytné věnovat zvýšenou pozornost odloučeným dětem, dětem bez doprovodu a mladým ženám, které prchají před válkou a hledají ochranu v cizí zemi, a to z důvodu jejich zvýšené zranitelnosti vůči vykořisťování a zneužívání.

Ministerstvo práce a sociálních věcí k problematice rizika trestné činnosti obchodování s lidmi, se ženami a dětmi přicházejícími z Ukrajiny vydalo *Souhrnnou informaci k zajištění ochrany nezletilých dětí bez doprovodu přicházejících z Ukrajiny*. Informace je určena pro odborníky pracující s ohroženými dětmi-cizinci na území ČR. V informaci jsou popsány různé scénáře a doporučený postup.

V souvislosti s probíhající válkou na Ukrajině a jí vyvolanou zvýšenou migrací osob z válečných oblastí je Radou Evropy členským státům doporučováno nabídnout pomoc a ochranu náhradním matkám, které uprchly z Ukrajiny do zemí, v nichž náhradní mateřství není legální, včetně zajištění přístupu ke zdravotní péči a bydlení. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, by měly přijmout opatření, která zajistí, aby nemožnost zapsat náhradní rodiče do rodného listu dítěte nevedla k nebezpečným porodům a obchodu s novorozenci.³

² Ministerstvo práce a sociálních věcí: Zajištění ochrany nezletilým dětem bez doprovodu přicházejícím z Ukrajiny, dostupné na: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Let%C3%A1k_odborn%C3%ADci_090322.pdf/53900cf0-400b-b317-7c46-164587dbdbdc.

³ K doporučením k prevenci obchodování s lidmi v souvislosti s válečným konfliktem na Ukrajině srov. Hoff, S., de Volder, E. Preventing human trafficking of refugees from Ukraine A rapid assessment of risks and gaps in the anti-trafficking response. Dostupné na https://freedomfund.org/wp-content/uploads/UkraineAntiTraffickingReport_2022_05_10.pdf; Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings Guidance Note on addressing the risks of trafficking in human beings

S vysokou pravděpodobností však lze konstatovat, že ani *nebyl* v roce 2023 potvrzen žádný případ obchodování s lidmi v souvislosti s *uprchlíky z Ukrajiny* (viz níže *Situace v oblasti obchodování s lidmi za rok 2023 – NCOZ SKPV, Sekce zločineckých struktur, Odbor obchodu s lidmi a nelegální migrace*).

Poznátky ze zahraničí naznačují zvyšující se význam technologií při páchání tohoto druhu trestné činnosti. Informace předložené nevládními organizacemi poukazují na využívání internetu a sociálních sítí ve všech fázích obchodování s lidmi, zejména pak v souvislosti s náborem, vykořisťováním, ale i vyvíjením kontroly a nátlaku na oběti. Technologie nejčastěji hrají významnou roli ve fázi náboru tím, že usnadňují identifikaci, lokalizaci a kontaktování potenciálních obětí. K tomu obchodníci využívají různé mechanismy v závislosti na typu vykořisťování. Zpráva Rady Evropy o *Obchodování s lidmi zprostředkované prostřednictvím online prostředí a technologií*⁴ poukazuje na rostoucí význam technologií v kontextu obchodování s lidmi. V souvislosti s náborem za účelem *sexuálního vykořisťování* identifikovalo několik smluvních států případy nabídek inzerátů nabízejících práci spojenou s obchodováním s lidmi a odhalilo důkazy o nábore obětí prostřednictvím platform sociálních sítí a seznamovacích aplikací. U seznamovacích aplikací je běžnou strategií takzvaná technika „*lover boy*“. Nejčastěji se jedná o online nábor, při němž obchodník identifikuje a kontaktuje potenciální oběť prostřednictvím online platformy, seznámí se s jejími koníčky a zájmy a také s její osobní a rodinnou situací. Potenciální oběti nabízejí empatii a podporu, kdy postupně ze strany oběti získá důvěru a následně i určitou kontrolu nad ní.

V souvislosti s obchodováním s lidmi za účelem *pracovního vykořisťování* z důkazů poskytnutých smluvními stranami vyplývá, že informační a komunikační technologie jsou využívány zejména k nábore obětí, a to zejména prostřednictvím inzerátů publikovaných na internetu s nabídkou práce. Takové inzeráty jsou zveřejňovány nejen na internetových stránkách, ale také na sociálních sítích ve specializovaných skupinách pro hledání práce a ve skupinách tzv. „vzájemné pomoci“. Několik zemí zdůraznilo význam webových stránek určených k podpoře výměny informací mezi migrujícími pracovníky jako náborového prostoru, na který se zaměřují obchodníci s lidmi.

Informace předložené nevládními organizacemi poukazují na využívání internetu a sociálních sítí ve všech fázích obchodování s lidmi, zejména v souvislosti s *a) náborem, b) vykořisťováním a c) vyvíjením kontroly a nátlaku na oběti*. Kromě toho mohou obchodníci s lidmi využívat informační a komunikační technologie, včetně sociálních médií a šifrovaných aplikací k tomu, aby pokračovali v kontaktu s oběťmi i poté, co tyto opustily vykořisťovatelské prostředí. Tato skutečnost často brání obětem obrátit se na účinnou pomoc.

Nevládní organizace též poukazují na nárůst *vykořisťování dětí prostřednictvím webových kamer a sociálních sítí*. Objevily se podezření, že pachatelé začali využívat prostředí online her k oslovování potenciálních nezletilých obětí.

related to the war in Ukraine and the ensuing humanitarian crisis. Dostupné na <https://rm.coe.int/guidance-note-on-addressing-the-risks-of-trafficking-in-human-beings-r/1680a663e2>; European Union. A Common Anti-Trafficking Plan to address the risks of trafficking in human beings and support potential victims among those fleeing the war in Ukraine, dostupné na https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-05/Anti-Trafficking%20Plan_en.pdf

⁴ Rada Evropy: Online and technology-facilitated trafficking in human beings, Full report 2022, dostupné na: <https://rm.coe.int/online-and-technology-facilitated-trafficking-in-human-beings-full-rep/1680a73e49>.

V návaznosti na poznatky z aplikační praxe v oblasti obchodování s lidmi v roce 2022 a 2023 je nutné poukázat na problém chybějící právní úpravy institutu náhradního mateřství. Tento nedostatek může představovat prostor pro zneužití žen k náhradnímu mateřství a potenciální porušování práv dětí a zneužití jejich zranitelného postavení.

Právní úprava je z hlediska možností postihu takového jednání nedostatečná. Chybí zákonné podmínky pro použití institutu náhradního mateřství, přestože právní řád tento institut aprobuje (srov. § 804 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů). Jako žádoucí se jeví zvážení legislativní změny z hlediska civilního práva a následně případně i změny v trestněprávní rovině (§ 168 obchodování s lidmi, § 169 svěřeni dítěte do moci jiného). Bez primárního zakotvení zákonné civilní úpravy náhradního mateřství však není možný následný adekvátní trestněprávní postih náhradního mateřství za úplatu. Jasně vymezení právních hranic náhradního mateřství by rovněž mohlo významně přispět k tomu, že trestní právo zůstane skutečně prostředkem ultima ratio a bude postihovat pouze ta jednání, která nejzávažnějším způsobem porušují základní práva⁵. Příslušníci NCOZ SKPV jsou zapojeni do projektu EMPACT Obchodování s lidmi OA 2.2 – Nelegální komerční náhradní mateřství a prodej dětí. Cílem projektu je sdílení informací o konkrétních případech, právních předpisech, strategiích stíhání, spolupráce se 3. státy a případně návrhy legislativních změn⁶.

Pozornost je třeba i nadále věnovat *včasné identifikaci obětí* obchodování s lidmi (domácích i zahraničních obětí), protože jenom tehdy, pokud je oběť identifikována, může profitovat ze statusu, který jí náleží, a plně prosazovat svá práva. *Problematická je skutečnost, že osoby v takové situaci často samy sebe nevnímají jako oběti, což obchodníkům s lidmi usnadňuje jejich vykořisťování.*

Identifikace dětských obětí a pomoc jim v přístupu k jejich právům bez ohledu na jejich zemi původu je nezbytná. Identifikace *dětských obětí* a pomoc jim v přístupu k jejich právům bez ohledu na jejich zemi původu je nezbytná.

Ve Zprávě Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů – Zpráva o pokroku dosaženém v oblasti boje proti obchodování s lidmi (čtvrtá zpráva)⁷ je též upozorněno na metodu tzv. „*Lover boy*“. Během vykazovaného období Europol a Eurojust podporovaly zejména Rumunsko, Francii a Španělsko ve dvou různých operacích zaměřených na zločinecké sítě, které najímaly oběti předmětnou metodou. Za metodu „*lover boy*“ jsou označovány situace, kdy obchodníci s lidmi se snaží přimět mladé dívky nebo chlapce, aby se do nich zamilovali, nebo manipulují s mladými lidmi jinými prostředky, aby je využili. Následně oběti vyhořují za použití vydírání a násilí.

Europol a několik členských států (Maďarsko, Rumunsko a Řecko) uvedly, že rodinné klany v Evropské unii nadále obchodují se svými vlastními dětmi, jakož i s dalšími dětmi, které jsou ve stejných komunitách jako ony, zejména za účelem *žebrání, kapsářství a krádeží v obchodech nebo za účelem výkonu domácích prací*. Zločinecké sítě působící

⁵ V podrobnostech viz Zpráva národní zpravodajky za rok 2022.

⁶ Podklady pro Zprávu o činnosti národní korespondentky – Národní centrála proti organizovanému zločinu, SKPV, Sekce zločineckých struktur, Odbor obchodu s lidmi a nelegální migrace, Praha 16. 1. 2024.

⁷ REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (Fourth Report), COM/2022/736 final, dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0736>.

v Evropské unii také využívají děti, často ze zemí mimo Evropskou unii, k páchání různých druhů trestných činů, jako jsou kapsářství, krádeže v obchodech nebo prodej předmětů. Děti jsou také předmětem obchodování s lidmi prostřednictvím *nezákonné adopce*.

Přetrvává potřeba dbát na dodržení požadavku, aby orgány činné v trestním řízení provedly *účinné vyšetřování* a dostály tak své *pozitivní povinnosti ochrany základních práv obětí* obchodování s lidmi. I nadále je třeba věnovat pozornost interpretaci pojmů otroctví, nucená práce a jiné formy vykořisťování a *sledovat judikaturu Evropského soudu pro lidská práva k článku 4 (zákaz otroctví, nevolnictví a nucené práce) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*.

Princip non-punishment – přijmout opatření k zajištění dodržování ustanovení o *netrestání obětí obchodování s lidmi za jejich zapojení do nezákonných činností v tom rozsahu, ve kterém k němu byly donuceny v souladu s článkem 26 Úmluvy RE o opatřeních proti obchodování s lidmi* (srov. dále směrnice 2011/36/EU. Tato směrnice v čl. 8 stanoví: „Členské státy v souladu se základními zásadami svého právního systému přijmou opatření nezbytná k zajištění toho, aby příslušné vnitrostátní orgány měly pravomoc trestně nestíhat oběti obchodování s lidmi nebo jim neukládat tresty za jejich účast na trestné činnosti, kterou byly přinuceny spáchat v přímém důsledku toho, že byly oběťmi kteréhokoli z jednání uvedených v článku 2 [trestné činy související s obchodováním s lidmi]“.

Nelegální migrace vytvořila příležitosti k zisku pro sítě obchodníků s lidmi a vystavila migranty různým formám obchodování *nejen v cílových zemích, ale také v tranzitních místech a migračních táborech*. Existuje jasná souvislost s pašováním migrantů, přičemž oběti jsou najímány v zemi původu, někdy s příslibem důstojného zaměstnání v EU, a stávají se předmětem obchodování s lidmi v cílových zemích za účelem nucené práce nebo pohlavního vykořisťování, aby splatily dopravu, díky které se dostaly do EU. V tomto případě jsou obchodníci s lidmi často stejné národnosti nebo patří do stejné etnické skupiny jako oběti. Existují také četné případy obchodování s migranty, kteří přijeli do EU legálními cestami a později byli vykořisťováni⁸.

I. 2 Situace v oblasti obchodování s lidmi za rok 2023 – NCOZ SKPV, Sekce zločineckých struktur, Odbor obchodu s lidmi a nelegální migrace⁹

Zpráva byla poskytnuta *plk. Mgr. Vítězslavem Bolfem*, vedoucím odboru obchodování s lidmi a nelegální migrace a *pplk. Mgr. Liborem Honešem*, vedoucím 2. oddělení Odboru, s laskavým svolením zařazení informací ze zprávy do Zprávy národní zpravodajky pro boj proti obchodování s lidmi za rok 2023.

Ze zprávy kolegů z odboru obchodu s lidmi a nelegální migrace NCOZ SKPV si dovoluji poukázat zejména na následující poznatky.

⁸ REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (Fourth Report), COM/2022/736 final, dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0736>.

⁹ Podklady pro Zprávu o činnosti národní zpravodajky – Národní centrála proti organizovanému zločinu, SKPV, Sekce zločineckých struktur, Odbor obchodu s lidmi a nelegální migrace, Praha 16. 1. 2024.

- Situace v oblasti obchodování s lidmi *nezaznamenala* v roce 2023, ve srovnání s předchozím rokem, *žádné zásadní změny* ve zjištěných *formách* obchodování s lidmi, ani ve *způsobech jednání* pachatelů této trestné činnosti. Českou republiku lze i nadále považovat za zemi *cílovou, tranzitní* a také za zemi *zdrojovou*.
- V prostředí ČR se jednalo zejména o formu užití obětí obchodování s lidmi k prostituci a formu užití k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování nebo kořistění z takového jednání. *Stav, struktura a dynamika trestné činnosti obchodování s lidmi je tedy srovnatelná s rokem 2022.*
- Jednání a chování pachatelů působí *sofistikovanějším* dojmem, což potvrzovalo i využívání *převážně lsti, zneužití závislosti nebo omylu*, avšak u určitých sociálních skupin jsme též zaznamenali *násilné projevy jako prostředek k dosažení požadavku pachatelů, nebo poslušnosti obětí*. Lze konstatovat, že problematika obchodování s lidmi, tak jak byla zjišťována na území ČR, je *obdobná* jako v ostatních členských státech EU a *koreluje s aktuálními „evropskými“ trendy* tohoto typu organizovaného zločinu. Tento závěr vyplývá mimo jiné zejména z informací získávaných v průběhu expertních jednání v rámci projektu Europolu EMPACT THB.
- Vedená trestní řízení, zjištěné poznatky ze zájmového prostředí a mezinárodní policejní spolupráce v průběhu roku 2023 potvrdily pokračující trend případů obchodování s lidmi za účelem užití k *nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, kdy pachatelé cílí zejména na osoby ze sociálně, vzdělanostně a ekonomicky slabšího prostředí, které jsou nuceny vykonávat fyzicky náročnou práci, zejména ve stavebnictví. Pachatelé odebírají poškozeným při výplatě všechnu nebo drtivou část vydělané mzdy, popř. jim dále odebírají sociální dávky a důchody. Pachatelé dále nutí osoby k uzavírání úvěrů, či páchaní krádeží, z čehož následně kořistí.*
- Stále bylo významným činitelem tzv. *„agenturní zaměstnávání“*, případně se v této oblasti projeví aktivity právnických osob, které mají povolení ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí ČR ke zprostředkování práce. Jako země původu zájemců o pracovní uplatnění byly v roce 2023 nejčastěji zastoupeny státy z balkánského regionu, zejména Rumunsko, Bulharsko, ale též Filipíny, Nepál a Mongolsko. Dále u zaměstnanců z Ukrajiny se velmi často jednalo o držitele polských víz. Rovněž pokračoval trend zaměstnávání moldavských státních příslušníků, kteří disponovali a předkládali příslušným úřadům padělané rumunské doklady z důvodu snadnějšího přístupu na pracovní trh pro občany členských států EU. Nelze však opomenout skutečnost, že obchodování jsou i čeští občané na území ČR. ČR také zůstává i nadále zdrojovou zemí zejména pro Velkou Británii.
- *Podíl cizinců* na páchaní této trestné činnosti se prakticky nezměnil. Nejčastěji se jednalo o státní příslušníky České republiky. V případech, kdy byli pachatelé předmětných trestných činů cizí státní příslušníci, jednalo se často o v České republice etablované cizince, kteří trestnou činnost páchali společně s občany České republiky. *Lze konstatovat, že státní příslušnost, respektive země původu pachatelů je do značné míry shodná se státní příslušností obětí obchodování s lidmi.*
- Dále pokračuje nepříznivá situace v oblasti *náhradního mateřství*. Zahraniční reprodukční kliniky stále najímají a rekrutují ženy z Ukrajiny, aby se staly náhradními matkami, zejména pro západoevropské svobodné či homosexuální muže, kteří nesplňují zákonné podmínky pro legální náhradní mateřství, a proto v posledním stadiu gravidity zorganizují členové organizované skupiny vycestování ukrajinské náhradní matky na území ČR k samotnému porodu. Náhradní matka a muž před matričním úřadem v České republice předstírají, že tvoří pár. Učiní prohlášení o určení otcovství, kdy souhlasně prohlásí, že otcem dosud

nenarozeného dítěte je přítomný muž, čímž dojde k následnému zapsání muže, jakožto otce po narození dítěte do rodného listu. Současně prohlásí, že dítě nabude státního občanství po otci. Po narození dítěte podepíše surrogátní matka sadu dokumentů, v nichž se vzdává práv k dítěti a uděluje souhlas s jeho přestěhováním do země otce a současně uděluje muži plnou moc k činění veškerých právních úkonů ve vztahu k dítěti samostatně atd. Poté je dítěti na příslušném konzulárním úřadě vyřízen cestovní doklad a po jeho obdržení muž dítě odváží do své domovské země. Příslušníci NCOZ SKPV jsou zapojeni do projektu EMPACT Obchodování s lidmi OA 2.2 – Nelegální komerční náhradní mateřství a prodej dětí. Cílem projektu je sdílení informací o konkrétních případech, právních předpisech, strategiích stíhání, spolupráce se 3. státy a případně návrhy legislativních změn.

- Policie ČR je prostřednictvím Odboru obchodu s lidmi a nelegální migrace NCOZ SKPV zapojena do *projektu EMPACT (Evropská multidisciplinární platforma v boji proti kriminálním hrozbám)* k problematice trestné činnosti obchodování s lidmi. V rámci této platformy se realizují společné akce evropských zemí k naplňování priorit trestní politiky EU v boji proti závažné mezinárodní a organizované trestné činnosti. V této věci jsou plánovány tzv. „*Action days*“, které spočívají v provedení kontrolních akcí v konkrétních termínech na území členských států. Cílem akce je vyhledání, dokumentování a vyhodnocení poznatků v zájmovém prostředí a osobách v něm se pohybujících. Získání poznatků důležitých pro zamezování, odhalování a dokumentování trestných činů obchodování s lidmi podle § 168 tr. zákoníku, ke zjišťování jejich pachatelů a k předcházení těmto trestným činům. *V ČR se kontrolní akce uskutečnila v termínu od 10. 6. 2023 do 17. 6. 2023, na celém území ČR.*
- Ve spolupráci s Cizineckou policií a místně příslušnými OIP byly provedeny opakované kontroly nočních podniků v Plzeňském kraji za účelem zjištění informací k možnému sexuálnímu vykořisťování žen z Ukrajiny a Jižní Ameriky. Těmito kontrolami nebyly zjištěny žádné oběti.
- Oblast *prostituce* nezaznamenala podstatné změny. Nejčastěji jsou však poskytovány sexuální služby v tzv. „privátech“, popř. eskortní servis. Pouliční prostituce je dlouhodobě na ústupu a lze ji zaznamenat jen v menší míře a v konkrétních lokalitách, nejčastěji zejména v Ústeckém a Jihočeském kraji, přičemž sociální a vzdělanostní úroveň pouličních prostitutek je na nejnižším stupni. Velké množství osob se aktivně nabízí jako „příležitostné“ prostitutky a reaguje na nabídku práce v erotice, prezentovanou zejména na internetu. V dané oblasti byl realizován případ kuplířství, kdy provozovatelé webových stránek nabízejících sexuální služby za úplatu jsou důvodně podezřelí, že kořistili z prostituce žen a dívek. V této souvislosti došlo k zajištění věci (49 zavadových webových stránek) ve smyslu ustanovení § 79a odst. 1 trestního řádu, které byly nástrojem trestné činnosti. Vedená trestní řízení, zjištěné poznatky ze zájmového prostředí a mezinárodní policejní spolupráce v průběhu roku 2023 potvrdily vzrůstající trend případů, v nichž na území ČR došlo k možnému kořistění z prostituce žen původem z Brazílie, Venezuely a Kolumbie.
- Oblast *finančního šetření* v rámci trestního řízení na úseku obchodování s lidmi je srovnatelná s předchozím obdobím. Dohledání výnosů z trestné činnosti je problematické v důsledku jednání pachatelů. Naprostá většina podezřelých – pachatelů této trestné činnosti, využívá hotovostních plateb, navíc jsou tyto osoby v exekučních řízeních a bez dohledatelného majetku. Využívání bezhotovostních finančních operací prostřednictvím bankovních převodů a služeb se objevuje v omezené míře, zjištěné informace o uskutečněných transakcích slouží jako důkazní prostředek. *NCOZ SKPV v roce 2023 v souvislosti s kuplířstvím v rámci úkonů trestního řízení zajistila 77 mil. jako výnos trestné činnosti.*

I. 3 Revize směrnice 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí – Mgr. Pavla Pešatová, vrchní ministerský rada, Odbor legislativní, Oddělení trestně právní legislativy, Ministerstvo spravedlnosti

V květnu 2021 představila Evropská komise *Strategii EU o boji proti obchodování s lidmi na roky 2021–2025*. Jedním z cílů této strategie bylo zaměření se na prevenci obchodování s lidmi a také na ochranu a podporu obětí. Strategie zároveň stanovila, že bude provedeno hodnocení¹⁰ aktuální *směrnice 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí* a že případně bude připraven legislativní návrh, který by na zjištěné nedostatky reagoval.

Evropská komise shrnula výsledky hodnocení tak, že i přes pokrok, který směrnice přinesla, přetrvávají nedostatky v oblasti prevence, trestání, podpory obětí a monitoringu, které jsou spojeny do určité míry také s tím, že doposud nastavená pravidla nejsou dostatečně určitá, což vedlo k rozdílné implementaci napříč členskými státy.

Z tohoto důvodu byl dne 19. 12. 2022 představen *návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady upravující směrnici 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí*. Evropská komise se v návrhu zaměřila pouze na dílčí změny, které podle jejího názoru mají umožnit, aby donucovací a justiční orgány měly vhodnější nástroje k vyšetřování a stíhání nových forem vykořisťování, ale i osob, resp. klientů, kteří využívají služeb poskytovaných oběťmi obchodování s lidmi. Cílem sledovaným Komisí je rovněž usnadnit spolupráci nejen mezi vnitrostátními subjekty, ale také při přeshraniční spolupráci v podobě vzniku národních referenčních mechanismů a národních kontaktních bodů. Komise také navrhovala stanovit povinné sankce vůči právnickým osobám. Rada EU, jakožto jeden z unijních zákonodárců, k návrhu přijala řadu změn.¹¹ Evropský parlament na druhou stranu nepovažoval původní návrh za dostatečný a ve svém mandátu požadoval zejména účinnější ochranu obětí obchodování s lidmi včetně obětí ze třetích států a celou řadu dalších požadavků, u kterých se lze domnívat, že jdou nad rámec zásad subsidiarity a proporcionality.¹²

Po náročných diskusích mezi oběma zákonodárci byla *dne 24. ledna 2024* dosažena politická shoda na výsledném textu. Revize směrnice přinese následující změny a opatření:

- výslovné zařazení mezi formy vykořisťování také vykořisťování za účelem *náhradního mateřství, nuceného sňatku a nezákonné adopce* (čl. 2 odst. 3);
- rozšíření *obecných přitěžujících okolností* o skutečnost, kdy pachatel sdílí v *online* prostoru materiál např. v podobě obrázků nebo videí o oběti, který má sexuální podtext (čl. 4 odst. 3);
- obligatorní kriminalizace úmyslného jednání spočívajícího ve *vědomém využívání služeb osob, které jsou oběťmi obchodování s lidmi* a jeho aplikovatelnost i vůči právnickým osobám (čl. 18a a čl. 5);
- rozšíření aplikace principu netrestání do oblasti správního práva (čl. 8);
- formální vznik *referenčních mechanismů* v členských státech, jejichž smyslem by mělo být alespoň a) vytvoření standardů pro detekci a včasnou identifikaci obětí,

¹⁰ SWD(2022) 427 final; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022SC0427>.

¹¹ Rada EU přijala k návrhu obecný přístup dne 9. 6. 2023; <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/06/09/fighting-human-trafficking-council-agrees-position-for-stronger-rules/>.

¹² Pozice Evropského parlamentu byla přijata dne 14. 9. 2023; <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230911IPR04923/reduce-demand-and-protect-people-in-prostitution-say-meps>.

- b) odkazování obětí na vhodnou službu podpory a c) nastavení spolupráce s azylovými orgány, aby byla poskytnuta adekvátní podpora a ochrana obětem, které potřebují mezinárodní ochranu (čl. 11 odst. 4);
- vznik *národních kontaktních bodů* za účelem zlepšení komunikace mezi jednotlivými státy v přeshraničních případech o obětech obchodování s lidmi (čl. 11 odst. 4);
 - zajištění vnitrostátní spolupráce a koordinace na základě vzniku *národních koordinátorů* proti obchodování s lidmi s možností vzniku také *nezávislých orgánů*, které budou monitorovat implementaci a vliv nastavených opatření (čl. 19); tyto nové subjekty se zároveň budou podílet na přípravě *národních akčních plánů*, které musí být alespoň jednou za pět let aktualizovány (čl. 19b);
 - *rozšíření požadavků na sběr dat* a stanovení povinnosti každoročního zasílání těchto údajů Komisi (čl. 19a);
 - poskytování *pravidelného a specializovaného vzdělávání* pro veškeré subjekty, které se mohou dostat do kontaktu s potenciálními oběťmi včetně orgánů činných v trestním řízení, soudních zaměstnanců, podpůrných služeb, osob v rámci inspekce práce, zdravotního a sociálního personálu (čl. 18b).

Značná část textu se věnuje také *pomoci a podpoře poskytované obětem obchodování s lidmi* s cílem zajištění citlivého přístupu s ohledem na gender, postižení a intersekcionalitu. Zvláštní pozornost má být věnována dětským obětem, zejm. těm bez doprovodu. Směrnice také předpokládá vznik dočasných ubytovacích zařízení, které budou dostupné těmto obětem a poskytnou jim podporu při následném zotavení. Dále směrnice zdůrazňuje nutnost koordinace mezi dotčenými subjekty u obětí, které žádají o mezinárodní ochranu, a poskytování nutné podpory.

Výsledný text směrnice bude podléhat jazykovým korekturám a také formálnímu přijetí ze strany Rady EU a Evropského parlamentu.¹³ Směrnice následně vstoupí v platnost 20 dní po zveřejnění v Úředním věstníku EU.

Členské státy mají k dispozici *dvouletou lhůtu* pro to, aby transponovaly požadavky vyplývající z tohoto textu do svých právních řádů.

I. 4 Analytická a legislativní činnost NZ – výběr

- *Podnět k posouzení možnosti iniciování legislativního procesu v oblasti náhradního mateřství* (viz sp. zn. 1 SL 715/2022)¹⁴

V návaznosti na poznatky z aplikační praxe v oblasti obchodování s lidmi v roce 2022 je nutné poukázat na problém *chybějící právní úpravy institutu náhradního mateřství*. Tento nedostatek může představovat prostor pro zneužití žen k náhradnímu mateřství a potenciální porušování práv dětí a zneužití jejich zranitelného postavení.

Ministerstvu spravedlnosti byla nabídnuta další spolupráce při řešení této problematiky, např. ve formě zřízení pracovní skupiny MSp k možným legislativním změnám v této oblasti.

Dále poukazují na to, že příslušníci NCOZ SKPV jsou zapojeni do *projektu EMPACT Obchodování s lidmi OA 2.2 – Nelegální komerční náhradní mateřství a prodej dětí*. Cílem

¹³ Text je aktuální k 8. 2. 2024.

¹⁴ V podrobnostech viz Zpráva národní zpravodajky za rok 2022.

projektu je sdílení informací o konkrétních případech, právních předpisech, strategiích stíhání, spolupráce se 3. státy a případně návrhy legislativních změn.

- *Stanovisko analytického a legislativního odboru NSZ k trestnému činu obchodování s lidmi – vylákání ženy do ciziny pod záminkou uzavření sňatku za účelem obchodu (viz sp. zn. 1 SL 703/2016 k žádosti ředitele ÚOOZ, nyní NCOZ)*

Stanovisko dospělo k těmto závěrům:

1. *Vylákání ženy do ciziny pod záminkou uzavření sňatku s výhodou může vykazovat prvky obchodování s lidmi.*
 2. *Případům sňatků s výhodou by měla být ze strany orgánů činných v trestním řízení věnována mimořádná pozornost.*
 3. *Sjednání osoby starší 18 let pro sňatek s výhodou či nucený sňatek by bylo možné kvalifikovat jako trestný čin obchodování s lidmi podle § 168 trestního zákoníku, z hlediska samotného účelu vykořisťování by uvedené jednání pachatele naplňovalo znak jiné formy vykořisťování podle § 168 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku.*
- *Společné stanovisko (OBP MV, NCOZ, NSZ) k výkladu pojmů souvisejících s pracovním vykořisťováním (stanovisko bylo publikováno na Extranetu státního zastupitelství – Národní zpravodajové – Jana Zezulová – materiály k agendě národního zpravodaje)*
 - *Problematika nucených sňatků (forced marriage) v návaznosti na připravovanou ratifikaci Istanbulské úmluvy*
 - *K rozdílu mezi trestným činem obchodování s lidmi podle § 168 trestního zákoníku a trestným činem kuplířství podle § 189 trestního zákoníku¹⁵*
 - *Zákon č. 422/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony*

Novela trestního řádu

„§ 101b

Je-li v řízení o trestném činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti anebo trestném činu obchodování s lidmi podle § 168 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, týrání svěřené osoby (§ 198 trestního zákoníku) nebo týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 trestního zákoníku) jako svědek vyslýchán poškozený, lze mu klást otázky jen prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení.

- *Prevence obchodování s lidmi a snížení poptávky, která podporuje trestnou činnost*

Strategie EU poukázala na to, že se poptávka po využívání služeb vykořisťovaných obětí navzdory preventivním iniciativám nesnížila. Posouzení možnosti změny ustanovení směrnice 2011/36/EU o kriminalizaci využívání služeb vykořisťovaných obětí obchodování s lidmi bylo jedním z klíčových opatření strategie EU. Členské státy mají k odrazování a snižování poptávky odlišné přístupy a ne všechny z nich využily ustanovení čl. 18 odst. 4

¹⁵ V podrobnostech viz Zpráva národní korespondentky za rok 2020, s. 15–17.

směrnice 2011/36/EU, které od nich vyžaduje, aby zvážily přijetí opatření ke kriminalizaci vědomého využívání služeb vymáhaných od obětí.

Zpráva Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů – Zpráva o pokroku dosaženém v oblasti boje proti obchodování s lidmi (čtvrtá zpráva) uvádí, že např. přijalo Maďarsko nové právní předpisy, které kriminalizují vědomé využívání služeb vykořisťovaných obětí a zvyšují úroveň trestů pro uživatele, pokud je obětí dítě. Nizozemsko kriminalizovalo využívání sexuálních služeb v případě, kdy uživatel ví nebo má vážný důvod se domnívat, že dotyčná osoba je obětí obchodování s lidmi. Tresty jsou vyšší, pokud je obětí dítě. V roce 2021 přijalo Německo, které již kriminalizovalo vědomé využívání sexuálních služeb vykořisťovaných obětí, přísnější přístup tím, že stanovilo trestní odpovědnost za využívání sexuálních služeb vykořisťovaných osob z nedbalosti. Kypr v roce 2019 změnil své právní předpisy, aby zvýšil tresty za trestný čin využívání služeb vykořisťovaných obětí a odstranil požadavek, že uživatel musí mít v případech pohlavního vykořisťování „důvodné podezření“. V některých členských státech, jako je Slovensko a Španělsko, navíc probíhají diskuse o kriminalizaci vědomého využívání služeb vykořisťovaných obětí a poptávky po sexuálních službách. Tři členské státy rovněž provedly nebo v současné době provádějí hodnocení příslušných právních předpisů, které kriminalizují využívání služeb vykořisťovaných obětí.

S cílem posílit reakci trestního soudnictví na odrazování poptávky navrhuje Komise *změnu směrnice 2011/36/EU, jejímž cílem je učinit kriminalizaci vědomého využívání služeb vymáhaných od obětí obchodování s lidmi povinnou.*

Česká republika takovou úpravu nezavedla a nadále umožňuje postihnout toliko osobu, která z obchodování s lidmi materiálně kořistí, a to jako pachatele trestného činu obchodování s lidmi podle § 168 trestního zákoníku. Jiné osoby, jež služby poskytované v rámci vykořisťování vědomě využívají, lze postihnout toliko za neoznámení trestného činu (§ 368 trestního zákoníku), o jehož spáchání se tyto osoby věrohodně dozvěděly.

V podrobnostech k této problematice si dovoluji odkázat na Zprávu o činnosti národní korespondenty za rok 2021, kde je uveden i můj názor na tuto problematiku (viz s. 14 až 18). Dále poukazuji na *zprávu paní Mgr. Pešatové k revizi směrnice 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí (viz výše).*

- *Hodnocení směrnice 2011/36/EU a návrh směrnice upravující směrnici 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí¹⁶*
- *Úmluva o potírání obchodu s lidmi – 2. kolo monitoringu implementace v ČR*

Dne 11. února 2020 byla zveřejněna *první hodnotící zpráva GRETA* o provádění Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi Českou republikou.¹⁷ Po prvním hodnocení GRETA ohledně provádění Úmluvy o opatřeních proti obchodování s lidmi Českou republikou podaly české orgány do června 2022 zprávu o provádění doporučení GRETA a Výboru smluvních stran.

Dne 8. listopadu 2021 se uskutečnila *follow-up hodnotící návštěva zástupců Výboru GRETA* v rámci prvního kola hodnocení provádění Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti

¹⁶ V podrobnostech viz Zpráva národní zpravodajky za rok 2022.

¹⁷ GRETA: Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the Czech Republic.

<https://rm.coe.int/report-concerning-the-implementation-of-the-council-of-europe-convention/16809c3a2a>

obchodování s lidmi Českou republikou. Předmětem návštěvy bylo zhodnocení pokroku České republiky v naplňování doporučení, která Výbor GRETA uložil České republice v prvním kole hodnocení. Jednání se zúčastnila JUDr. Jana Zezulová, Ph.D., a JUDr. Milan Šimek, státní zástupce KSZ Hradec Králové (dále viz Zpráva národní korespondentky za rok 2021, s. 2, 9).

V lednu letošního roku bylo v případě ČR zahájeno 2. kolo monitoringu implementace Úmluvy RE o opatřeních proti obchodování s lidmi. Monitoring Expertní skupinou Rady Evropy pro potírání obchodu s lidmi (GRETA), probíhá zejména skrze dotazníkové šetření a následnou komunikaci s orgány monitorované smluvní strany Úmluvy.

Ve dnech 31.10. – 3. 11. 2023 se na Ministerstvu spravedlnosti uskutečnila *2. hodnotící návštěva výboru GRETA k implementaci Úmluvy Rady Evropy proti obchodování s lidmi Českou republikou* (podrobněji viz bod I. 7).

- *První e-learningový kurz Programu HELP na téma „Boj proti obchodování s lidmi“ (certifikovaný kurz Rady Evropy pro soudce a státní zástupce 2019/2020), certifikovaný kurz RE HELP*
<https://help.elearning.ext.coe.int/>
<https://help.elearning.ext.coe.int/course/view.php?id=3151>
- *Nový modul e-learningového kurzu Programu HELP k obchodování s lidmi zaměřeného na „Pracovní vykořisťování“, 2023, certifikovaný kurz RE HELP*

Justiční akademie ve spolupráci s Radou Evropy otevřela druhé pokračování programu Rady Evropy HELP (Evropský Program pro vzdělávání právních profesionálů v oblasti lidských práv) na téma Obchodování s lidmi, který byl zaměřen na pracovní vykořisťování. I v druhém pokračování programu jsem působila jako tutorka kurzu.

Úvodní online setkání účastníků kurzu proběhlo 23. května 2023, a to i za účasti zástupkyně HELP programu RE. Kurz byl zahájen 23. 05. 2023 a ukončen 10. 11. 2023. Účastníci kurzu byli *státní zástupci, příslušníci Národní centrály proti organizovanému zločinu, právní a justiční čekatelé* (celkem zapsáno 36 účastníků). Celkový počet úspěšných účastníků byl 25, úspěšnost kurzu byla 69,4 %.

Česká verze HELP kurzu – THB – je uložena na webu RE:

<https://help.elearning.ext.coe.int/>
<https://help.elearning.ext.coe.int/course/view.php?id=6313>

Celkově oběma kurzy úspěšně prošlo 42 účastníků (17 účastníků v I. běhu, 25 účastníků v II. běhu). Všichni úspěšní účastníci obdrželi certifikát RE o absolvování kurzu. Jde o významný doklad jejich specializace na trestnou činnost obchodování s lidmi vydaným Radou Evropy.

Online kurz Programu HELP I. a II. o boji proti obchodování s lidmi bude i nadále k dispozici pro kolegyně a kolegy, kteří se zajímají o toto téma na webových stránkách Rady Evropy.

I. 5 Rozhodovací činnost Ústavního soudu a obecných soudů – výběr

V rozhodovací činnosti Ústavního soudu a obecných soudů nebylo v roce 2023 zaznamenáno žádné významné rozhodnutí týkající se problematiky obchodování s lidmi.

- **Nález Ústavního soudu ze dne 7. 3. 2022 sp. zn. IV. ÚS 2620/21**

„K procesním aspektům náhrady nemajetkové újmy v adhezním řízení“

„Není-li pro stanovení výše nemajetkové újmy (zejména duševní útrapy při usmrcení nebo závažném ublížení na zdraví, dále snížení důstojnosti poškozeného při zásahu do osobnostních práv či újma na tzv. jiných právech) v adhezním řízení postačující vyjádření poškozeného v trestním řízení, nýbrž je nutné rozsáhlé doplnění znaleckým dokazováním, nelze obecným soudům bez dalšího opodstatněně vytýkat porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, nepřistoupí-li k důkaznímu řízení o náhradě nemajetkové újmy v penězích a podle § 229 odst. 1 trestního řádu poškozeného odkáží s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních.“

V podrobnostech viz Zpráva národní zpravodajky za rok 2022.

I. 6 Rozhodovací činnost Evropského soudu pro lidská práva

„Přehled rozhodnutí ESLP vztahujících se k problematice obchodování s lidmi, ale také k problematice otroctví, nevolnictví a nucených nebo povinných prací,“ který zpracovává nejvýznamnější rozhodnutí tohoto soudu ve vztahu k dané problematice je zavěšen na Extranetu státního zastupitelství (NZ-Jana Zezulová-materiály k agendě NZ).

Podkladem tohoto materiálu jsou, kromě úplných znění daných rozhodnutí, tzv. Factsheets vydávaná ESLP – <http://www.echr.coe.int/>. Díky těmto sumarizujícím dokumentům lze poměrně přehledně sledovat vývoj judikatury tohoto soudu ve vztahu k problematice obchodování s lidmi a zákazu otroctví a nucených prací.

Zpráva národní zpravodajky předkládá některá rozhodnutí v oblasti obchodování s lidmi vydaná v průběhu roku 2021 až 2023 (v podrobnostech viz i Zpráva národní zpravodajky za rok 2022).

- **Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (první sekce) ze dne 10. 2. 2022 ve věci *Al Alo proti Slovensku*, č. 32084/19**

„Odsouzení pašeráka migrantů založené na svědeckých výpovědích, které nebyly provedeny před soudem, bylo nespravedlivé“

Je v rozporu s čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy, pokud stěžovatel byl zbaven možnosti vyslechnout nebo nechat vyslechnout svědky, jejichž výpovědi měly zásadní význam pro jeho odsouzení, aniž takový postup byl vnitrostátními soudy dostatečně odůvodněn nebo jinak vyvážen.

- **Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (čtvrtá sekce) ze dne 16. 2. 2021 ve věci *V. C. L. a A. N. proti Spojenému království*, č. 74603/12 a č. 77587/12¹⁸**

„Neposkytnutí dostatečné ochrany dvěma dětským potenciálním obětem obchodování s lidmi a podmínky přijatelnosti stížnosti, čl. 26 Úmluvy o boji proti obchodování s lidmi (tzv. „non-punishment“)“

¹⁸ Viz Zpráva národní korespondentky za rok 2021.

Trestní stíhání obětí nebo potenciálních obětí obchodování s lidmi nemusí nutně porušovat článek 4 Úmluvy. Nicméně státní zastupitelství musí uvést jasné důvody (v souladu s definicí obchodování s lidmi), na základě kterých nesouhlasí s příslušným orgánem ohledně jeho posouzení dotčených osob jako obětí obchodování s lidmi. Děti mohou být označeny za oběť THB i při neexistenci prvku donucení/nátlaku.

ESLP došel k závěru, že neexistuje obecná povinnost nestíhat oběti obchodování s lidmi. Smluvní státy mají ve smyslu článku 26 Úmluvy o boji proti obchodování s lidmi pouze možnost tuto oběť nestíhat. Přestože existence prvku donucení / nátlaku není u dětských obětí obchodování s lidmi nezbytná, ani to neznamená, že by bylo zapovězeno trestně stíhat dětské oběti obchodování s lidmi za jakýchkoliv okolností. Soud se nicméně domnívá, že stíhání obětí nebo potenciálních obětí obchodování s lidmi může být za určitých okolností v rozporu s povinností státu přijmout operativní opatření na ochranu obětí obchodování s lidmi ve smyslu článku 4 Úmluvy. Povinnost přijmout taková opatření zahrnuje dva aspekty – chránit oběť obchodování s lidmi a usnadnit její zotavení. Je zřejmé, že trestní stíhání obětí obchodování může narušit jejich fyzické, psychické a sociální zotavení a mohlo by je ponechat zranitelnými vůči opětovnému obchodování v budoucnu nebo vytvořit překážku pro jejich následné zařazení do společnosti.

Vzhledem k tomu, že označení jednotlivce jako oběti obchodování s lidmi může ovlivnit, zda existují dostatečné důvody pro trestní stíhání a zda je to ve veřejném zájmu, mělo by se (je-li to možné) jakékoli rozhodnutí o tom, zda potenciální oběť obchodování s lidmi stíhat, či nikoli, provádět až poté, co potenciální oběť obchodování posoudí kvalifikovaná osoba. To je obzvláště důležité, jedná-li se o děti. Jakmile posouzení potenciální oběti provede kvalifikovaná osoba, jakékoli následné rozhodnutí státního zástupce bude muset toto posouzení zohlednit. Ačkoli státní zástupce není vázán zjištěními této kvalifikované osoby, měl by následně uvést jasné důvody (v souladu s definicí obchodování s lidmi obsaženou v Palermském protokolu a v Úmluvě o boji proti obchodování s lidmi), proč s posouzením kvalifikované osoby potenciální oběti obchodování nesouhlasí.

- **Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (první sekce) ze dne 1. 4. 2021 ve věci A. I. proti Itálii, č. 70896/17¹⁹**

„Kontakt obětí obchodování s lidmi s vlastními dětmi“

Soudy nedostatečně zohlednily zranitelné postavení stěžovatelky při hodnocení jejich rodičovských dovedností a při posuzování její žádosti o udržování kontaktu se svými nezletilými dětmi.

Soud zejména zdůraznil, že stěžovatelka byla obětí obchodování s lidmi a nacházela se ve zranitelné pozici. Příslušné orgány stěžovatelce sice poskytly zdravotní a sociální péči, naproti tomu ale soudy nezohlednily její zranitelné postavení při hodnocení jejich rodičovských dovedností a při posuzování její žádosti o udržování kontaktu se svými nezletilými dětmi. V případě zranitelných osob jsou orgány povinny zachovat mimořádnou bdělost a poskytnout těmto osobám zvýšenou ochranu. S ohledem na závažnost dotčených zájmů však příslušné orgány měly v průběhu dotčeného řízení provést podrobnější posouzení zranitelného postavení stěžovatelky. V této souvislosti Soud upozornil na článek 12 odst. 7 Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi, který stanoví, že je třeba zohlednit zvláštní potřeby osob ve zranitelném postavení.

¹⁹ Viz Zpráva národní korespondentky za rok 2021.

ESLP rozhodl, že z výše uvedených důvodů došlo k porušení článku 8 Úmluvy (právo na respektování rodinného života), neboť nebyl kladen dostatečný důraz na důležitost rodinného života stěžovatelky a jejích dětí, což vyústilo v úplný zákaz kontaktu mezi nimi.

- **Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (pátá sekce) ze dne 7. 10. 2021 ve věci Zoletic a další proti Ázerbájdžánu, č. 20116/12²⁰**

„K neprovedení účinného vyšetřování sporných tvrzení migrujících pracovníků o přeshraničním obchodování s lidmi a nucené práci“

Bylo-li stěžovateli dostatečně a opakovaně upozorňováno na jejich sporné tvrzení, že byli vystaveni přeshraničnímu obchodování s lidmi a nuceným pracím na území Ázerbájdžánu, měl stát podle čl. 4 Úmluvy povinnost vést účinné vyšetřování podezření z obchodování s lidmi.

- **Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (velký senát) ze dne 25. 6. 2020 ve věci S. M. proti Chorvatsku, č. 60561/14**

„Porušení práv ve věci chorvatské ženy, která namítala, že byla nucena k prostituci“

Zda určitá situace představuje obchodování s lidmi, nebo jde o samostatný problém nucené prostituce, je otázkou skutkovou, která musí být posouzena ve světle všech relevantních okolností věci. Aby bylo možné zacházení posuzovat podle čl. 4 Úmluvy, musí být přítomny definiční znaky obchodování s lidmi podle mezinárodního práva, tedy jednání obchodníka, účel osobu vykořisťovat a k tomu použité prostředky. Pod čl. 4 Úmluvy spadá vnitrostátní i přeshraniční obchodování s lidmi bez ohledu na to, zda je do něj zapojen organizovaný zločin.

Zvláštní zacházení s potencionální obětí nutně nepředurčuje závěr o tom, zda došlo ke spáchání trestného činu; existuje tedy nezávisle na povinnosti vnitrostátních orgánů vést náležité – účinné vyšetřování.

Potencionální oběti totiž potřebují podporu ještě předtím, než je učiněn závěr, zda došlo k trestnému činu. Opačný přístup by popřel smysl jejich ochrany. Otázka, zda byl spáchán trestný čin, musí být zodpovězena v trestním řízení.

- **Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. prosince 2023 ve věci Jasuitis a Šimaitis proti Litvě, č. 28186/19 a 29092/19**

„K definici obchodování s lidmi“

Omezení svobody lze chápat nejen jako fyzické, ale také jako psychické. V projednávaném případě se oběti cítily povinny nadále pracovat pro stěžovatele, neboť z jejich strany byly neustále kontrolovány.

I. Okolnosti dané věci

Stěžovatelé byli v Litvě odsouzeni za trestný čin obchodování s lidmi, kdy bylo prokázáno, že nutili ženy, aby pro ně pracovaly jako „webové modelky“ (včetně svlékání se a předvádění různých sexuálních praktik), přičemž několik z těchto žen uvedlo, že je k této

²⁰ Viz Zpráva národní korespondentky za rok 2021.

práci stěžovatelé nutili pomocí výhrůžek a psychického násilí. Stěžovatelé ve stížnosti uvedli, že jejich odsouzení vnitrostátními soudy bylo nejasné a neodpovídalo vnitrostátní judikatuře věnující se problematice obchodování s lidmi.

II. Hodnocení Soudu

K článku 7 Úmluvy

Soud již dříve uvedl, že článek 7 obsahuje mimo jiné zásadu, že pouze zákon může definovat trestný čin a stanovit trest (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), a zásadu, že trestní zákon nesmí být vykládán extenzivně v neprospěch obviněného, například pomocí analogie. Z těchto zásad vyplývá, že trestný čin musí být v zákoně jasně definován. Tento požadavek je splněn, pokud jednotlivec může ze znění příslušného ustanovení a případně s pomocí jeho výkladu soudy poznat, jaké jednání a opomenutí jej činí trestně odpovědným. Soud ve své judikatuře připustil, že jakkoli jasně formulované právní ustanovení může být, v každém právním systému existuje nevyhnutelný prvek soudního výkladu. Vždy bude třeba objasnit sporné body a přizpůsobit je měnícím se okolnostem. I když je jistota velmi žádoucí, může s sebou přinést přílišnou rigiditu a právo musí být schopno držet krok s měnícími se okolnostmi. Proto je mnoho zákonů nevyhnutelně formulováno v pojmech, které jsou ve větší či menší míře vágní a jejichž výklad a uplatňování jsou otázkami praxe. Úloha rozhodování svěřená soudům spočívá právě v rozptýlení takových výkladových pochybností. Stěžovatelé byli uznáni vinnými z trestného činu obchodování s lidmi, přičemž se tohoto trestného činu dopustili za přitěžujících okolností – ve vztahu ke dvěma nebo více osobám a jednali v organizované skupině – a spáchali tak trestný čin obchodování s lidmi definovaný v § 147 odst. 2 trestního zákoníku Litvy. Mezi stranami nebylo zpochybněno, že výše uvedené ustanovení trestního zákona platilo v době spáchání předmětného trestného činu. Soud tedy konstatuje, že obchodování s lidmi jako takové bylo v rozhodné době jednoznačně uznáno jako trestný čin podle vnitrostátního práva a vnitrostátní právo zakazující obchodování s lidmi bylo pro stěžovatele dostatečně dostupné.

Vzhledem k tomu Soud uvádí, že hlavní otázka v projednávané věci se týká toho, co stěžovatelé považovali za svévolný soudní výklad, a sice zda odsouzení stěžovatelů za obchodování s lidmi na základě toho, že jejich jednání při zadávání inzerátu na „webové modelky“ a následná interakce a jednání stěžovatelů s těmito mladými ženami odpovídaly skutkové podstatě tohoto trestného činu a stěžovatelé je mohli v době své účasti na událostech v letech 2012 a 2013 rozumně předvídat. Soud připomíná, že definice obchodování s lidmi podle článku 147 trestního zákoníku, podle kterého byli stěžovatelé odsouzeni, obsahuje prvky *jednání (které zahrnuje nábor), prostředků (které zahrnují mimo jiné podvod a využití zranitelnosti oběti) a vykořisťovatelského účelu (který zahrnuje cíl využít oběť k poskytování pornografických služeb)*. Soud odkazuje na zjištění GRETA – konkrétně, že definice obchodování s lidmi, jak je uvedena v § 147 odst. 1 trestního zákoníku, obsahuje prvky jednání, prostředků a účelu, jak jsou definovány v článku 4 Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi, přičemž tato Úmluva byla Litvou ratifikována v roce 2012. Stejně tři prvky jsou obsaženy v čl. 3 písm. a) Palermského protokolu, který Litva ratifikovala v roce 2003. Vzhledem k tomu a v rozporu s tím, co naznačují stěžovatelé, Soud nemůže připustit, že by znění příslušného ustanovení vnitrostátního práva vyvolávalo nejistotu nebo nejednoznačnost, pokud jde o znaky trestného činu obchodování s lidmi.

Stěžovatelé kladli velký důraz na *pojmem otroctví nebo podmínky podobné otroctví*, který je uveden v § 147 odst. 1 trestního zákoníku. Podle názoru stěžovatelů byl tento prvek

nezbytným předpokladem pro naplnění skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi, a přesto tento prvek v jejich případě chyběl. Soud zaprvé uvádí, že ačkoli jsou pojmy otroctví nebo podmínky podobné otroctví skutečně zmíněny v § 147 odst. 1 trestního zákoníku, jedná se pouze o jednu z několika alternativních forem vykořisťování. Soud rovněž přijímá argument litevské vlády, že vzhledem k pozitivnímu závazku států bojovat proti obchodování s lidmi by bylo příliš restriktivní vykládat tento trestný čin tak, že otroctví nebo podmínky podobné otroctví by byly jeho nezbytným znakem. V tomto případě Soud konstatuje, že výklad článku 147 trestního zákoníku, podle něhož může mít vykořisťování člověka jednu nebo více z několika forem, z nichž otroctví nebo podmínky podobné otroctví jsou jedním, nikoli však nezbytným prvkem, byl předvídatelný a v souladu s podstatou daného trestného činu.

Otázka, zda konkrétní situace zahrnuje všechny prvky "obchodování s lidmi" (jednání, prostředky a účel), je otázkou skutkovou, kterou je třeba zkoumat ve světle všech relevantních okolností daného případu. V případě stěžovatelů se jednalo o nábor, který státní zástupce a vnitrostátní soudy označili jako "akci". Konkrétně bylo soudy obou stupňů zjištěno, a stěžovatelé to nezpochybňovali, že stěžovatelé podali na internetu inzerát, že hledají "webové modelky" pro práci, kterou Nejvyšší soud později shledal jako nereálně dobře placenou. Ačkoli se zdá, že odsouzení stěžovatelů spočívalo především v jednom druhu jednání, tj. v náboru, jejich činnost zřejmě obsahovala i další, alternativní jednání zaznamenané litevskými orgány. Stěžovatelé totiž nejenže většině obětí zajistili webové kamery a počítače, ale pro mnohé z nich také našli ubytování, aby tyto oběti mohly poskytovat pornografické služby, což naznačuje prvek "ukrývání" – jednoho ze znaků "jednání" obchodování s lidmi. Soud dále odkazuje na § 147 odst. 1 trestního zákoníku, který definuje "prostředky" jako použití fyzického násilí nebo výhrůžek, nebo jiné zbavení oběti možnosti klást odpor, nebo využití závislosti nebo zranitelnosti oběti, nebo použití lsti. Osobní situace obětí naznačuje, že mohly být považovány za příslušníky zranitelné skupiny. Ačkoli stěžovatelé tvrdili, že pouze přispívali k blahobytu obětí, které vzaly práci pouze proto, aby získaly peníze na volnočasové aktivity, Soud neztrácí ze zřetele zjištění soudu prvního stupně, že mimo jiné několik obětí samo vychovávalo malé děti a jedna z obětí si přála pomoci své nemocné matce. Soud rovněž poznamenává, že několik obětí bylo velmi mladých (18 a 19 let), což je činilo zranitelnými kvůli nedostatku životních zkušeností, přičemž naivitu a důvěřivost obětí konstatovaly soud prvního stupně i odvolací soud. Není proto nepřiměřené konstatovat, že stěžovatelé mohli vůči obětem zaujmout dominantní postavení a zneužít jejich zranitelnosti k tomu, aby je využili k poskytování pornografických služeb. Kromě toho způsob, který stěžovatelé použili, tj. že oběti reagovaly na internetový inzerát "práce", rovněž svědčí o tom, že se jedná o způsob obchodování s lidmi, přičemž je třeba poznamenat, že s rozvojem nových technologií někteří obchodníci s lidmi přizpůsobili svůj modus operandi kyberprostoru tím, že integrovali technologie a využili digitální platformy k inzerování, náboru a vykořisťování obětí.

Soud se dále zabýval prvkem kontroly, neboť stěžovatelé uváděli, že oběti mohly práci svobodně opustit, kdykoli si to přály, a některé z nich skutečně odešly ještě před nástupem do práce nebo bezprostředně poté. V této souvislosti Soud považuje za důležité zdůraznit, že "násilí" může zahrnovat jemné formy donucovacího jednání, které identifikovala judikatura Soudu ve vztahu k článku 4, jakož i Mezinárodní organizace práce a další mezinárodní materiály. Soud v této souvislosti odkazuje na zjištění vnitrostátních soudů, že stěžovatelé půjčovali obětem peníze, aby si mohly pronajmout byt a dovolit základní obživu, což u vnitrostátních soudů vyžadovalo pečlivé a subtilní posouzení prvku "prostředku" obchodování s lidmi za účelem vykořisťování k prostituci a vyvolalo otázku možného dluhového otroctví jako "prostředku" obchodování s lidmi. Ačkoli

v projednávaném případě stěžovatelé naznačovali, že oběti přijaly práci „webových modelek“ dobrovolně, je rovněž zřejmé, že poté stěžovatelé začali na oběti vyvíjet nátlak nejen prostřednictvím jejich pečlivého sledování přes internet, ale také se uchýlili k použití psychického násilí, slovního urážení a vyhrožování, včetně fyzického násilí, vůči obětem a/nebo jejich rodinným příslušníkům. Je třeba zdůraznit, že omezení svobody lze chápat nejen jako fyzické, ale také jako psychické, a že v tomto případě se oběti cítily povinny pro stěžovatele, z jejichž strany byly neustále kontrolovány, nadále pracovat. Pro aplikaci článku 147 trestního zákoníku není nutné prokázat, že oběť byla zcela zbavena svobody, což byla situace v projednávaném případě.

- **Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (třetí sekce) ze dne 28. 11. 2023 ve věci Krachunova proti Bulharsku, č. 18269/18**

„K nároku na náhradu peněžité škody, založenému na odhadovaném výdělku z prostituce“

Článek 4 Úmluvy stanoví pozitivní závazek smluvních států umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat od svých obchodníků s lidmi náhradu ušlého zisku.

I. Okolnosti dané věci

V letech 2012–2013 se žalobkyně živila jako sexuální pracovnice, dokud nebyla zadržena a vyslechnuta policií. Její kuplíř (X) byl odsouzen za obchodování s lidmi. Zatímco vnitrostátní soudy vyhověly nároku žalobkyně vůči X na náhradu nemajetkové újmy, její nárok na náhradu peněžité škody, založený na odhadovaném výdělku z prostituce, který jí X údajně odebral, byl zamítnut s odůvodněním, že se jedná o peníze vydělané nezákonným a nemorálním způsobem. Všechna odvolání stěžovatelky v tomto ohledu byla zamítnuta.

II. Hodnocení Soudu

(a) Byla stěžovatelka obětí obchodování s lidmi ve smyslu článku 4 Úmluvy?

Soudní dvůr shledal článek 4 aplikovatelným v tom smyslu, že ve vztahu ke stěžovatelce byly naplněny všechny tři prvky mezinárodní definice obchodování s lidmi stanovené v čl. 3 písm. a) Palermského protokolu a čl. 4 písm. a) Úmluvy proti obchodování s lidmi – „jednání“, „prostředky“ a „účel“. Pokud jde o „jednání“ a „účel“, vnitrostátní soudy zjistily, že X stěžovatelku dvakrát najal a soustavně ji ukrýval a převážel s cílem vykořisťovat ji k sexuálním službám prováděným za úplatu.

Pokud jde o „prostředky“, nebyla rozhodující skutečnost, že X byl obžalován a odsouzen za trestný čin podle trestního zákoníku, podle kterého je trestný čin obchodování s lidmi spáchán i v případě chybějícího prvku „prostředky“. *Nebylo prokázáno*, že by se X uchýlil k násilí nebo pohrůzkám násilím, aby stěžovatelku přiměl k poskytování sexuálních služeb ve svůj prospěch. S odkazem na důvodovou zprávu k Úmluvě proti obchodování s lidmi Soud poznamenal, že mezinárodní právo jasně odráží chápání novodobého obchodování s lidmi tak, že je někdy prováděno rafinovanějšími prostředky, jako je podvod, psychologický nátlak či zneužití zranitelnosti – tyto taktiky by neměly být vnímány izolovaně. Stěžovatelka byla chudá a emočně nestabilní mladá žena pocházející z malé vesnice, cítila se závislá na X, který ji nechal bydlet ve svém domě, ponechal si její občanský průkaz a odebíral jí podstatnou část výdělku. Patrně spolu měli intimní vztah (obchodníci s lidmi někdy vytvářejí pocit citové vazby a závislosti tím, že své oběti nalákají do intimního vztahu a vydávají se za jejich milostné partnery). Kromě toho ji X podvedl,

zbavil ji možnosti volného pohybu nebo kontaktu s rodinou a existovaly důkazy, že zneužíval její citové a sociální zranitelnosti, aby kontroloval její chování, a to zejména tím, že jí vyhrožoval prozrazením, že poskytuje sexuální služby za úplatu. Za těchto okolností nebyla rozhodující skutečnost, že žalobkyně mohla (alespoň zpočátku) souhlasit s tím, že bude poskytovat sexuální služby ve prospěch X. Podle definic Úmluvy proti obchodování s lidmi byl takový souhlas v každém případě irelevantní, byl-li použit některý z „prostředků“ obchodování s lidmi. Rozhodující nebylo ani to, že se žalobkyně mohla od X osvobodit dříve. Námitka vlády týkající se neslučitelnosti *ratione materiae* byla proto zamítnuta.

(b) Existuje povinnost podle článku 4 Úmluvy umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat od svých obchodníků s lidmi náhradu ušlého zisku?

Soud byl poprvé konfrontován s otázkou, zda existuje pozitivní závazek podle článku 4 umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat od svých vykořisťovatelů náhradu ušlého zisku. Pozitivní závazek vyplývající z článku 4 Úmluvy by se mohl vztahovat na způsob, jakým vnitrostátní právo upravuje určité záležitosti. Soud již rozhodl, že nemožnost požadovat podle příslušných vnitrostátních předpisů určité druhy náhrady škody byla v rozporu s článkem 2 Úmluvy. *Skutečnost, že text článku 4 výslovně nezmiňuje pozitivní závazek umožnit obětem požadovat po pachatelích obchodování s lidmi náhradu ušlého zisku, nebyla rozhodující. Povinnosti smluvních států podle článku 4 ve vztahu k obchodování s lidmi se musí řídit komplexním přístupem, který vyžaduje Palermský protokol a Úmluva proti obchodování s lidmi.* V tomto ohledu může být účinná pouze kombinace různých opatření, přičemž spektrum ochranných opatření ve vnitrostátním právu musí být dostatečné k zajištění efektivní ochrany práv obětí obchodování s lidmi. Je tedy důležité vykládat pozitivní závazky podle čl. 4 takovým způsobem, aby poskytovaly účinnou ochranu právům zakotveným v Úmluvě.

Dosavadní judikatura Soudního dvora týkající se následné reakce na obchodování s lidmi se zaměřovala na vyšetřování a trestání. Taková opatření však nemohla smazat utrpěnou materiální újmu obětí obchodování s lidmi, ani jim prakticky pomoci zotavit se ze svých zkušeností. Soud opakovaně zdůraznil potřebu chránit oběti obchodování s lidmi z hlediska jejich zotavení a opětovného začlenění do společnosti. Právě z tohoto úhlu pohledu by možnost obětí žádat o náhradu ušlého zisku představovala jeden z prostředků, jak jim zajistit *restitutio in integrum* tím, že jim bude plně nahrazena utrpěná újma. To, že by jim byly poskytnuty finanční prostředky na obnovu jejich života, by rovněž významně přispělo k zachování jejich důstojnosti, napomohlo by to jejich zotavení a snížilo riziko, že se znovu stanou oběťmi obchodníků s lidmi. Kromě toho by taková kompenzace zajistila, že obchodníci s lidmi nebudou moci využívat výnosy ze své trestné činnosti, čímž by se snížila ekonomická motivace k jejich páčání. Mohlo by také dojít ke snížení zátěže veřejných zdrojů používaných na podporu zotavení obětí obchodování s lidmi. Zároveň by obětem byla poskytnuta další motivace k tomu, aby nahlašovaly a pomáhaly odhalovat případy obchodování s lidmi, čímž by se zvýšily šance na pohnání obchodníků s lidmi k odpovědnosti, což by v důsledku sloužilo rovněž jako prevence dané trestné činnosti. Proto je třeba tuto možnost považovat za podstatnou součást integrované reakce státu na obchodování s lidmi, kterou vyžaduje článek 4 Úmluvy. Z lidskoprávního hlediska by navíc mělo být prvořadým hlediskem odškodnění oběti.

Tento přístup má oporu v příslušných mezinárodních nástrojích, konkrétně v Palermském protokolu, Úmluvě o obchodování s lidmi, jakož i v doporučeních a zprávách orgánů OSN, Skupiny expertů Rady Evropy pro boj proti obchodování s lidmi (GRETA) a Parlamentního shromáždění Rady Evropy (PACE). Z dostupných srovnávacích právních materiálů rovněž

vyplývalo, že v *posledních letech se projevuje trend umožňovat obětem obchodování s lidmi získat zpět od svých obchodníků výnosy, které získali jejich vykořisťováním*. Tento trend je nejvýraznější v USA a Kanadě, ale také v některých členských státech – v Rakousku, Belgii, Dánsku, Francii, Německu, Nizozemsku, Norsku a Spojeném království. Pravděpodobně pouze jeden další členský stát (kromě Bulharska) takové nároky výslovně zakazuje.

S ohledem na všechny výše uvedené úvahy dospěl Soudní dvůr k závěru, že *článek 4 Úmluvy, vykládaný tak, aby jeho záruky byly praktické a účinné, stanoví pozitivní závazek smluvních států umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat od svých obchodníků s lidmi náhradu ušlého zisku*. Tato povinnost posílila ochranu již zakotvených práv v tomto článku ve světle současné reality a uvedla tuto ochranu do souladu se stále vyšším standardem požadovaným v této oblasti a se změněným společenským kontextem, v němž je nyní třeba tento článek uplatňovat.

(c) Bylo zamítnutí nároku stěžovatelky na náhradu ušlého zisku proti X v rozporu s tímto pozitivním závazkem?

Bulharské soudy při zamítnutí nároku stěžovatelky na náhradu škody od X poukázaly na skutečnost, že stěžovatelka získala výdělek prostitucí v rozporu s a) článkem 329 § 1 trestního zákoníku a b) dobrými mravy.

Pokud jde o první důvod, žádný orgán nikdy nenaznačil, že by jednání žalobkyně naplnilo všechny znaky skutkové podstaty trestného činu podle článku 329 § 1 trestního zákoníku, a nikdy nebyla pro takový trestný čin vyšetřována ani stíhána. Toto ustanovení bylo navíc založeno na zastaralých společenských postojích a politických úvahách, které tam zůstaly z dob totalitního komunistického režimu, a bylo neslučitelné s ústavním rámcem založeným na právním státě a na dodržování lidských práv, což vedlo Ústavní soud k jeho prohlášení za protiústavní. Tvzenou nezákonnost výdělků stěžovatelky nebylo možné akceptovat jako dostatečný důvod pro zamítnutí její žaloby.

U druhého důvodu bylo třeba zohlednit obavy vycházející z morálních hledisek. V tak citlivé oblasti, jako je prostituce, se v různých právních systémech přistupuje různě v závislosti na tom, jak ji příslušná společnost chápe. Lidská práva musí být hlavním kritériem při navrhování a provádění politik v oblasti prostituce a obchodování s lidmi. Není možné připustit, aby rozhodnutí nařizující X vrátit žalobkyni výdělek, který jí odebral, bylo v Bulharsku považováno za nemorální, a to bez ohledu na skutečnost, že tento výdělek byl získán prostitucí. *Nárok stěžovatelky se netýkal dobrovolné sexuální práce, ale vykořisťování za účelem nucené prostituce – což je, jak uznal Soudní dvůr, neslučitelné s lidskou důstojností*. Tento případ se tedy netýkal toho, zda smlouvy o sexuální práci musí být samy o sobě uznány za právně platné, ani obecněji toho, zda Úmluva brání tomu, aby prostituce nebo některé její aspekty byly postaveny mimo zákon. Analýza Soudu se omezila na to, zda se lze pozitivnímu závazku vyhnout z důvodů veřejného pořádku, zejména na základě toho, že předmětné příjmy byly získány nemorálním způsobem. S ohledem na značný důraz kladený na práva obětí obchodování s lidmi v mezinárodních dokumentech, jakož i v řízení před bulharským Ústavním soudem, a na důvody, které tento soud uvedl, nebylo možné připustit, aby pouhý odkaz na „nemorální“ charakter výdělků žalobkyně představoval dostatečné odůvodnění pro nesplnění této povinnosti. I kdyby existovaly rozumné veřejnoprávní důvody pro zamítnutí nároku na náhradu škody týkajícího se výdělků získaného prostitucí, v daném případě se tyto důvody střetly s převažující a nepochybně přesvědčivou veřejnou politikou proti obchodování s lidmi a ve prospěch ochrany jeho obětí, které nejen Soudní dvůr, ale i samotné bulharské

orgány přikládaly značný význam. *Ukázalo se, že žalobkyně neměla jiné možnosti, jak se domoci odškodnění a nemohla takové odškodnění získat ani prostřednictvím obecného systému odškodnění obětí trestných činů.*

Soud tedy dospěl k závěru, že rozhodnutí o zamítnutí nároku stěžovatelky vůči X z titulu ušlého zisku *nelze považovat za zajištění spravedlivé rovnováhy mezi jejími právy podle článku 4 a zájmy společnosti, a to bez ohledu na prostor pro uvážení žalovaného státu.*

Soud rozhodl, že došlo k porušení článku 4 Úmluvy ve vztahu ke stěžovatelce. V tomto případě Soud zejména poznamenal, že státy mají v souladu s čl. 4 Úmluvy povinnost umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat náhradu ušlého zisku od obchodníků s lidmi a že bulharské orgány důkladně nezhodnotily právo stěžovatelky na uplatnění takového nároku podle článku 4 Úmluvy v porovnání se zájmy společnosti, která pravděpodobně nepovažuje vyplácení odškodnění v takové situaci za nemorální. V tomto ohledu Soud odkázal na příslušné mezinárodní smlouvy, které stanoví povinnost umožnit obětem obchodování s lidmi žádat o odškodnění, včetně Palermského protokolu (článek 6 § 6) a Úmluvy proti obchodování s lidmi (článek 15 § 3), které jsou platné ve všech smluvních státech.

I. 7 Účast v pracovních komisích, přednášky, konference, hodnotící komise

- Národní zpravodajka je členkou *Mezirezortní koordinační skupiny pro oblast boje proti obchodování s lidmi*, který na národní úrovni odpovídá za koordinaci aktivit, mezinárodní spolupráci, sledování a zavádění dobré praxe. MKS je svolávána minimálně dvakrát ročně. MKS monitoruje plnění úkolů stanovených v Národní strategii boje proti obchodování s lidmi a rovněž v rámci každoročně zpracovávaných zpráv o stavu obchodování s lidmi v ČR. Tyto zprávy podrobně popisují situaci na území ČR a rovněž v zahraničí, existují-li vazby na ČR za daný rok. Jsou zveřejňovány v českém i anglickém znění na webových stránkách Ministerstva vnitra zde: <https://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-dokumenty-924305.aspx>.
- *Národní zpravodajka se podílí na vypracování podkladů pro Zprávu o stavu obchodování s lidmi v ČR za příslušný uplynulý kalendářní rok.* Zprávy jsou věnovány problematice obchodování s lidmi jako trestnému činu a doprovodným jevům, které s obchodováním s lidmi úzce souvisejí. Zprávy podrobně popisují situaci na území ČR a rovněž v zahraničí, existují-li vazby na ČR za daný rok. Zpráva je dále zaměřena na zhodnocení plnění priorit v oblasti potírání trestné činnosti obchodování s lidmi, přičemž jsou zde stanoveny nové oblasti zájmu pro rok nadcházející, a to v souladu s *Národní strategií boje proti obchodování s lidmi v ČR pro období 2020–2023.*
- *Národní zpravodajka spolu s JUDr. Milanem Šimkem (KSZ Hradec Králové) se zúčastnili jako lektori semináře Justiční akademie k problematice obchodování s lidmi*, který se uskutečnil 28. 2. 2023.
- Dne 28.–29. června 2023 se JUDr. Daniela Příbylová (KSZ České Budějovice) zúčastnila jednání *2. setkání státních zástupců – specialistů na obchodování s lidmi v Haagu.* Setkání organizoval Eurojust. V průběhu jednání byla zdůrazněna *nutnost spolupráce* – policie, justice, správní orgány. Důležité je včas rozpoznat, kdo je obětí a jak ji ochránit. Díky rozmanitým vlivům v poslední době bylo možno komunikovat pouze online. Poslední data o trestné činnosti související

s obchodováním s lidmi pocházejí z roku 2021. Poznatky vypovídají o tom, že *přibližně polovina prověřovaných osob, podezřelých z obchodu s lidmi, je obviněna a odsouzena*. Bylo připomenuto, jak obtížně se v těchto věcech obstarávají důkazy. *Pachatelé s oběťmi dokáží úspěšně manipulovat a oběti pak odmítají vypovídat*. Nastíněny byly i finanční problémy. *Nedaří se příliš konfiskovat profit*, který pachatelé získají, a případně ho využít ve prospěch obětí. Zmíněno bylo i postavení pracovních inspektorů, kteří prakticky nemají mandát na to, aby obstarali důkazy pro trestní řízení. Poslední dobou se objevuje nový trend spočívající v tom, že pachatelé využívají digitální prostor. To je velká výzva pro orgány činné v trestním řízení. *Digitální prostor* je anonymní, obsahuje obrovské množství dat, které zpracovat klade důraz na čas a personální obsazení. Vůbec celá problematika obchodování s lidmi se poslední dobou přesunula do kyberprostoru. Jednak pachatelé operují na různých webových stránkách, sociálních sítích apod. Na druhé straně nové technologické metody mohou napomoci sbírání důkazů. Co pokulhává, je legislativa. Bez pomoci internetových společností se nelze obejít a v tomto směru jsou vedena intenzivní jednání.

V obecné rovině bylo doporučeno soustředit se na *identifikaci pachatelů* trestné činnosti spočívající v obchodování s lidmi, na *identifikaci obětí*, na *obstarání důkazů*, které popíší *modus operandi*, a v neposlední řadě *ochránit a pomoci oběti*. Hovořeno bylo též o hlavních trendech a výzvách v souvislosti s obchodováním s lidmi. Statistika mluví o *7 155 obětech* obchodování s lidmi, kdy nejvíce jich bylo identifikováno ve *Francii, Spolkové republice Německo a v Nizozemí*. V letech *2019 až 2020 bylo celkem 9 647 podezřelých, z toho 4 448 obviněných a jen 2 517 odsouzených*.

Představena byla nová *Strategie boje proti obchodování s lidmi na léta 2021–2025*. Obsahuje řadu návrhů na zlepšení. Součástí návrhů je požadavek na stanovení společného minima a rámce boje s trestnou činností obchodování s lidmi. *Především je potřeba určit přesnou definici trestného činu obchodování s lidmi a zaručit nestíhání obětí*.

Od roku 2011 existuje úzká *spolupráce mezi Europolem a Eurojustem*. Byla nastavena pravidla vytváření společných vyšetřovacích týmů, které mají nepochybně velký význam při mezinárodní spolupráci. Vzájemná informovanost a spolupráce se vyplatí při řešení otázek, kdy jurisdikce jednotlivých států se dostávají do konfliktu. V letech 2019–2020 se na Eurojust obrátily justiční orgány různých zemí v 345 případech, přitom ve 111 byl vytvořen společný vyšetřovací tým. Statistika uvádí, že v roce 2022 bylo obviněno nejvíce osob z Rumunska, Bulharska, Číny, Nigérie, Maďarska, Španělska, Ukrajiny, Albánie, Brazílie. Oběti pocházely zejména z Rumunska, Číny, Indie, Maďarska, Brazílie, Bulharska, Ukrajiny.

Zmíněna byla i problematika *komerčního náhradního mateřství a vztah k možnému obchodování s lidmi*. V podstatě téměř neexistuje právní úprava komerčního náhradního mateřství, tj. jak posoudit situaci, kdy pachatel za peníze (zjištěno, že cena za dítě je 75 tis. €) si objedná jednak oplodnění cizí ženy vlastními spermii a po porodu dítě převezme. Není řešeno ani to, co se dále s dítětem děje. Existují velké rozdíly v národních legislativách a přístupech souvisejících s řešením této problematiky. Objevují se značné potíže při zjišťování, zda matka nebo děti byly oběťmi obchodování s lidmi nebo jiného zneužívání. Komerční náhradní mateřství dosud nebylo předmětem právních úprav. Lze toliko respektovat mezinárodní standardy ochrany matky a dítěte. Byla zmíněna i nutnost informovat veřejnost o tom, co se děje a důraz je kladen na prevenci, pokud jde o obchodování s náhradními matkami. Důležité se jeví harmonizace iniciativ, pokud

jde o legislativní návrhy, a v každém případě bude namísto změnit náhled na komerční náhradní mateřství a otázky s tím související.

Diskuse v pracovních skupinách se týkala *problematiky systematického sledování webových stránek a využití výsledků sledování jako důkazů pro trestní řízení*. Dalším tématem byla *skrytá komunikace pachatelů* a jak ji odhalit a konečně také *význam mezinárodní spolupráce a vzájemné poskytování důkazů*. Důraz byl kladen i na *zajišťování majetku*.

Ve vztahu k tématu – *internet, jako místo, které je využíváno k organizování a realizaci trestné činnosti*, spočívající v obchodování s lidmi a *zajištění zisků*, které pachatelé touto cestou získali, bylo konstatováno zejména následující.

Ne ve všech zemích je možno tento online prostor sledovat soustavně aktivně. Zpravidla vyšetřování online začíná v okamžiku, kdy je získáno svědectví oběti. Proto je potřeba vytvořit komplexní strategii, která napomůže řešit základní otázky. Jde o to, aby trestná činnost byla odhalena včas a aby poznatky z internetu bylo možno využít jako důkaz v trestním řízení. Tomu může napomoci i využití mezinárodních legálních instrumentů.

Vyšetřování musí zamezit zneužívání obětí, ale také jejich případnou kriminalizaci. Velmi nápomocným prostředkem k odhalování trestné činnosti může být *soustavný monitoring*. To je výzva do budoucna, neboť, s ohledem na rozsah kyberprostoru, není na straně orgánů činných v trestním řízení, a v počátečních fázích zejména policejních orgánů, dostatek zkušeností s rozmanitými softwary, s různými technologiemi, a především nutno zmínit i problém s personálním vybavením oddělení, které by byly schopny tento prostor sledovat soustavně a systematicky. Souhrn těchto problémů vede ke zpomalení celého vyšetřování. Při řešení takových výzev se nabízí zejména spolupráce s jednotlivými providery. Ve hře je i možnost zakázat anonymizaci, zašifrování webových stránek, což však může narazit na široký okruh výhrad.

Další problematickou oblastí je využívání poznatků, které byly opatřeny sledováním online, jako důkaz v trestním řízení. I v tomto směru se liší legislativa jednotlivých států EU.

Vždy je potřeba u této trestné činnosti provádět *finanční šetření*, a to nejméně souběžně s trestním řízením, když už není možno ho provádět dříve. Cílem je *konfiskace prospěchu*, který pachatelé obchodováním s lidmi získají. Zabavení majetku opět není možné ve všech státech. Existuje i zde rozdílná legislativa.

Při finančním šetření je nutno *spolupracovat s bankovním sektorem*. Znovu velkým problémem je *kryptoměna* a její různé podoby a formy včetně anonymizace v celé oblasti. Zmíněny byly i společnosti, jejichž prostřednictvím lze anonymně zasílat finanční prostředky.

- Dne 9. 11. 2023 se *Mgr. Ing. Markéta Daňková*, asistentka státní zástupkyně, zúčastnila meetingu mezinárodní nevládní organizace *ECPAT International*, která se zabývá prevencí a pomocí dětským obětem obchodování s lidmi a pracovního a sexuálního vykořisťování. Meetingu na téma „*Prevence a ochrana dětských obětí obchodování s lidmi v České republice*“ se zúčastnili rovněž zástupci a zástupkyně Ministerstva vnitra – Odboru prevence kriminality, Policie ČR, neziskových organizací LaStrada a Diakonie, Karlovy univerzity a další. Součástí byl i popis aktuální situace obchodování s lidmi ve *Vietnamu*. Na meetingu bylo v rámci sdílení zkušeností zdůrazněno, že obchodování s lidmi velice úzce souvisí s nelegální migrací. Je třeba dbát na včasnou identifikaci obětí, aby jim mohla být poskytnuta pomoc. V posledních letech je obchodování s lidmi stále více spjata s kyberkriminalitou, pachatelé své oběti většinou hledají prostřednictvím

internetu, a to jak v prostředí clearwebu (kde se častěji pohybují děti), tak v prostředí darknetu.

- Ve dnech 31. 10. – 3. 11. 2023 se na Ministerstvu spravedlnosti uskutečnila *2. hodnotící návštěva výboru GRETA k implementaci Úmluvy Rady Evropy proti obchodování s lidmi Českou republikou*. Za výbor GRETA se zúčastnili *Antoaneta Vassileva (Bulharsko), Luka Maderić (Chorvatsko) a Parvine Ghadami*. Za soustavu státního zastupitelství se zúčastnili *Jana Zezulová (NSZ), Milan Šimek (KSZ Hradec Králové) a Daniela Příbylová (KSZ České Budějovice)*. Dále zde byli přítomni zástupci krajských soudů (České Budějovice, Ústí nad Labem a Hradec Králové), vrchních soudů a zástupkyně Nejvyššího soudu.

V úvodní části zástupci GRETA směřovali své dotazy na zástupce státního zastupitelství – dotazovali se na poslední odhalené případy, jejich počet, modus operandi, spolupráci se zahraničními vyšetřovacími orgány a největší výzvy při odhalování případů obchodování s lidmi. Uvedli jsme na dotazy zástupců GRETA zejména následující. *Každý rok jsou v jednotlivých krajích odhaleny jednotky případů, z větší části se jedná o sexuální vykořisťování. Poměrně novým fenoménem je přesun tohoto jednání do kyberprostoru, dochází k odhalování pachatelů díky monitoringu internetové inzerce. Policie se snaží soustavně monitorovat online prostředí a odhalovat možné případy obchodování s lidmi, nicméně se jedná o velmi rozsáhlý objem dat, nemohou podchytit vše. V Českých Budějovicích v rámci jednoho případu vytvořili společný vyšetřovací tým s Finskem, ale narazili zde na nesoulad právních řádů v jednotlivých zemích – v Česku bylo jednání posuzováno jako kuplířství, zatímco ve Finsku jako obchodování s lidmi. Složitá situace je s výsledkem obětí obchodování s lidmi, neboť tyto (většinou) ženy se ocitají v cizím prostředí ve složité situaci a v mnoha případech nechťejí vypovídat. K dotazu na statistiky státního zastupitelství uvádí, že vede především statistiky týkající se pachatelů, nikoliv statistiky týkající se obětí obchodování s lidmi. Jednotlivé parametry zadávané do statistických listů si určuje Ministerstvo spravedlnosti, které také sjednocuje statistiky od různých orgánů. Nelze však zejména nižší články soustavy státního zastupitelství vedením podrobných statistik přetěžovat.*

Následně se zástupci GRETA věnovali *soudcům* a jejich zkušenostem s případy obchodování s lidmi a co považují za největší výzvy v této oblasti. *Zástupci soudů především ocenili práci policejních orgánů a státního zastupitelství, s níž jsou dlouhodobě velice spokojeni*. Jejich nejběžnější případy se týkají obchodování českých žen do Velké Británie za účelem prostituce. Ondřej Peřich (KS Ústí nad Labem) předestřel svůj případ, kdy v obdobném případě fungovala výborně právní pomoc s Londýnem, proběhla realizace výsledků poškozených, avšak v Anglii řízení dosud nebylo skončeno z důvodu nedostatečného počtu přísedících. V české větvi této kauzy bylo odsouzeno celkem 5 osob a byly jim uloženy tresty v rozmezí 8 – 10,5 let odnětí svobody. Na dotaz zástupců GRETA, zda byly v některých případech oběťmi příslušníci romské menšiny, bylo sděleno, že v uvedených případech byli Romové pachateli a oběťmi byly zčásti Romky a zčásti nemajetné ženy a bezdomovkyně.

V ČR dosud *nebyla* v souvislosti s obchodováním s lidmi *odsouzena právnická osoba*. Nikdo zde nezakládá právnické osoby za účelem obchodování s lidmi. Existují případy, kdy pracovní agentury porušují pracovněprávní předpisy, avšak nedosáhlo to úrovně obchodování s lidmi – nebyla zde daná závislost či tíseň poškozeného.

K opatřením proti *sekundární viktimizaci* zástupci soudů uvedli, že využívají běžná opatření daná trestním řádem (výslech telekonferencí, anonymizace oběti apod.).

U dětských obětí provádějí výslech šetrně specialisté za přítomnosti dětského psychologa, za tím účelem jsou zřízeny zvláštní místnosti (připomínající dětský pokoj). Upozornili však na nedostatky české právní úpravy, kdy u dospělých obětí je nutno opakovat výslech před soudem, pokud obžalovaný nesouhlasí s přečtením protokolu o jeho předchozí výpovědi. U dětí toto pravidlo neplatí, proto jsou před soudem vyslýchány naprosto výjimečně (cca 5 % všech nezletilých svědků). Nebývá to nutné, protože výpovědi z přípravného řízení jsou v dostatečné kvalitě zachyceny na audiovizuálním záznamu a lze je kdykoliv přehrát.

Z naší strany bylo uvedeno, že pokud mají *nevládní organizace* jakékoliv *informace* o vykořisťování osob pracovními agenturami nebo podezření na obchodování s lidmi, bylo by vhodné, aby tuto skutečnost oznámili policejnímu orgánu nebo státnímu zastupitelství a každý takový podnět bude řádně prověřen. Nenastal případ, kdy by policie nevyužila poznatky poskytnuté nevládními organizacemi. Nevládní organizace si musí najít rovnováhu mezi zachováním diskrétnosti a vhodností sdělovat důležité informace policejním orgánům, v boji proti obchodování s lidmi mají být partnery. Trestní řád disponuje prostředky, jak ochránit oběti obchodování, které se nevládní organizaci svěřily.

Závěrem bylo upozorněno na možnost absolvování HELP kurzu pro státní zástupce i soudce, kde jsou dostupné všechny materiály týkající se problematiky obchodování s lidmi, kurz je u nás velmi pozitivně hodnocen. Zároveň je možné podle potřeby domluvit ve spolupráci s Justiční akademií další školení, ať již více či méně prakticky zaměřená.

I. 8 Trestný čin obchodování s lidmi v dovolací činnosti

JUDr. Ingrid Záhorová Nedbálková

Za posledních několik let (od roku 2017) je třeba shrnout, že z valné většiny je trestný čin obchodování s lidmi podle § 168 trestního zákoníku páchan jako sexuální vykořisťování. Od roku 2017 byly zaznamenány v rámci řízení o dovolání pouze dva případy pracovního vykořisťování, přičemž jeden z nich byl specifický případ (kauza domácí sluha), kdy se rozvinul patologický vztah mezi stejně vzdělanými spolužáky, kteří spolu podnikali. Druhým případem bylo pracovní vykořisťování odehrávající se ve Walsu, kdy obvinění za použití násilí nutili čtyři osoby k úklidovým pracím, kdy následně jim zabavili část výtěžku a k výkonu zajištěné práce je dokonce nutili bitím. Lze zaznamenat rovněž neměnnou tendenci, že předmětná trestná činnost je páchána především ve spolupachatelství obvykle v jednočinném, ale častěji ve vícečinném souběhu s dalšími trestnými činy, a to jak mravnostními, tak někdy i drogovými. Pokud jde o otázku trestání, pachatelům jsou ukládány vesměs tresty odnětí svobody s přímým výkonem. Trestná činnost je páchána z větší části na území České republiky, pouze v některých případech má přesah až do zahraničí.

Pokud jde o judikatorní praxi stále zůstává opomenutá verze, že vykořisťování zahrnuje rovněž využívání jiných osob k trestné činnosti²¹. V tomto směru by právní kvalifikace trestným činem obchodování s lidmi podle § 168 trestního zákoníku mohla postihovat fenomén ekonomické trestné činnosti, kdy pachatel, evidentně organizátor, cíleně vyhledává osoby v nouzi, kterým za drobnou odměnu nabídne možnost vzít si na sebe úvěr, který po čerpání okamžitě dá tomuto pachateli. Tato právní kvalifikace by totiž umožňovala sečíst jednotlivými oběti čerpané úvěry jako způsobenou škodu, což dosavadní pojetí neumožňuje. Jako hlavní pachatelé úvěrových podvodů jsou totiž

²¹ Viz směrnice Evropského parlamentu Rady 2011/36/EU ze dne 5. 4. 2011 o prevenci obchodování s lidmi v boji proti němu a ochraně obětí.

postihováni přímo ti, kteří úvěry čerpají, a ti, kteří z této trestné činnosti profitují, jsou postihováni pouze jako organizátoři jednotlivých úvěrových podvodů u každé z obětí, což neumožňuje v rámci právní kvalifikace a tomu odpovídající trestní sazby postihnout i onu způsobenou škodu, a to proto, že pokračování na účastenství různých pachatelů není možné. Tímto směrem by bylo třeba nasměrovat právní praxi.

Je třeba zdůraznit, že v aplikační praxi soudů právní kvalifikace trestným činem podle § 168 nečiní problémy. Je zcela respektováno judikatorní rozhodnutí č. 24/2012 Sb. rozh. tr., které mj. uvádí, že jednání pachatele, který osobu mladší osmnácti let přiměl, zjednal, najal, zlákal nebo svedl k provozování prostituce nebo z takového jejího jednání kořistil, nelze kvalifikovat jako trestný čin kuplířství podle § 189 trestního zákoníku, nýbrž jako trestný čin obchodování s lidmi podle § 168 trestního zákoníku, který je s ohledem na osobu poškozeného (dítě ve smyslu § 126 trestního zákoníku) trestným činem speciálním. Tento právní názor doposud nebyl v dosavadní rozhodovací činnosti soudu zpochybněn, ale naopak byl akceptován a v souladu s ním již bylo postupováno v řadě rozhodnutí, např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2011 sp. zn. 7 Tdo 1412/2011, ze dne 14. 12. 2011 sp. zn. 3 Tdo 105/2011 nebo ze dne 30. 3. 2016 sp. zn. 4 Tdo 356/2016, v nichž bylo v souladu s tímto vysloveným názorem trestné zneužívání dětí za účelem pohlavního styku nebo prostituce či kořistění z těchto praktik posuzováno jako zločin obchodování s lidmi podle § 168 odst. 1 trestního zákoníku.

V roce 2023 byly na odboru mimořádných opravných prostředků evidovány dvě věci, v nichž byli pachatelé stíháni mimo jiné pro trestný čin obchodování s lidmi podle § 168 trestního zákoníku.

První z nich byla vedena pod sp. zn. 1 NZO 6021/2023 a jednalo se o *podnět poškozené k podání dovolání* ve věci Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 49 T 28/2022.

V předmětné trestní věci bylo stíháno *pět pachatelů* (z nich jedna žena), přičemž všichni byli rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 18. 4. 2023 sp. zn. 49 T 28/2022 odsouzeni pro zločin obchodování s lidmi podle § 168 trestního zákoníku, a to dokonce u jednoho pachatele několikanásobný. V bodě I. bylo jednání dvou obviněných právně kvalifikováno jako zločin obchodování s lidmi podle § 168 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku, v bodě I. a) u jednoho pachatele jako tentýž zločin a v bodě II. jako zločin obchodování s lidmi podle § 168 odst. 2 písm. a), e), odst. 3 písm. c), d), odst. 4 písm. c) trestního zákoníku a u dvou pachatelů v bodě II. rovněž jako zločin obchodování s lidmi podle § 168 odst. 2 písm. a), e), odst. 3 písm. c), d), odst. 4 písm. c) trestního zákoníku. Pachatelům byly uloženy vesměs tresty odnětí svobody s přímým výkonem, nejprísnější souhrnný trest v rámci trestní sazby podle § 168 odst. 4 trestního zákoníku v trvání 10,5 roku, dále rovněž v rámci této trestní sazby souhrnný trest odnětí svobody v trvání 8 let, dále úhrnný trest podle této trestní sazby v trvání 8,5 roku, v rámci trestní sazby podle § 168 odst. 2 trestního zákoníku trest odnětí svobody v trvání 3,5 roku a nejmírnější trest v rámci trestní sazby podle § 168 odst. 2 trestního zákoníku v trvání 2 let, který byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 4 let.

V bodě I. trestná činnost obviněných spočívala v tom, že v období od května 2019 do května 2020 společně i jednotlivě na území Ústeckého kraje pod příslibem lepšího života, konkrétně pod příslibem poskytnutí ubytování, práce a dobrého finančního výdělku, přiměli osoby žijící ve špatných sociálních a majetkových podmínkách k odjezdu do Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, a to v úmyslu této jejich situace zneužít a nabýt prospěchu, ačkoliv si byli vědomi odlišných podmínek, za nichž tyto osoby ve Velké Británii budou pracovat, kdy je pak do Velké Británie dopravili letecky či vozem,

následně je na různých místech v Nottinghamu ubytovali, některým z nich odebrali osobní doklady a poté je, zneužívaje jejich tísně a závislosti, nutili k různým pracím, kdy takto získané finanční prostředky z valné většiny sami spotřebovali.

V bodě II. jeden z obviněných nejpozději v srpnu 2019 založil jím následně řízenou organizovanou skupinu zabývající se vyhledáváním osob žijících ve špatných sociálních a majetkových podmínkách v České republice na území Ústeckého kraje, kdy tyto osoby pod příslibem lepšího života, konkrétně pod příslibem poskytnutí ubytování a práce spočívající v provozování prostituce, a s tím spojeného dobrého finančního výdělku, přiměli členové organizované skupiny na jejich náklady k odjezdu do Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, a to v úmyslu zneužít tíživé situace poškozených a nabytí prospěchu kořistěním z jimi provozované prostituce a dalších zaměstnání, ačkoliv si byli vědomi odlišných podmínek, za nichž tyto osoby ve Velké Británii budou pracovat, kdy členové skupiny jednali koordinovaně v předem dohodnuté dělbě úkolů a ve vzájemné součinnosti spolupracovali, následně takto sjednané osoby ubytovali, přičemž poškozené osoby ve Velké Británii neměly odpovídající zázemí a dostatečné znalosti jazyka a poté zneužívá jejich tísně a závislosti umocněné v případě jedné poškozené tím, že s ní jeden z obviněných navázal intimní vztah a tuto lživě udržoval v přesvědčení, že s ní v budoucnu vytvoří partnerský vztah, je nutili k výkonu prostituce spočívající v téměř denním poskytování sexuálních služeb ve formě pohlavního styku za úplatu a rovněž k výkonu různých brigádních zaměstnání, kdy takto získané finanční prostředky z valné většiny členové skupiny sami spotřebovali a v případě vznesení požadavku na vyplacení jejich výdělku bylo poškozeným sdělováno, že v tomto případě se mají vrátit do České republiky. Došlo tedy k tomu, že se v rozhodné době v Anglii ocitla poměrně početná skupina osob původem z České republiky, která zde v řádech týdnů až měsíců přebývala. Obvinění však přiváželi další a další osoby, všem těmto osobám jejich cesty platili, případně je přímo svými vozidly transportovali, mnohdy i opakovaně. Všechny přivážené osoby v dané době neměly v České republice práci, bydlení, neměly stálý příjem, naopak měly dluhy, problémy osobního, majetkového i zdravotního rázu, některé dokonce měly problémy se zákonem, většina pak měla problém s užíváním návykových látek. Kvůli této své situaci se tyto osoby odhodlaly následovat pachatele, nechat se jimi dopravit z území České republiky do Spojeného království a pokusit se zde žít jinak, způsobem, který ovšem vymezili právě pachatelé. Poškození si sami obživu ve Velké Británii nebyli schopni zajistit, stejně tak jako ubytování, přičemž vše bylo v režii pachatelů. Poškození, ale i ti, kteří se jako poškození necítili, se stali na pachatelích závislími. V převážné většině případů neznali jazyk, nedokázali si sami zajistit a sjednat práci, nebyli schopni sami komunikovat s britskými úřady. Nadto po celou dobu svého pobytu neměli k dispozici své doklady a nebyli schopni z Velké Británie vycestovat. Poškození byli tedy do Velké Británie dovezeni právě proto, aby zde byli pod neustálou kontrolou a dohledem pachatelů, kteří takto rozhodovali nejen o místě jejich pobytu, ale rovněž o druhu a místě výkonu jejich práce, především však ale o veškerých finančních otázkách spojených s pobytem poškozených ve Velké Británii. Za tímto účelem pachatelé doprovázeli poškozené na jednání s pracovními agenturami, byli s nimi v okamžicích výplaty odměny za poškozenými vykonanou práci, přičemž pro tento účel si případně sjednali přímo přístup k vyplaceným finančním prostředkům, ať již ve formě hotovostní, nebo prostřednictvím výběru z bankovních účtů, či cestou bezhotovostního inkasování výdělku poškozených na vlastní bankovní účty.

K odvolání některých obviněných, ale i státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem, ve věci rozhodoval Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 27. 6. 2023 sp. zn. 10 To 46/2023, přičemž vyhověl státní zástupkyni a ohledně jednoho z obviněných doplnil výrok o trestu ještě uložením trestu propadnutí věci. Jinak byl k odvolání jednoho

z obviněných zrušen výrok o náhradě škody, a to za použití ustanovení § 261 trestního řádu i vzhledem k těm obviněným, kteří si řádný opravný prostředek nepodali. Poškozené byly podle § 229 odst. 1 trestního řádu odkázány s jejich nároky na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních. Důvodem tohoto postupu byla skutečnost, že soud prvního stupně nespecifikoval přesně místo plnění, přičemž odvolací soud zohlednil i tu skutečnost, že škoda v daném případě byla definována jako prospěch, který vznikl na straně obviněných ve vztahu k aktivitám zejména sexuálního charakteru, přičemž vyjádřil přesvědčení, že přesahuje rámec trestního řízení rozhodovat o tom, zda a v jaké výši náleží náhrada škody jednotlivým poškozeným právě s ohledem na sporný charakter zdroje tohoto prospěchu, kterým měly být právě placené sexuální aktivity poškozených.

Jedna z poškozených přitom podala podnět k podání dovolání v neprospěch obviněných směřující proti adheznímu výroku z rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 6. 2023 sp. zn. 10 To 46/2023.

Podnět poškozené byl odložen, neboť se neopíral o námitky, které by obsahově odpovídaly jedinému v úvahu připadajícímu dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. h) trestního řádu v jeho druhé zákonné variantě.

V další trestní věci vedené na odboru mimořádných opravných prostředků pod sp. zn. 1 NZO 985/2023 podal *dovolání obviněný*, který byl odsouzen rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 9. 2022 sp. zn. 17 T 1/2021 pro jednání právně kvalifikované v bodech I. a II. jako dvojnásobný zločin obchodování s lidmi podle § 168 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. d) trestního zákoníku. Za tyto zločiny mu byl uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání 8 let, dále trest peněžitý, trest propadnutí věci a trest zákazu činnosti (vážící se k trestné činnosti ve vztahu souhrnnosti).

Odvolání obviněného proti tomuto rozsudku bylo usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 8. 2023 sp. zn. 2 To 12/2023 podle § 256 trestního řádu jako nedůvodné zamítnuto.

Podle skutkových zjištění soudu se obviněný trestné činnosti dopustil tím, že nejméně ve dvou případech vylákal dvě dívky k práci do Rakouska pod příslibem, že budou pracovat jako servírky za velmi příznivých podmínek. U obou využil jejich situace, neboť se nacházely v neuspokojivé životní fázi bez rodinného, sociálního i jiného zázemí, zejména pak bez zázemí finančního. Každá z nich pak měla ještě problémy osobního charakteru. První z nich se nacházela ve zkušební době podmíněného odsouzení, druhá byla pravidelnou uživatelkou tvrdých drog. Obě tedy byly v situaci, kdy měly prakticky ztížené možnosti legální ochrany vůči jednání obviněného. Teprve po příjezdu na místo obě poškozené zjistily, že ve skutečnosti jde o poskytování sexuálních služeb za úplatu. Pokud nechtěly prostituci provozovat, čelily výhrůžkám majitele klubu, ale i dovolatele, kteří je nutili prostituci provozovat. V případě jedné z poškozených této dokonce obviněný odebral peníze pod záminkou směny eur za koruny.

Obviněný ve svém mimořádném opravném prostředku poukázal na dovolací důvody podle § 265b odst. 1 písm. g) a h) trestního řádu. Jeho nejzásadnější námitka směřovala proti právní kvalifikaci skutku, neboť měl za to, že jeho jednání, byť trestné, nebylo odpovídajícím způsobem právně kvalifikováno, neboť se mohl dopustit pouze trestného činu kuplířství podle § 189 trestního zákoníku.

I k této námitce se vyjádřilo Nejvyšší státní zastupitelství prostřednictvím odboru mimořádných opravných prostředků s tím, že jednání dovolatele není možné právně

kvalifikovat jako trestný čin kuplířství podle § 189 trestního zákoníku, a to mimo jiné i proto, že trestný čin obchodování s lidmi je vůči trestnému činu kuplířství činem speciálním (viz usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 5. 2011 sp. zn. 6 To 26/2011, které bylo Nejvyšším soudem publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí pod č. 24/2012 Sb. rozh. tr.). U osob rozdílných od dítěte, což obě poškozené byly, se vyžaduje v rámci právní kvalifikace trestným činem obchodování s lidmi podle § 168 trestního zákoníku, aby pachatel jednal „za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lstí, anebo zneužívaje jejího omylu, tísně nebo závislosti“. Obě poškozené byly za účelem provozování prostituce přepraveny do cizí země, přičemž ani jedna z nich nebyla srozuměna s tím, že bude vykonávat právě prostituci, neboť jim bylo původně nabízeno jiné zaměstnání vůbec nesouvisející s prostitucí. Do cizí země byly tedy přepraveny bez znalosti všech okolností. Poškozené se skutečnou povahou práce, kterou měly vykonávat, dozvěděly až ve chvíli, kdy se nacházely v zahraničí. V tento moment vystoupily do popředí podmínky, v jakých se obě poškozené v danou chvíli nacházely. Bylo zjištěno, že pokud obě poškozené poskytovaly prostituci, jejich rozhodnutí nebylo dobrovolné a bylo natolik ovlivněno nepříznivými okolnostmi na jejich straně, že se ze strany obviněného jednalo o využití tísně. Obviněný naopak v případě obou poškozených navodil vůči své osobě vztah závislosti, neboť je postavil do role dlužnic za jím poskytnuté služby, přičemž v daný moment ani jedna z nich neměla v zásadě jinou možnost než provozovat prostituci, aby k umoření dluhu došlo. Není tedy pochyb o tom, že se obviněný dopustil přisouzené trestné činnosti, byť poškozené dopravil do sousedního Rakouska, tedy země s podobnými sociokulturními podmínkami. Ani jedna z poškozených však nebyla v takové situaci, aby mohla nastalou situaci, do které se nechtěně dostaly, řešit, a to minimálně z důvodu jazykové bariéry, přičemž zásadní v této souvislosti je také skutečnost, že poškozené nesměly samy noční klub opustit. Uvedenou skutečnost podporuje zejména útěk jedné z poškozených z klubu. V předmětné trestní věci dosud Nejvyšší soud nerozhodl.

I. 9 Dokumenty

Tuzemské

- *Ministerstvo vnitra: NÁRODNÍ STRATEGIE BOJE PROTI OBCHODOVÁNÍ S LIDMI V ČESKÉ REPUBLICE NA OBDOBÍ 2020–2023*
<https://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-dokumenty-924305.aspx>
- *Ministerstvo vnitra: Zpráva o stavu obchodování s lidmi v České republice za rok 2022* <https://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-dokumenty-924305.aspx>
- *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Zajištění ochrany nezletilým dětem bez doprovodu přicházejícím z Ukrajiny*
https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Let%C3%A1k_odborn%C3%ADci_090322.pdf/53900cf0-400b-b317-7c46-164587dbdbdc.

Zahraniční

- *Evropská komise: COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS on the EU Strategy on Combatting Trafficking in Human Beings 2021–2025*
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0171>

- UNODC: *Exploitation and Abuse: The Scale and Scope of Human Trafficking in South Eastern Europe*, dostupné na: <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/Webstories2022/exploitation-and-abuse-the-scale-and-scope-of-human-trafficking-in-south-eastern-europe.html>.
- UNODC: *Strengthening the national response on identifying cases and referring victims of human trafficking among Ukrainians on the move*, dostupné na: https://www.unodc.org/poukr/en/webstory_training-on-victims-of-trafficking-in-persons_nov-2023.html
- UNODC. *Guidance Note on abuse of a position of vulnerability' as a means of trafficking in persons in Article 3 of the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. Dostupné na https://www.unodc.org/documents/humantrafficking/2012/UNODC_2012_Guidance_Note_-_Abuse_of_a_Position_of_Vulnerability_E.pdf
- U.S. Department of State: *2022 Trafficking in Persons Report* <https://www.state.gov/reports/2022-trafficking-in-persons-report/>.
- ZPRÁVA KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ: Zpráva o pokroku dosaženém v oblasti boje proti obchodování s lidmi (čtvrtá zpráva) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0736&qid=1676971562597&from=EN>.
- SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ o strategii EU pro boj proti obchodování s lidmi, 2021–2025 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0171&qid=1676978489086&from=EN>.
- Evropská Komise. *Zpráva Komise Evropskému parlamentu a Radě hodnotící v souladu s čl. 23 odst. 2 směrnice 2011/36/EU účinky stávajících vnitrostátních právních předpisů, které stanoví jako trestný čin využívání služeb, jež jsou předmětem vykořisťování v rámci obchodování s lidmi, na prevenci obchodování s lidmi*, Brusel 2. 12. 2016, COM(2016) 719 final. Dostupné na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0719&rid=2>
- Evropská komise: *EU Anti-Trafficking Plan to protect people fleeing the war in Ukraine*, dostupné na: https://home-affairs.ec.europa.eu/news/anti-trafficking-plan-protect-people-fleeing-war-ukraine-2022-05-11_en.
- Evropský parlament: *Report on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims*, dostupné na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0285_EN.html#_section1
- Suzanne Hoff & Eefje de Volder: *Preventing human trafficking of refugees from Ukraine: A rapid assessment of risks and gaps in the anti-trafficking response*,

dostupné na: https://freedomfund.org/wp-content/uploads/UkraineAntiTraffickingReport2022_05_10.pdf.

- GRETA: Guidance Note on addressing the risks of trafficking in human beings related to the war in Ukraine and the ensuing humanitarian crisis, dostupné na: <https://rm.coe.int/guidance-note-on-addressing-the-risks-of-trafficking-in-human-beings-r/1680a663e2>.
- Rada Evropy: Online and technology-facilitated trafficking in human beings, Full report 2022, dostupné na: <https://rm.coe.int/online-and-technology-facilitated-trafficking-in-human-beings-full-rep/1680a73e49>.
- Rada Evropy: European Anti-Trafficking Day: Council of Europe expert group call for preventing human trafficking risks exacerbated in the context of migration, dostupné na: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/european-anti-trafficking-day>
- Recommendation CM/Rec(2022)21 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating trafficking in human beings for the purpose of labour exploitation, dostupné na: https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680a83df4.
- Rada Evropy: Precarious and irregular work situations of migrant seasonal and domestic workers: <https://rm.coe.int/revised-report-precarious-and-irregular-work-situations-of-migrant-sea/1680adae89>
- Rada Evropy: Protecting children at Europe's borders – new guidance for border officials and other authorities, dostupné na: <https://www.coe.int/en/web/portal/-/protecting-children-at-europe-s-borders-new-guidance-for-border-officials-and-other-authorities>
- Eurojust. Eurojust Report on Trafficking in Human Beings. Best practice and issues in judicial cooperation, 2021. Dostupné na <https://www.eurojust.europa.eu/publication/eurojust-report-trafficking-human-beings>
- Eurojust: Focus Group of specialised prosecutors against human trafficking: Outcome Report of the 2nd meeting, dostupné na: <https://www.eurojust.europa.eu/publication/focus-group-specialised-prosecutors-against-human-trafficking-outcome-report-2nd>
- Eurojust: Eurojust assists Czech Republic and Finland in dismantling human trafficking network, dostupné na: <https://www.eurojust.europa.eu/news/eurojust-assists-czech-republic-and-finland-dismantling-human-trafficking-network>
- Europol: 1 426 potential victims identified in global operation against human trafficking, dostupné na: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/1-426-potential-victims-identified-in-global-operation-against-human-trafficking>

I. 10 Statistika**§ 168 zákon č. 40/2009 Sb.
(§ 232a zákon č. 140/1961 Sb.)**

	stíháno	obžalováno	odsouzeno	zproštěno	zastaveno
2010	26	26	11	9	0
2011	33	31	21	7	0
2012	33	31	13	6	0
2013	30	30	22	0	0
2014	25	25	6	0	0
2015	19	18	22	5	0
2016	19	19	8	4	0
2017	16	16	15	4	0
2018	18	18	16	2	0
2019	21	21	12	0	1
2020	10	9	8	8	0
2021	22	21	21	3	0
2022	22	18	16	2	0
2023	24	24	12	1	0

II. Nelegální migrace

JUDr. Jana Zezulová, Ph.D.

II. 1 Obecně

Nelegální migrace na území České republiky

Podle zprávy Ministerstva vnitra o nelegální migraci za období od 1. 1. 2023 do 31. 12. 2023²² bylo na území České republiky při nelegální migraci zjištěno celkem 13 898 osob,²³ (přičemž se jednalo jak o nelegální pobyt na území ČR, tak o nelegální migraci přes vnější schengenskou hranici). V roce 2023 bylo zadrženo při *tranzitní nelegální migraci* 4 742 osob, tj. o 78 % méně než v roce 2022 (21 852 osob).

V *Jihomoravském kraji* bylo celkem zjištěno 1 853 osob při tranzitní nelegální migraci, následuje Zlínský kraj a kraj Vysočina.

Hlavní migrační trasou do Evropské unie je stejně jako v roce 2022 *západobalkánská trasa*. Aktivita převaděčských organizací stále sílí. Dále došlo k přesunu k jiným migračním koridorům po zavedení bezpečnostních opatření v Srbsku koncem roku 2023. Česká republika je i nadále zemí *tranzitní a nikoli cílovou*. Ze strany migrantů není téměř využívána možnost požádat si o mezinárodní ochranu na našem území. Mezi nejčastěji zajištěné nelegální migranty v České republice patří jednoznačně státní příslušníci *Sýrie*, kteří prchají před přetrvávající občanskou válkou; poté příslušníci *Turecka* (kvůli špatné ekonomické situaci, vysoké inflaci), dále osoby pocházející z *Afghánistánu, Indie, Maroka, Irácké republiky, Pákistánu a Nepálu*.

Z pohledu státní příslušnosti se tranzitní nelegální migrace (převaděči) dopouštějí nejčastěji občané *Ukrajiny, České republiky, Sýrie, Uzbekistánu, Gruzie a SRN*.

Nelegální migrace s neregulárními cestovními doklady

Neregulárním cestovním dokladem se při nelegálním pobytu prokázalo celkem 275 osob, což je o 16 osob více než ve shodném období roku 2022. Nejčastěji se jednalo o občany *Sýrie, Moldavska, Íránu a Gruzie*. Přes vnější schengenskou hranici České republiky bylo při nelegální migraci zjištěno 368 osob. V porovnání se stejným obdobím loňského roku je vykázáno zvýšení o 167 osob.

Tranzitní nelegální migrace

Při tranzitní nelegální migraci přes území České republiky bylo odhaleno celkem 4 742 osob (v roce 2022 šlo o 21 852 osob). Osoby využily k přepravě zejména dodávková vozidla (1 927 osob), osobní automobily (1 356 osob), vlaky (394 osob) a nákladní vozidla (292 osob). *V roce 2023 došlo ke změně modu operandi při přepravě tranzitujících nelegálních migrantů – dominovaly převozy v osobních a dodávkových vozidlech s převaděči v rolích řidičů a spolujezdců vozidel. Byla zaznamenána vyšší míra agresivního*

²² Policie ČR: Nelegální migrace v ČR v období od 1. 1. 2023 do 31. 12. 2023, dostupné na: <https://www.policie.cz/soubor/prezentace-k-tiskove-konferenci-rscp-2023-pdf.aspx>; <https://www.policie.cz/clanek/web-informacni-servis-zpravodajstvi-vyhodnoceni-nelegalni-migrace-2023.aspx>

²³ V porovnání s rokem 2022 došlo ke snížení o 15 337 osob (tj. -52,5 %).

chování ze strany převaděčů, ohrožení života a zdraví převážených osob i kontrolních orgánů (např. ujíždění z místa kontrol vozidel, dopravní nehody jako výsledek riskantní jízdy, značné překračování kapacity vozidel). Naproti tomu se rok 2022 vyznačoval vysokým počtem přechodů nelegálních migrantů pěší cestou a po příjezdu vlakovými spoji jako výsledek taktiky převaděčů vozidel (opuštění vozidel migranty v těsné blízkosti česko-slovenské hranice před vstupem na území ČR).

Aktuální situace na migračních trasách

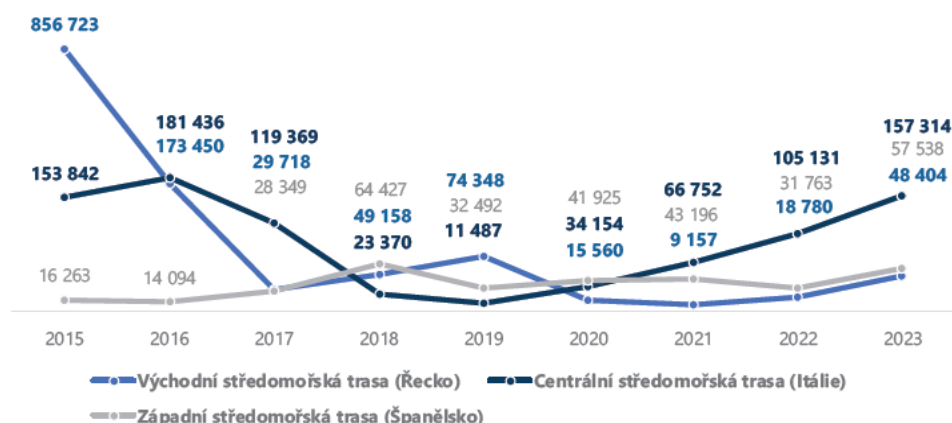
Z pravidelné souhrnné zprávy Ministerstva vnitra o migraci za IV. čtvrtletí²⁴ roku 2023 vyplývá, že ve čtvrtém čtvrtletí roku 2023 přicestovalo do Evropy přes Středomoří (Španělsko, Itálie, Řecko, Malta a Kypr) nelegálně celkem 71 561 migrantů, z toho 69 948 po moři a 1 613 po zemi. Oproti stejnému období v roce 2022 vzrostly příjezdy do Evropy o 47 %. Mezičtvrtletně pak příjezdy poklesly o 32 %.

Nelegální migrace na hlavních migračních trasách za rok 2023* (k 31. 12.)

*konečná data se mohou ještě změnit

Vývoj nelegální migrace na hlavních migračních trasách v letech 2015–2023* (k 31. 12.)

*konečná data se mohou ještě změnit

zdroj: OAMP

²⁴ Ministerstvo vnitra: Čtvrtletní zpráva o migraci – IV. 2023, dostupné na: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace.aspx>.

Zdroj: Ministerstvo vnitra, Čtvrtletní zpráva o migraci IV. 2023

II. 2 Situace v oblasti nelegální migrace za rok 2023 – NCOZ SKPV, Sekce zločineckých struktur, Odbor obchodu s lidmi a nelegální migrace²⁵

Zpráva byla poskytnuta *plk. Mgr. Vítězslavem Bolfem*, vedoucím odboru obchodování s lidmi a nelegální migrace a *pplk. Mgr. Liborem Honešem*, vedoucím 2. oddělení Odboru s laskavým svolením zařazení informací ze zprávy do Zprávy národní zpravodajky pro boj proti obchodování s lidmi a nelegální migraci za rok 2023.

- Situace v oblasti nelegální migrace byla v roce 2023 *obdobná* jako v roce 2022. Zájem migrantů o transport a následné usídlení v některé ze zemí tvořících schengenský prostor nepoklesl, u některých z využívaných cest se naopak počet detekovaných přechodů migrantů zvýšil.
- Kritickým bodem při vstupu nelegálních migrantů do schengenského prostoru po tzv. „balkánské trase“ nadále zůstává *hranice mezi Srbskem a Maďarskem*. Na situaci reagovaly bezpečnostní složky Maďarska, které za pomoci zahraničních policejních kontingentů, včetně České republiky, postupně zvyšovaly kontrolu na této hranici s účelem zamezit nelegálním přechodům. V důsledku větší rizikovitosti překonání této hranice bez potřebného povolení hledali organizátoři nelegální migrace jiné trasy, kterými by zajistili úspěšný transport nelegálních migrantů do cílových zemí. *Alternativou se stala trasa z Bosny a Hercegoviny*, kde vzniklo několik kapacitně velkých utečeneckých táborů.
- Pro migranty pocházející z Afriky se hlavní vstupní cestou do schengenského prostoru stala tzv. „*středomořská trasa*“ vedoucí především z Tuniska přes Středozemní moře na italský ostrov Lampedusa, odkud migranti cestovali do centrální Itálie, později též do Francie a Rakouska.
- *Hlavní cílové destinace* tvořily i nadále především *Spolková republika Německo, Rakousko, Francie, Itálie a Velká Británie*. Důvody nelegální migrace zůstávají naprosto stejné a částečně se prolínají. Nelegální migranti utíkají ze zemí, které jsou *bezpečnostně nestabilní*, případně ze zemí, ve kterých již probíhají *válečné konflikty*.
- Mezi *nejčastěji zajištěné nelegální migranty v České republice* patří jednoznačně *státní příslušníci Sýrie*, kteří prchají před přetrvávající občanskou válkou, která na území Sýrie propukla v březnu 2011. Dalšími nejčastěji zadrženými nelegálními migranty jsou *státní příslušníci Turecka*, kteří postupně opouští zemi v důsledku špatné ekonomické situace, vysoké inflace a v reakci na opětovné vítězství prezidenta Erdogana v květnových prezidentských volbách. Přetrvávající zájem o převozy byl zaznamenán u osob pocházejících z *Afghánistánu, Indie, Maroka a Irácké republiky*.
- Pro přepravu cizích státních příslušníků jsou převážně využita *osobní vozidla*, která byla pro tyto účely částečně zajišťována v různých autopůjčovnách, částečně se jednalo o vozidla ve vlastnictví členů organizovaných skupin. Zaznamenána byla *zvýšená agresivita řidičů* těchto osobních vozidel při snaze uniknout hlídkám Policie ČR při pokusech o jejich zastavení a následnou kontrolu. Dochází k ohrožení života a zdraví zasahujících policistů, ale též přepravovaných nelegálních

²⁵ Podklady pro Zprávu o činnosti národní zpravodajky – Národní centrála proti organizovanému zločinu, SKPV, Sekce zločineckých struktur, Odbor obchodu s lidmi a nelegální migrace, Praha 16. 1. 2024.

migrantů.

- Nadále pokračovalo využívání *mezinárodní letecké dopravy* k přepravě *jednotlivých* nelegálních migrantů, především leteckých spojů z Řecka do Prahy. Jednalo se však o jednotky případů, neboť s tímto způsobem přepravy jsou spojeny značné finanční náklady, zejména na zajištění padělaných cestovních dokladů států schengenského prostoru. Neočekává se zvýšení přílivu nelegálních migrantů do České republiky tímto popsáním modem operandi. Oproti roku 2022 došlo v tranzitní nelegální migraci ke *stagnaci při využívání osobní přeshraniční vlakové přepravy přes území České republiky ve směru ze Slovenské republiky*, jako způsobu transportu nelegálních migrantů.
- Stejně jako v předchozích letech byl i v roce 2023 zaznamenán *vznik nových organizovaných skupin* za účelem páchaní této trestné činnosti, a to i v České republice. Jejich členy tvoří z části státní příslušníci České republiky, kteří mají za úkol obstarávat vozidla určená pro transport nelegálních migrantů, dále zajišťují řidiče pro jednotlivé převozy, popřípadě se sami účastní převozů nelegálních migrantů jako řidiči. Dalšími členy těchto organizovaných skupin pachatelů jsou cizinci s pobytovým oprávněním na území České republiky. V roce 2023 byla v této problematice detekována vyšší aktivita ruskojazyčných organizovaných skupin. Všechny tyto organizované skupiny mají mezinárodní charakter, tzn., jsou tvořeny členy působícími v několika státech.
- Pro nelegální migranty zůstává Česká republika *především zemí tranzitní*, k čemuž přispívá *dodržování přísných podmínek azylového řízení, méně lukrativní systém sociálních dávek a absence rodinných příslušníků nelegálních migrantů na území České republiky*, kteří do schengenského prostoru přicestovali v předchozích letech.
- Přes toto konstatování je v rámci existujících bezpečnostních strategií nezbytné přijímat k aktuálnímu vývoji situace v nelegální migraci adekvátní bezpečnostní opatření, která prakticky spočívají zejména v ochraně vnějších hranic EU. Cílem je kontrola migrujících osob, zjištění jejich totožnosti a funkční výměna informací k těmto osobám. Aktuální rizika spojená s tímto fenoménem nelze jednoznačně pojmenovat a hodnotit, protože situace zůstává značně problematická. Jako zásadní se jeví fakt, že zejména vzhledem k množství migrujících osob, jejich anonymitě a nemožnosti zjistit jejich případnou kriminální historii v zemi původu, i nadále přetrvává latentní a dlouhodobé riziko s možnými mimořádně závažnými následky. V rámci nelegální migrace ze zemí Blízkého a Středního východu, vnímáme jako závažný faktor stav, při němž dochází k přesunu tzv. *"válečné generace"*, která má zkušenost se životem v místě konfliktu a do EU migruje s mnohdy neadekvátními očekáváními. Nenaplnění těchto očekávání může vést v konečném důsledku k frustraci, která může být živnou půdou k páchaní trestné činnosti, či odstartování možné radikalizace. I nadále tak zůstává situace v oblasti nelegální migrace vysoce riziková, zejména ve smyslu možného vyústění do problematiky terorismu a extremismu.
- *V oblasti nelegální migrace pro rok 2024 lze očekávat obdobný vývoj jako v roce 2023. Česká republika nadále zůstane především tranzitní zemí. Může dojít ke vzniku nových organizovaných skupin osob zabývajících se různými formami nelegální migrace (převážení v různých dopravních prostředcích, využití mezinárodních vlakových a autobusových spojů, pravidelných mezinárodních leteckých linek, padělání dokladů totožnosti států schengenského prostoru). Předpokládáme, že i nadále bude ve velké míře využívána migrační trasa tzv. „balkánská cesta“. V důsledku uvalování mezinárodních politických sankcí, vznikajících a přetrvávajících válečných konfliktů a přijímání různých bezpečnostních opatření ze strany jednotlivých států tvořících schengenský*

prostor však současně nelze do budoucna vyloučit vznik nových forem nelegální migrace a nových migračních tras.

II. 3 K návrhu směrnice o boji proti převaděčství migrantů²⁶

Dne 28. listopadu 2023 představila Evropská komise návrh zcela nové *směrnice, která má aktualizovat právní rámec o boji proti převaděčství migrantů na úrovni EU*. EK uvádí, že stávající právní a operační rámec EU pro převaděčství migrantů je třeba modernizovat a posílit s cílem zlepšit nástroje, které má EU k dispozici pro předcházení této neustále se vyvíjející trestné činnosti a reakci na ni, a to i v souvislosti s právními povinnostmi, které pro EU a její členské státy vyplývají z mezinárodního práva.

Obecným cílem tohoto návrhu směrnice je dle EK *vytvoření moderního trestněprávního nástroje EU, který jasně definuje a účinně postihuje trestný čin napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu v EU*.

Cíle tohoto návrhu lze dle EK blíže vymežit takto:

- *zajištění účinného vyšetřování, stíhání a postihování organizovaných zločineckých sítí odpovědných za převaděčství migrantů,*
- *zajištění harmonizovanějších trestů zohledňujících závažnost trestného činu,*
- *zlepšení dosahu soudní příslušnosti,*
- *posílení zdrojů členských států pro boj proti převaděčství migrantů a jeho předcházení, a*
- *zlepšení sběru údajů a podávání zpráv.*

Kriminalizace

V článku 3 směrnice se navrhuje *kriminalizovat úmyslné napomáhání k neoprávněnému vstupu, tranzitu nebo pobytu, pokud pachatel tohoto trestného činu a) získal nebo měl získat finanční nebo hmotný prospěch nebo b) pokud existuje vysoká míra pravděpodobnosti způsobení vážné újmy osobě*. Za trestný čin se považuje také *veřejné navádění státních příslušníků třetích zemí, například prostřednictvím internetu, k nedovolenému vstupu na území Unie, tranzitu přes ně nebo pobytu na tomto území*. Návrh rovněž v bodech odůvodnění zdůrazňuje, že *účelem směrnice není trestně stíhat státní příslušníky třetích zemí za to, že jsou převáděni*. V bodech odůvodnění je dále upřesněno, že *účelem této směrnice není trestně stíhat na jedné straně pomoc poskytovanou rodinným příslušníkům a na druhé straně humanitární pomoc nebo podporu základních lidských potřeb poskytovanou státním příslušníkům třetích zemí v souladu s právními povinnostmi*.

Humanitární klauzule

Směrnice Rady 2002/90/ES zavedla v čl. 1 odst. 2 nepovinnou humanitární klauzuli. Členské státy se mohly rozhodnout neuložit sankce v případech, kdy osoba pomáhá státnímu příslušníkovi třetí země vstoupit na území členského státu nebo je překročit bez jakéhokoli prospěchu a z humanitárních důvodů.

V důsledku toho je cílem návrhu Komise, jak je uvedeno v bodě odůvodnění č.7, vyjasnit, které trestné činy by měly či neměly být kriminalizovány. Návrh v bodech odůvodnění zdůrazňuje, že *účelem směrnice není trestně stíhat státní příslušníky třetích zemí za to,*

²⁶ SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY, kterou se stanoví minimální pravidla pro předcházení napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu v Unii a pro boj proti takovému napomáhání a kterou se nahrazuje směrnice Rady 2002/90/ES a rámcové rozhodnutí Rady 2002/946/SVV

že jsou převáděni. V bodech odůvodnění je dále upřesněno, že účelem této směrnice není trestně stíhat na jedné straně pomoc poskytovanou rodinným příslušníkům a na druhé straně humanitární pomoc nebo podporu základních lidských potřeb poskytovanou státním příslušníkům třetích zemí v souladu s právními povinnostmi.

II. 4 EUROPOL – zpráva Spotlight: Zločinecké sítě v oblasti pašování migrantů²⁷

„Převaděčství migrantů je dynamická trestná činnost, která ovlivňuje vnitřní bezpečnost EU. Trh se službami převaděčství migrantů do EU a v rámci EU dosahuje nových rozměrů, k čemuž přispívají vznikající a prohlubující se krize, zejména hospodářská recese, mimořádné ekologické situace způsobené změnou klimatu, jakož i konflikty a demografický tlak v mnoha zemích původu. Vnímání EU jako relativně stabilnějšího regionu spolu se stálou poptávkou po pracovních silách v cílových zemí EU, navíc podporuje trh s pašeráckými službami.“

- Sítě převaděčů migrantů se ukázaly jako agilní, rychle se přizpůsobují změnám v dynamice nelegální migrace a vyvíjejícím se aktivitám v oblasti prosazování práva.
- Obchodní model převaděčství migrantů se vyznačuje spoluprací, která může být ad hoc nebo trvalá.
- Trestný čin převaděčství zahrnuje nábor a přepravu nelegálních migrantů jako hlavní činnosti.
- Co je to kriminalita jako služba?²⁸ Organizovaná trestná činnost v Evropské unii představuje pestrú škálu kriminálních aktérů a trestných činností, jejichž hlavním cílem je vytváření zisku. S ohledem na tento cíl jsou zločinecké sítě flexibilní, pokud jde o jejich spolupráci, složení, modi operandi a také trestnou činnost, kterou provozují. Některé sítě si našly mezeru v poskytování odborných kriminálních služeb ostatním aktérům ve světě organizovaného zločinu – poskytování zločinu jako služby.

II. 5 EUROJUST – pracovní skupina Focus Group²⁹

- *Focus Group*

Za účelem dalšího posílení boje proti pašování migrantů zřídila Agentura EU pro justiční spolupráci v trestních věcech – Eurojust – v roce 2020 pracovní skupinu *Focus Group*, která sdružuje státní zástupce ze všech členských států EU, kteří se zabývají problematikou pašování migrantů a nelegální migrace.

Mezi klíčové aktivity Focus Group patří sdílení osvědčených postupů vyšetřování případů pašování migrantů, analýza trendů a nového vývoje operačních taktik organizovaných zločineckých skupin zapojených do případů pašování migrantů a nelegální migrace, studium dopadu posunů v trasách pašování migrantů a shromažďování informací o aktuálních výzvách a diskuse o možnostech mezinárodní justiční spolupráce v boji proti tomuto konkrétnímu typu přeshraniční trestné činnosti. Společné vyšetřovací týmy jsou jedním z nejefektivnějších nástrojů používaných v mezinárodní spolupráci v trestních věcech. Spolupráce mezi jednotlivými členskými státy za podpory Eurojustu je tak

²⁷ EUROPOL SPOTLIGHT – CRIMINAL NETWORKS IN MIGRANT SMUGGLING. Spotlight report: migrant smuggling networks and their methods, dostupné na <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/spotlight-report-migrant-smuggling-networks-and-their-methods>.

²⁸ What is crime-as-a-service?

²⁹ [Eurojust | European Union Agency for Criminal Justice Cooperation \(europa.eu\)](https://www.eurojust.europa.eu/)

Eurojustem plně podporována a vítána jako efektivní způsob vyšetřování trestné činnosti s nelegální migrací spojené. Jak však vyplynulo, stále přetrvává problém se spoluprací se třetími státy (státy mimo EU), s nimiž se spolupráce navazuje obtížněji, a tato skutečnost představuje pro Eurojust do budoucna výzvu.

Pozornost skupiny je též zaměřena na *zneužívání správních postupů, jako jsou fiktivní sňatky*. Zásadní je též brát v úvahu neustále se měnící *modus operandi* zločineckých organizací.

Pro rozbití sítí převaděčů migrantů a postavení pachatelů před soud je zásadní včasné zapojení justičních orgánů a mezinárodní spolupráce. Vyšetřování koordinovaná prostřednictvím Eurojustu mají za cíl pokrýt trestnou činnost na všech hlavních trasách pašování migrantů do Evropské unie.

Eurojust pomáhá justičním orgánům úspěšně narušovat spletité mezinárodní pašerácké trasy a spolupracovat při:

- sdílení informací;
- získávání přípustných důkazů;
- zahájení vyšetřování ve všech zemích, kde působí organizované zločinecké skupiny;
- zajištění koordinované strategie trestního stíhání a vyšetřování a
- zajištění účinného zabavení a konfiskace majetku.

Setkání skupiny Focus Group Eurojust k problematice pašování migrantů, Haag, 8. – 9. listopadu 2023 – JUDr. Helena Huclová, Ph.D., asistentka státního zástupce

Ve dnech 8. – 9. listopadu 2023 se v sídle Eurojustu v nizozemském Haagu uskutečnilo *šesté výroční zasedání Eurojustu k problematice pašování migrantů*. Toto pravidelné zasedání slouží rovněž jako výroční zasedání Focus Group věnující se problematice pašování migrantů. Hlavními tématy jednání byly *sankce OSN a EU ukládané v souvislosti s pašováním migrantů, otázka jejich prosazování a přístupu států k jejich porušování; aktuální legislativní iniciativy Evropské komise; výzvy a osvědčené postupy při justiční spolupráci se třetími zeměmi – zejména se státy z oblastí západního Balkánu; činnost programu EuroMed Justice či Evropské pohraniční a pobřežní stráž (Frontex) apod.*

V souvislosti s tématem evropských sankcí a sankcí OSN byla diskutována zejména rezoluce Rady bezpečnosti OSN 2174 (2014) ukládající sankce každému, kdo útočí na mír, stabilitu a bezpečnost Libye nebo na základní lidská práva, na základě které jsou sankce uloženy již na sedm osob. V rámci jednání o možnostech potlačování nelegální migrace byla představena také činnost společného vyšetřovacího týmu *Thalassa*, který byl založen podle čl. 19 smlouvy UNTOC v září 2018 v reakci na tragické ztráty lidských životů u italského pobřeží a jehož se účastní zástupci Nizozemí, Itálie, Velké Británie, Španělska a Mezinárodního trestního soudu. Dále byl blíže představen *CRIMJUST Western Balkans projekt*, jehož cílem je výměna informací mezi specialisty ze zemí západního Balkánu a ze zemí EU, a nový projekt *EU4FAST*, který cílí na nelegální migraci a obchodování s lidmi a jehož snahou je posílit specializované týmy v zemích západního Balkánu. Zástupce programu EuroMed Justice blíže popsal tento program, který ve fázích funguje již od roku 2004 a jehož hlavními pilíři jsou PG Forum (sdružuje nejvyšší veřejné žalobce ze států kolem Středozemního moře), CrimEx (permanentní zasedání sloužící k výměně informací a osvědčených postupů) a EMJNet (sdružující národní kontaktní body za účelem usnadnění komunikace a výměny informací). Dalším velmi důležitým tématem setkání bylo *postavení nelegálních migrantů z hlediska trestní justice, konkrétně zda jsou*

tyto osoby považovány za oběti, nebo za podezřelé. Z bohaté diskuse vyplynulo, že se praxe jednotlivých států velmi liší. Závěrem setkání byla shrnuta dosavadní činnost Focus Group k problematice pašování migrantů.

Účastníky setkání byla opakovaně vyzdvihována důležitost a nezbytnost mezinárodní justiční spolupráce, kdy zejména rychlá výměna informací a zajišťování majetku velmi pomáhají v boji proti nelegální migraci.

Pro další jednání v roce 2024 bylo předběžně zvoleno téma společných vyšetřovacích týmů.

II. 6 Obnovený Akční plán EU proti převaděčství migrantů na období 2021–2025³⁰

Obnovený Akční plán EU posiluje operativní spolupráci a výměnu informací mezi zeměmi EU a donucovacími orgány EU za účelem *vyšetřování a stíhání převaděčů migrantů*. Zahrnuje oblasti jako je *finanční vyšetřování, vymáhání majetku, podvody s dokumenty a digitální převaděčství*. Obnovený Akční plán EU zaujímá komplexní přístup a usiluje o ještě užší spolupráci s partnerskými zeměmi na migračních trasách do EU.

Obnovený Akční plán EU proti převaděčství migrantů zahrnuje tyto hlavní pilíře činnosti:

- ✓ posílení spolupráce s partnerskými zeměmi a mezinárodními organizacemi, mimo jiné prostřednictvím operačních partnerství pro boj proti převaděčství
- ✓ implementaci právních rámců a sankcionování převaděčů působících v EU i mimo ni
- ✓ předcházení vykořisťování a zajištění ochrany migrantů
- ✓ posilování spolupráce a podpora činnosti donucovacích orgánů a soudnictví v reakci na nové výzvy, zejména zlepšováním znalostí o organizaci a způsobech práce převaděčů

Jak vyplývá z obnoveného Akčního plánu, podle Europolu³¹ *více než 90 % nelegálních migrantů, kteří přicházejí do Evropské unie, využívá převaděčů, ať už během celé cesty nebo její části*. Dvě třetiny z nich nesplňují kritéria pro udělení mezinárodní ochrany a budou muset být vráceni. Omezující opatření související s pandemií COVID-19 převaděčství migrantů zkomplikovala, což vedlo k většímu zapojení zločineckých sítí, vyšším cenám a v konečném důsledku vyšším ziskům.

Převaděčství migrantů je pro zločinecké sítě klíčovou činností, kterou udržuje trvalá poptávka. Očekává se, že tato poptávka bude pokračovat, neboť ji bude posilovat několik faktorů: demografický růst s doprovodnými sociálně-ekonomickými problémy a nedostatkem pracovních příležitostí, diskriminací, nestabilitou, konflikty, zhoršováním životního prostředí a změnou klimatu, vnímání EU jako hospodářsky, politicky, sociálně a environmentálně stabilnějšího regionu; dezinformace a nepravdivá tvrzení převaděčů, kteří se přísliby, které neodpovídají realitě, snaží migranty přimět k tomu, aby se vydali na nebezpečné cesty.

Převaděči využívají *různé způsoby plateb*, od online metod až po ilegální bankovní systémy, kde jsou peníze uloženy a vybrány po poskytnutí dohodnuté služby. Novou výzvou pro donucovací a soudní orgány je digitální převaděčství, neboť převaděči stále více využívají digitální služby a nástroje, jako jsou sociální média a mobilní aplikace,

³⁰ A renewed EU action plan against migrant smuggling (2021–2025): dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2021:591:FIN>.

³¹ Agentura Evropské unie pro spolupráci v oblasti prosazování práva.

k získávání potenciálních migrantů, komunikaci a převodům peněz, vyzvedávání a předávání migrantů, poskytování pokynů ohledně tras, sdílení fotografií a videozáznamů dokumentů a jízdenek, a dokonce sledování činností donucovacích orgánů.

Organizované zločinecké skupiny jsou schopné provádět sofistikované operace, které pokrývají celou škálu převaděčských služeb na celé trase, představují vysoké riziko pro bezpečnost Evropy, zejména pokud jde o jednotlivce na vyšších stupních těchto zločineckých organizací. *Přibližně 50 % sítí zapojených do převaděčství migrantů páchá různé druhy trestné činnosti a je zapojeno rovněž do obchodování s lidmi, obchodování s drogami, podvodů v oblasti spotřební daně, obchodování se střelnými zbraněmi a praní peněz.*

Převaděčství nekončí na vnějších hranicích EU. Nabídka převaděčských služeb pro neoprávněný pohyb v rámci EU je různorodá. Převaděčské sítě i nadále využívají trasy v rámci EU, a to ze Španělska, Itálie nebo Řecka do Francie, Německa a dalších zemí, a umožňují pohyb nelegálních migrantů po zemi (pěšky nebo ve vozidlech), na lodích a v letadlech. Běžnou praktikou je ukryvání v uzavřených prostorech nebo používání pronajatých automobilů. Převaděči nabízejí své služby online a v místech, kde se nachází většina migrantů, například v okolí příjímacích středisek. Převaděči využívají padělané doklady k umožnění cestování letadlem a někdy nabízejí služby k legalizaci pobytového statusu migrantů. Nelegální migranti často usilují o to, aby se dostali do zemí EU nebo Spojeného království, v nichž se nachází jejich rodina, přátelé nebo příslušníci diaspory a u nichž se domnívají, že zde mají nejlepší vyhlídky získat zaměstnání a užít si se. Objevují se důkazy, že převaděči napomáhají neoprávněnému pohybu osob požívajících mezinárodní ochrany.

Prevence vykořisťování a zajištění ochrany převáděných migrantů:

- ✓ Zvláštní pozornost je třeba věnovat dětem a ženám, a to i v rámci strategií EU o právech obětí na období 2020–2025, o boji proti obchodování s lidmi na období 2021–2025, jakož i strategií EU o právech dítěte.
- ✓ Migranti, zejména ti, kteří se nacházejí ve zranitelné situaci, jako jsou děti a nezletilí bez doprovodu, jsou vystaveni násilí, vydírání, vykořisťování, znásilňování, krádežím, únosům i vraždám. Podle Mezinárodní organizace pro migraci zemřelo od roku 2014 při pokusu o překonání Středozemního moře více než 20 000 migrantů, z toho 1 369 v roce 2021.
- ✓ Migranti se během cesty pohřešují a hrozí rozdělení rodin.
- ✓ Příjímající střediska pro žadatele o azyl se stávají cílem převaděčů, kteří nabírají osoby ochotné zapojit se do nepovoleného pohybu v rámci EU nebo osoby, které se mohou stát obětí obchodování s lidmi a vykořisťování.
- ✓ Třetinu dětských migrantů přicházejících do EU tvoří nezletilí bez doprovodu. Jedná se o velmi zranitelnou skupinu, která čelí různým rizikům, včetně obchodování s lidmi. Řada nezletilých osob bez doprovodu se po příjezdu do EU ztratí ještě předtím, než je zaregistrují azylové orgány. Příjímající střediska využívají obchodníci s lidmi k identifikaci potencionálních obětí a k zajištění přepravy do míst určení, kde budou děti a další zranitelné osoby zneužity.
- ✓ Práva obětí se musí na oběti vztahovat nediskriminačním způsobem, nezávisle na jejich status bydliště.³² Komise rovněž zahájí studii o provádění směrnice o povolení k pobytu,³³ která stanoví pravidla pro povolení k pobytu vydávaná státním příslušníkům třetích zemí, kteří jsou oběťmi obchodování s lidmi nebo kteří byli pašováni a kteří spolupracují s příslušnými orgány.

³² Směrnice 2011/36/EU.

³³ Směrnice Rady 2004/81/ES.

II. 7 Analytická činnost NZ – výběr

- § 340 Organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice
- § 348 Padělání a pozměňování veřejné listiny
- § 88 trestního řádu – odposlech a záznam telekomunikačního provozu

Protokol proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky doplňující Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (č. 77/2013 Sb. m. s.).

čl. 6 Trestnost

Každá smluvní strana přijme taková legislativní a jiná opatření, která jsou nezbytná pro to, aby byly, pokud budou spáchány *úmyslně a s cílem získat, přímo nebo nepřímo, finanční nebo jiný hmotný prospěch*, za trestné činy pokládány:

- pašování přistěhovalců;
- pokud byly spáchány s cílem umožnit pašování přistěhovalců:
 - vyrobení falešného cestovního dokladu nebo dokladu totožnosti;
 - obstarání, poskytnutí nebo držení takového dokladu;
- umožnění osobě, která není státním občanem dotčeného státu nebo na jeho území nemá trvalý pobyt, aby zůstala v tomto státě bez splnění nezbytných požadavků pro zákonný pobyt v něm, a to způsobem uvedeným v písmeně b) tohoto odstavce nebo jakýmkoliv jiným nezákonným způsobem.

- *Výkladové stanovisko poř. č. 3/2015 Sb. v. s. NSZ ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k výkladu trestného činu organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice podle § 340 trestního zákoníku*
- *Stanovisko analytického a legislativního odboru sp. zn. 1 SL 707/2017 k otázce, zda k „neoprávněnému pobytu na území republiky“ při užití právní kvalifikace podle § 341 trestního zákoníku dochází i v případě, kdy cizinec (občan země, která není členem Evropské unie) po uzavření účelového sňatku se státním příslušníkem České republiky (který proběhne mimo území Evropské unie) následně na území Spolkové republiky Německo (která je jeho skutečným zamýšleným cílem) žádá o pobytovou kartu Evropské unie, čímž legalizuje svůj pobyt na území Spolkové republiky Německo“*
- *Podvodné sňatky či sňatky s výhodou (Sham marriages or Marriages of convenience) v souvislosti s nelegální migrací³⁴*

Koncepční definice podvodného sňatku a sňatku s výhodou

„Manželství mezi státním příslušníkem EU a státním příslušníkem třetí země (nelegální migrant) uzavřené pouze za účelem umožnění nelegálnímu migrantovi vstoupit nebo pobývat v členském státě EU.“

- ✓ usilování o neoprávněné výhody (povolení k pobytu, získání občanství a případné sjednocení rodiny)
- ✓ hlavní zúčastněné strany: nelegální migrant, státní příslušník EU a organizátor sňatků (často organizovaná zločinecká skupina)

³⁴ V podrobnostech viz Zpráva národní korespondentky za rok 2020, s. 50–51.

- *Podnět Národní centrály proti organizovanému zločinu k rozšíření prostorové působnosti trestných činů podle § 339, § 340 a § 341 trestního zákoníku i na území schengenského prostoru (sp. zn. 1 SL 740/2021)³⁵*
- *Zákon č. 173/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony*

V souvislosti s novelou zákona o azylu a zákona o pobytu cizinců na území České republiky publ. pod č. 173/2023 Sb. (částka 87 Sbírky zákonů), s účinností od 1. července 2023 dochází k doplnění trestního zákoníku o *nový § 341a – společné ustanovení k § 339 až § 341*. Dochází tak k rozšíření objektu skutkových podstat těchto trestných činů tak, aby pokrýval *nikoliv pouze* nelegální migraci *na území České republiky*, ale *rovněž i do jiných členských států EU a států schengenského prostoru*.

Možné rozšíření prostorové působnosti § 339 až § 341 trestního zákoníku na stát, který je členským státem EU nebo uplatňuje Schengenský hraniční kodex v plném rozsahu, bylo diskutováno již zhruba od roku 2021, a to na základě podnětu Národní centrály proti organizovanému zločinu. Nejvyšší státní zastupitelství k podnětu NCOZ uvedlo, že takový návrh je legislativně možný a s ohledem na vývoj trendů v oblasti nelegální migrace, kdy se jako zásadní problém jeví efektivní potírání trestné činnosti s ní spojené napříč všemi státy schengenského prostoru, nanejvýše žádoucí. Bylo poukázáno na to, že stávající vymezení trestného činu podle § 340 a § 341 trestního zákoníku neumožňuje orgánům činným v trestním řízení účinně postihovat případy, kdy je nelegální migrace sice organizována na území České republiky, ale k samotné nelegální migraci dojde v jiném státě EU (viz i sp. zn. 1 SL 707/2017 – Užití právní kvalifikace trestného činu napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky podle § 341 trestního zákoníku, v němž jsem se vyjadřovala ke znaku „*neoprávněný pobyt na území republiky*“ a k „*možnosti postihu členů organizované skupiny, kteří se trestné činnosti z části dopouští již na území České republiky tím, že aktivně vyhledávají za úplatu zájemce o účelové sňatky, pomáhají jim vyřizovat doklady potřebné ke sňatku, dopravují doklady na území třetích zemí, převážejí české manželky k jednání na území Spolkové republiky Německo atd.*“). Minimálně tedy u skutkových podstat trestných činů podle § 340 a § 341 trestního zákoníku se jeví žádoucí, aby byla po vzoru zahraničních úprav (např. Francie, Rakousko, Nizozemí) rozšířena jejich prostorová působnost i na státní hranice jiného členského státu Evropské unie či státu, který uplatňuje Schengenský hraniční kodex v plném rozsahu (sp. zn. 1 SL 740/2021).

Ustanovení § 340 odst. 3 písm. b) trestního zákoníku stanoví: „*vystaví-li takovým činem nelidskému nebo ponižujícímu zacházení větší počet osob,*“.

K důvodu zavedení písm. b) si dovoluji ve stručnosti uvést, že s trestným činem organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice často souvisí i nelidské nebo ponižující zacházení s migranty, kdy tento aspekt by neměl být přehlížen. Nelidské nebo ponižující zacházení je zacházení, při kterém pachatel svým jednáním jiného vystaví – úmyslně nebo z nedbalosti, tělesnému nebo duševnímu utrpení v důsledku způsobu transportu přes hranice nebo území státu, v důsledku nedostatku jídla, tekutin, či nevhodných hygienických podmínek. K naplnění tohoto znaku, spočívajícího ve vystavení jiného činem uvedeným v § 340 odst. 1 trestního zákoníku nelidskému

³⁵ V podrobnostech viz Zpráva národní korespondentky za rok 2021, s. 66 a násl.

nebo ponižujícím zacházení, se nevyžaduje, aby zmíněnému zacházení byla dotčená osoba vystavena proti své vůli. Citované ustanovení totiž pojímá vystavení ponižujícím nebo nelidskému zacházení jako objektivní stav, který je dán, i když ho dotčená osoba akceptuje, smíří se s ním apod. (např. osoby nedovoleně převážené přes území České republiky do jiného státu Evropské unie akceptují dopravu v mimořádně stísněných podmínkách a vykonávání základních hygienických potřeb neumožňujících v podmínkách skříňového nákladního automobilu, neuzpůsobeného pro přepravu lidí).

Znak kvalifikované skutkové podstaty v § 340 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, tzn. vystavení nelidskému nebo ponižujícím zacházení, pak vyložil Nejvyšší soud jako „objektivní stav, kdy není rozhodující vnitřní vztah přepravovaných osob k podmínkám přepravy, ale to, jak se tyto podmínky jeví navenek“ (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2016 sp. zn. 7 Tdo 503/2016).

- *Analýza právní úpravy a justiční praxe související s nelegální migrací v jiných členských státech EU (1 SL 149/2022)*

Cílem analýzy bylo zjistit, mimo jiné, zda právní úprava členských států postihuje nikoliv toliko převaděčství ve vztahu k vlastnímu území, nýbrž i ve vztahu k ostatním členským státům EU, zda členské státy považují za závažnější trestný čin převaděčství nebo napomáhání k neoprávněnému pobytu a jaké jsou nejběžnější problémy při zjišťování, vyšetřování a stíhání před soudem v případě trestných činů spojených s nelegální migrací³⁶.

II. 8 Rozhodovací činnost Nejvyššího soudu – výběr³⁷

- *Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 2. 2021 sp. zn. 7 Tdo 1314/2020*
- *Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 2019 sp. zn. 4 Tdo 1341/2019 (č. 26/2020 Sb. rozh. tr.)*
- *Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 5. 2015 sp. zn. 6 Tdo 151/2015 (č. 8/2016 Sb. rozh. tr.)*
- *Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 6. 2017 sp. zn. 3 Tdo 631/2017*
- *Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 4. 2016 sp. zn. 7 Tdo 503/2016*
- *Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 2. 2017 sp. zn. 11 Tdo 1213/2016*
- *Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 5. 2013 sp. zn. 6 Tdo 1560/2012*

II. 9 Rozhodovací činnost Evropského soudu pro lidská práva – výběr

- *Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 7. 2022 ve věci Safi a ostatní proti Řecku, č. 5418/15³⁸*

„Porušení Úmluvy v případě potopení lodi převážející migranty“

- *Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Darboe a Camara proti Itálii ze dne 21. 7. 2022, stížnost č. 5797/17³⁹*

³⁶ Analýza je publikována na Extranetu SZ – NZ – Jana Zezulová – materiály k agendě NZ.

³⁷ V podrobnostech viz Zpráva národní zpravodajky za rok 2021 a 2022.

³⁸ V podrobnostech viz Zpráva národní zpravodajky za rok 2022.

³⁹ V podrobnostech viz Zpráva národní zpravodajky za rok 2022.

„Italské orgány porušily právo žadatele na azyl, zejména aby s ním bylo zacházeno jako s nezletilým, dokud nebude řádně posouzen jeho věk.“

- ***Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. listopadu 2023 ve věci A. E. a další proti Itálii, č. 18911/17, 18941/17 a 18959/17 a W. A. a další proti Itálii, č. 18787/17***

Věc se týkala devíti súdánských státních příslušníků, kteří přicestovali do Itálie v létě 2016, a pokusu o jejich vyhoštění nebo skutečného vyhoštění z Itálie ze strany úřadů. První věc se rovněž týkala stížností žalobců na jejich zatčení, převoz a zadržení v Itálii a tvrzení jednoho z těchto žalobců, že s ním bylo špatně zacházeno. Čtyřem žalobcům v prvním případě byla od té doby udělena mezinárodní ochrana, zatímco pět žalobců ve druhém případě tvrdilo, že byli součástí skupiny 40 migrantů, kteří byli vyhoštěni brzy po svém příjezdu. V rozsudcích⁴⁰ Evropský soud pro lidská práva jednomyslně prohlásil za nepřijatelné všechny stížnosti devíti stěžovatelů kromě jedné podle článku 3 (zákaz nelidského nebo ponižujícího zacházení) Evropské úmluvy o lidských právech, které se týkaly toho, že italské orgány nevzaly v úvahu riziko nelidského zacházení v případě jejich návratu do Súdánu. Čtyřem stěžovatelům v prvním případě již vyhoštění nehrozilo, zatímco po provedení vyšetřovacích opatření (pravidlo A1 § 1 a § 2 jednacího řádu Soudu) se ukázalo, že čtyři z pěti stěžovatelů ve druhém případě své stížnosti dostatečně neodůvodnili.

Ve vztahu ke zbývajícím stěžovatelům ve druhém případě Soud jednomyslně rozhodl, že nedošlo k porušení článku 3 Úmluvy. Na rozdíl od stěžovatelů v prvním případě, kterým byla mezinárodní ochrana udělena na základě jejich osobní historie a důsledků pro jejich život v případě návratu, W. A. tvrdil až po podání své žádosti k Evropskému soudu, že patří ke kmeni, který je pronásledován súdánskou vládou.

Pokud jde o ostatní stížnosti podané stěžovatelům v prvním případě, rozhodl Soud jednomyslně, že došlo k porušení článku 3, jedná-li se o neexistenci dostatečně závažného důvodu, který by ospravedlňoval ponechání stěžovatelů nahých spolu s mnoha dalšími migranty bez soukromí a pod dohledem policie, a podmínky jejich následných přesunů autobusem do hotspotu a zpět pod neustálou kontrolou policie, aniž by věděli, kam a proč jedou. Dále došlo k porušení článku 3, protože nebylo provedeno žádné vyšetřování, jde-li o tvrzení jednoho ze stěžovatelů, že byl při pokusu o jeho vyvedení z místa zbit policisty; a porušení článku 5 §§ 1, 2 a 4 (právo na svobodu a bezpečnost), pokud jde o tři ze čtyř stěžovatelů v souvislosti s jejich svévolným zatčením, převozem a zadržením.

- ***Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. června 2023 ve věci A. R. a další proti České republice, č. 15215/20***

Stěžovatele, kterými bylo pět afghánských státních příslušníků, zastupovala paní X. z české nevládní Organizace pro pomoc uprchlíkům. Stížnosti stěžovatelů podle článků 3, 8 a 13 Úmluvy týkající se jejich zajištění v detenčních zařízeních pro dospělé po rentgenovém posouzení jejich kostního věku a následného soudního řízení správního

⁴⁰ Podle článků 43 a 44 Úmluvy není rozsudek tohoto senátu konečný. Během tříměsíční lhůty po jeho vyhlášení může kterákoli strana požádat o postoupení věci velkému senátu Soudu. Je-li taková žádost podána, senát složený z pěti soudců posoudí, zda si věc zaslouží další projednání. V takovém případě velký senát věc projedná a vydá konečné rozhodnutí. Pokud je žádost o postoupení věci zamítnuta, rozsudek velkého senátu se stane pravomocným ještě téhož dne. Jakmile se rozsudek stane pravomocným, je předán Výboru ministrů Rady Evropy k dohledu nad jeho výkonem.

byly sděleny vládě České republiky, která předložila vyjádření k přijatelnosti a k meritu věci. Tato vyjádření byla předána stěžovatelům, kteří na ně reagovali a poukázali na to, že třetí stěžovatel si již nepřeje pokračovat v řízení před Soudem. Dopisem ze dne 17. března 2023, zaslaným prostřednictvím elektronické komunikační služby Soudního dvora (e-Comms), kancelář vyzvala zástupkyni, aby do 31. března 2023 Soudní dvůr informovala, zda nadále udržuje kontakty se stěžovateli č. 1, 2, 4 a 5, a pokud ano, zda mají tito stěžovatelé zájem pokračovat v řízení o své žalobě. Na tento dopis nebyla obdržena žádná odpověď. Dne 17. dubna 2023 byl stejný dopis opětovně zaslán prostřednictvím e-komunikace nevládní organizaci, v níž sídlil zástupce stěžovatelů. Žádná odpověď však nenásledovala. Soud se proto v souladu s článkem 37 § 1 písm. a) Úmluvy domnívá, že již není odůvodněné pokračovat v posuzování stížnosti. Z těchto důvodů Soud jednomyslně rozhodl o vyškrtnutí stížnosti ze seznamu případů.

- **Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (první sekce) ze dne 30. 3. 2023 ve věci J. A. a ostatní proti Itálii, č. 21329/18**

„Zadržování migrantů v hotspotu Lampedusa a jejich vyhoštění z Itálie v rozporu s Úmluvou“

Vláda nevyvrátila tvrzení stěžovatelů, že podmínky v hotspotu byly neadekvátní, že jejich pobyt v hotspotu byl považován za zadržení, které nebylo výsledkem úředního rozhodnutí, ani se nejednalo o časově omezený pobyt potřebný k vyjasnění situace stěžovatelů nebo k jejich odeslání jinam, jak to vyžaduje zákon. Situace stěžovatelů nebyla individuálně posouzena před vydáním příkazu k odepření vstupu, což se fakticky rovnalo kolektivnímu vyhoštění. Tím italská vláda porušila čl. 3 a 5 Úmluvy a čl. 4 Protokolu č. 4 k Úmluvě.

I. Okolnosti dané věci

Stěžovatelé J. A., B. B. A., I. B. M. a M. H. jsou čtyři tunišští státní příslušníci narození v letech 1989 až 1993. V říjnu 2017 stěžovatelé opustili Tunisko na provizorních plavidlech. Na moři se dostali do potíží a museli být zachráněni italskou lodí. Byli převezeni na italský ostrov Lampedusa, na „hotspot“ určený pro prvotní identifikaci, registraci a pro pohovory s migranty. Tam byli umístěni na deset dní, během nichž podle jejich tvrzení nemohli odejít a komunikovat s úřady. Podmínky tam byly údajně nelidské a ponižující. Později téhož měsíce byli stěžovatelé spolu s dalšími 40 osobami převezeni na ostrovní letiště. Uvádějí, že jim byly předloženy k podpisu dokumenty, kterým nerozuměli, a že až později zjistili, že se jedná o příkazy k odepření vstupu vydané policejním ředitelstvím v Agrigentu. Stěžovatelé uvedli, že poté byli letecky přepraveni na letiště v Palermu, odkud byli nuceně odvezeni do Tuniska.

S odvoláním na články 3 (zákaz nelidského nebo ponižujícího zacházení), 5 (právo na svobodu a bezpečnost) a 13 (právo na účinnou právní ochranu) Úmluvy a na články 4 (zákaz kolektivního vyhoštění cizinců) a 2 (svoboda pohybu) Protokolu č. 4 k Úmluvě stěžovatelé poukazovali zejména na situaci, které čelili v „hotspotu“ na Lampeduse. Byli údajně zbaveni svobody bez jednoznačného rozhodnutí nebo bez možnosti toto zbavení svobody právně napadnout. Odepření vstupu (respingimento differito) se rovnalo kolektivnímu vyhoštění a byli zbaveni svobody pohybu.

II. Hodnocení Soudu

K námitce porušení článku 3 Úmluvy

Soud konstatoval, že vláda nezpochybnila tvrzení stěžovatelů ohledně podmínek v hotspotu na Lampeduse (zejména špatné hygienické podmínky a nedostatek prostoru), kde byli drženi po dobu deseti dnů. To potvrdily nezávislé vnitrostátní a mezinárodní zdroje. Jak Soud již dříve uvedl, potíže vyplývající z přílivu migrantů a žadatelů o azyl nezbavovaly členské státy jejich povinností podle článku 3 Úmluvy. Jelikož vláda neprokázala, že podmínky byly přijatelné, Soud konstatoval, že došlo k porušení článku 3.

K námitce porušení článku 5 Úmluvy

Ačkoli článek 5 poskytuje obecné právo na svobodu, Soud zopakoval, že článek 5 odst. 1 písm. f) stanoví výjimku v souvislosti s kontrolou přistěhovalectví. V tomto případě však vláda neprokázala, že by stěžovatelům byl odepřen vstup nebo že by byl vydán příkaz k repatriaci nebo že by bylo zahájeno řízení o vyhoštění předtím, než obdrželi příkazy k odepření vstupu na letišti těsně před tím, než byli donuceni opustit zemi. Ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. f), podle něhož „*zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem zabránění jejímu nepovolenému vstupu na území*“ (a nikoli zadržení na základě formálního rozhodnutí), platilo po celou dobu jejich pobytu v hotspotu na Lampeduse. Stěžovatelé byli drženi v hotspotu, který byl obehnan mřížemi, ploty a vraty a který nemohli legálně opustit. Nejednalo se o časově omezenou lhůtu k vyjasnění situace žadatelů nebo k jejich odeslání do jiných středisek, jak to umožňuje zákon. Soud konstatoval, že by bylo prospěšné, kdyby zákonodárce objasnil povahu hotspotů a hmotná a procesní práva osob, které v nich pobývají. Neexistoval tedy jasný a dostupný právní základ pro desetidenní zadržení stěžovatelů, nebyli informováni o právních důvodech zbavení svobody, nebyly jim poskytnuty dostatečné informace a neměli možnost napadnout důvody svého faktického zadržení u soudu, což bylo v rozporu s článkem 5 odst. 1, 2 a 4 Úmluvy.

K námitce porušení článku 4 Protokolu č. 4 k Úmluvě

Soud zopakoval, že ke kolektivnímu vyhoštění dochází v případě, že konkrétní případy dotčených osob nejsou posuzovány odděleně. Vláda nevyvrátila tvrzení stěžovatelů, že před podpisem příkazů k odepření vstupu neproběhly žádné individuální pohovory. Tyto příkazy byly formulářové a neobsahovaly žádné individuální informace, pokud jde o první dva stěžovatele. Pokud jde o druhé dva stěžovatele, nemohli získat kopie příkazů od policejního ředitelství v Agrigentu. Vzhledem ke krátkému časovému odstupu od jejich podpisu a skutečnosti, že bylo patrné, že těmto příkazům nerozuměli, nebylo jasné, zda se mohli proti těmto rozhodnutím odvolat. Soud má za to, že příkazy k odepření vstupu stěžovatelů nezohledňovaly individuální situaci stěžovatelů. Došlo tedy ke kolektivnímu vyhoštění v rozporu s Úmluvou.

K námitce porušení dalších článků

Vzhledem k výše uvedeným zjištěním Soud rozhodl, že není třeba zkoumat stížnosti podle článku 2 Protokolu č. 4 a článku 13 Úmluvy ve spojení s článkem 3 Úmluvy a články 2 a 4 Protokolu č. 4.

Spravedlivé zadostiučinění (článek 41 Úmluvy)

Soud rozhodl, že Itálie má každému ze stěžovatelů zaplatit 8 500 eur z titulu nemajetkové újmy a společně všem zaplatit 4 000 eur jako náhradu nákladů a výdajů spojených s řízením.

II. 10 Legislativa

Evropská unie

- *Rámcové rozhodnutí Rady č. 2002/946/SVV ze dne 28. 11. 2002 o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu*
- *Směrnice Rady č. 2002/90/ES ze dne 28. 11. 2002, kterou se definuje napomáhání k nepovolenému vstupu, přechodu a pobytu*

Oba dokumenty byly náležitě implementovány do české trestněprávní úpravy⁴¹, čímž Česká republika dostala svým mezinárodním závazkům.

- *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/399 ze dne 9. března 2016, kterým se stanoví kodex Unie o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob (Schengenský hraniční kodex)⁴²*
- *Směrnice 2004/81/ES o povolení k pobytu pro státní příslušníky třetích zemí, kteří jsou oběťmi obchodování s lidmi nebo obdrželi pomoc k nedovolenému přistěhovalectví, a kteří spolupracují s příslušnými orgány*
- *Směrnice EP a R 2008/115/ES o společných normách a postupech v členských státech při navrácení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí*
- *Směrnice EP a R 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV*
- *Směrnice EP a R 2009/52/ES o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí (sankční směrnice)*
- *Směrnice EP a R 2013/33/EU, kterou se stanoví normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu (přepracované znění)*
- *Směrnice EP a R 2013/32/EU o společných řízeních pro přiznávání a odnímání statusu mezinárodní ochrany (přepracované znění)*
- *Rozhodnutí Rady o uzavření Protokolu proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky, doplňujícího Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, jménem Evropského společenství, pokud jde o ustanovení protokolu, která spadají do oblasti působnosti článků 179 a 181a Smlouvy o založení Evropského společenství (2006/616/ES)*

Rada Evropy

- *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, Istanbul, 11. 5. 2011 (čl. 59 Povolení k pobytu)*

OSN

- *Protokol proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky doplňující Úmluvu OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (sdělení č. 77/2013 Sb. m. s.)*

⁴¹ Srov. zákon č. 178/2007 Sb.

⁴² Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/399 ze dne 9. března 2016, kterým se stanoví kodex Unie o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob (Schengenský hraniční kodex), nahradilo nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 562/2006 ze dne 15. 3. 2006, kterým se stanoví kodex Společenství o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob (Schengenský hraniční kodex).

- Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (sdělení č. 75/2013 Sb. m. s.)

II. 11 Dokumenty

Tuzemské

- Ministerstvo vnitra: Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2022
<https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/vyrocni-zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace.aspx>
- Ministerstvo vnitra: Čtvrtletní zprávy o situaci v oblasti migrace, 2023
<https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/ctvrtletni-zprava-o-migraci-za-i-ctvrtleti-2023.aspx>
- Ministerstvo zahraničních věcí: Zpráva o činnosti vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Soudním dvorem Evropské unie za rok 2022
[https://isap.vlada.cz/homepage2.nsf/pages/esdvlz/\\$file/VLZ-zprava_2022.pdf](https://isap.vlada.cz/homepage2.nsf/pages/esdvlz/$file/VLZ-zprava_2022.pdf)
- Policie České republiky: Vyhodnocení nelegální migrace 2023
<https://www.policie.cz/clanek/web-informacni-servis-zpravodajstvi-vyhodnoceni-nelegalni-migrace-2023.aspx>

Zahraniční

- Evropská komise: Zpráva o migraci a azylu, 2021
https://ec.europa.eu/info/files/report-migration-and-asylum_cs.
- Evropská komise: Statistics on migration to Europe
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_en
- Evropská komise: Akční plán EU proti pašování migrantů (2021–2025)
https://ec.europa.eu/home-affairs/renewed-eu-action-plan-against-migrant-smuggling-2021-2025-com-2021-591_en
- Evropská komise: Zpráva o migraci a azylu, 2022
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_5985
- Europol, Spotlight report: migrant smuggling networks and their methods
<https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/spotlight-report-migrant-smuggling-networks-and-their-methods>
- Europol, European Migrant Smuggling Centre: 6th Annual Report 2022
<https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EMSC%206%20th%20Annual%20Report.pdf>.
- UNODC: Observatory on Smuggling of Migrants
https://www.unodc.org/res/som/docs/Observatory_Methodological_Guide.pdf

- *UNODC: Observatory on Smuggling of Migrants*
<https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/som-observatory.html>
- *Evropský parlament: Understanding EU action against migrant smuggling*
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/757577/EPRS_BRI\(2023\)757577_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/757577/EPRS_BRI(2023)757577_EN.pdf)
- *Katrien Luyten and Stephanie Brenda Smialowski: Understanding EU action against migrant smuggling, European Parliamentary Research Service*
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/659450/EPRS_BRI\(2021\)659450_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/659450/EPRS_BRI(2021)659450_EN.pdf)
- *Eurojust: Focus Group*
<https://www.eurojust.europa.eu/eurojust-steps-fight-against-migrant-smuggling>.
- *Eurojust: Focus Group of specialised prosecutors against human trafficking: Outcome Report of the 2nd meeting*
<https://www.eurojust.europa.eu/publication/focus-group-specialised-prosecutors-against-human-trafficking-outcome-report-2nd>
- *Eurojust: Legal Definition of Migrant Smuggling and/or Facilitation of Irregular Migration*
<https://www.eurojust.europa.eu/publication/legal-definition-migrant-smuggling-and-or-facilitation-irregular-migration>
- *Eurojust: Two years on: A timeline of Eurojust's response to the war in Ukraine*
<https://www.eurojust.europa.eu/publication/two-years-timeline-eurojusts-response-war-ukraine>
- *Eurojust role: Eurojust's Work in the Fight Against Migrant Smuggling*
<https://www.eurojust.europa.eu/publication/eurojusts-work-fight-against-migrant-smuggling>.
- *West African Network of Central Authorities and Prosecutors (WACAP)*
<https://www.unodc.org/westandcentralafrica/en/newrosenwebsite/criminal-justice-system/wacap.html>
- *United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)*
<https://www.unodc.org/unodc/index.html>.
- *Bamako Declaration on Impunity, Justice and Human Rights in West Africa*,
<https://unowa.unmissions.org/sites/default/files/Bamako%20Declaration%20ENG%20Final.pdf>.
- *European Judicial Cybercrime Network*
<https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/practitioner-networks/european-judicial-cybercrime-network>.
- *UNHCR: Ukraine situation Flash Update*
<https://data.unhcr.org/en/documents/details/96361>.

- *Rada Evropy: Report of the fact-finding mission to the Czech Republic by Ms Leyla Kayacik, special Representative of the Secretary General on Migration and Refugees, 4-6 May 2022*
<https://rm.coe.int/report-of-the-fact-finding-mission-to-the-czech-republic/1680a72648>.
- *Globální pakt OSN o migraci*
- *Globální pakt OSN o uprchlících*

II. 12 Statistika

Trestný čin organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice § 340 (§ 171a) 1998–2023				
Rok	Stíháno	Obžalováno	Zkrácené přípravné řízení	Návrh na potrestání
1998	221	192	-	-
1999	260	242	-	-
2000	238	205	-	-
2001	219	181	-	-
2002	215	197	12	12
2003	204	189	12	12
2004	243	217	22	22
2005	130	128	22	22
2006	70	65	29	28
2007	114	106	17	16
2008	68	61	2	2
2009	37	28	12	8
2010	34	32	5	2
2011	29	25	4	3
2012	5	4	2	1
2013	21	20	6	6
2014	5	5	8	5
2015	26	25	63	55
2016	15	14	7	6
2017	21	21	4	3
2018	7	7	3	3
2019	6	6	3	3
2020	7	3	7	7
2021	13	13	21	21
2022	20	20	203	203
2023	103	85	243	241

§ 340	stíháno	obžalováno	ZPŘ	podán návrh na potrestání	odsouzeno	zproštěno	zastaveno
2023	103	85	243	241	255	0	1
2022	20	20	203	203	203	0	0
2021	13	13	21	21	19	1	1
2020	7	3	7	7	13	0	0
2019	6	6	3	2	8	0	0

§ 340	Tresty												
	NEPO				PO	OPP	peněžitý trest	vyhoštění	upuštěno od potrestání	trest uložený ve spojení s hlavní sankcí			
	do 1 roku	1 - 5 let	5 - 15 let	15 - 25 let						zákaz činnosti	peněžitý trest	vyhoštění	jiný trest
2023	17	24	2	0	147	5	10	46	3	13	16	120	160
2022	22	9	0	0	119	0	10	43	0	2	11	113	134
2021	0	0	0	0	9	0	1	8	0	1	0	7	7
2020	1	1	0	0	9	0	0	2	0	0	2	7	4
2019	0	2	0	0	5	0	0	1	0	0	0	3	2

§ 340	stíháno		obžalováno		ZPŘ		podán návrh na potrestání		odsouzeno		zproštěno		zastaveno	
	ČR	cizinci	ČR	cizinci	ČR	cizinci	ČR	cizinci	ČR	cizinci	ČR	cizinci	ČR	cizinci
2023	22	81	11	74	20	223	20	221	24	231	0	0	0	1
2022	3	17	3	17	9	194	9	194	7	196	0	0	0	0
2021	9	4	9	4	1	20	1	20	1	18	0	1	0	1
2020	2	5	2	1	1	6	1	6	2	11	0	0	0	0
2019	0	6	0	6	3	0	2	0	0	8	0	0	0	0

III. Domácí násilí

Mgr. Martina Klvačová

III. 1 Poznatky z přezkumné činnosti k postupu podle § 174a odst. 1 trestního řádu

Nejvyšší státní zastupitelství věnovalo i v roce 2023 pozornost problematice spojené s objasňováním trestné činnosti spadající pod zastřešující pojem tzv. domácího a sexualizovaného násilí. Obecně lze shrnout, že v průběhu roku 2023 nebyly zaznamenány žádné nové jevy, trendy ani podstatné změny ve sledované problematice oproti letům předchozím. Lze však vysledovat zvýšený zájem veřejnosti o danou problematiku, a to v souvislosti s různými články publikovanými na serverech Novinky.cz, Seznam.cz, iDNES.cz i dalších, které se týkaly trestních věcí majících charakter tzv. domácího násilí, zejména však sexuálního násilí páchaného na dětech. Předmětem řady veřejných diskusí se staly některé navržené a aktuálně již částečně schválené legislativní změny na tomto úseku kriminality, především tzv. nová definice znásilnění, která našla svůj odraz v novelizované úpravě skutkové podstaty trestného činu znásilnění zakotvené v trestním zákoníku.

Pokud se týká sledované oblasti kriminality (tzv. domácího násilí v jeho trestně postižitelné formě), je na základě analýzy provedené z přezkumné činnosti k postupu podle § 174a odst. 1 trestního řádu namísto uvést, že v roce 2023 došlo k využití mimořádného kasačního oprávnění nejvyššího státního zástupce v jednom případě.

Ke zrušení usnesení o zastavení trestního stíhání bylo přistoupeno v důsledku neúplného a nejasného znaleckého zkoumání duševního stavu obviněného. Je nezbytné poukázat na „neuspokojivé zjištění“, že v postupu dozorové státní zástupkyně v předmětné věci (dále též jen „zrušená věc“) byla zjištěna obdobná pochybení, která již byla podrobně prezentována v naší předchozí zprávě pro národní korespondentku ze dne 15. 2. 2023 č. j. 3 SE 105/2023 - 4, v níž jsme popsali nezákonný postup jiné státní zástupkyně ve věci téhož charakteru.

Pro potřeby zprávy národní korespondentky za rok 2023 sděluji, že v nyní posuzované věci bylo dne 7. 9. 2023 zrušeno usnesení státní zástupkyně okresního státního zastupitelství, kterým bylo podle § 172 odst. 1 písm. e) trestního řádu zastaveno trestní stíhání obviněného vedené pro skutek kvalifikovaný jako zločin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, 2 písm. d) trestního zákoníku, jehož se měl obviněný dopustit tím, že (vl. poznámka – ve stručnosti je převzat popis z výrokové části rozhodnutí) *v době od února 2016 do 11. 12. 2021 ve společně obývaných bytech na různých adresách slovně vulgárně napadal svou družku, urážel ji nadávkami, zpočátku ji s četností jednou za dva týdny fyzicky napadal a fackoval ji, tahal ji za vlasy, tím jí způsoboval v obličeji modřiny, pročež poškozená na dobu od srpna 2016 do října 2016 opustila společnou domácnost, avšak po jejím návratu v říjnu 2016 ji obviněný doma stejným způsobem slovně a fyzicky napadal, přičemž četnost tohoto napadání se zvyšovala, poškozenou napadl také pravděpodobně v dubnu 2017 při jízdě vozidlem, kdy se z předního sedadla spolujezdce otočil a poškozenou sedící vzadu fyzicky napadal, tahal ji za vlasy a udeřil ji pěstí do obličeje, dne 17. 7. 2017 na ni v rodinném domě nečekaně zakřičel, když mu nesla jídlo, poškozená v úleku zavravorala a upadla na topení, pohmoždila si hrudník a s tímto zraněním ji obviněný odvezl na jednorázové ošetření do nemocnice, přesně nezjištěného dne v lednu 2018 poškozenou v domě fyzicky napadl, dal jí několik facků a kopal do ní, roztrhal jí oblečení a tomuto jednání byla přítomna matka obviněného, která poškozenou vytáhla za vlasy ven před dům, v období od listopadu 2018*

do února 2019 poškozenou opakovaně fyzicky napadal, fackoval ji, vulgárně jí nadával, žádal po ní orální sex a pokud to odmítla, opět ji zfackoval a způsobil jí podlitiny, dne 22. 4. 2019 ji po hádce ve vozidle taxislužby vytáhl z vozu za vlasy a shodil ji na zem do trávy, tam ji bil a vytrhal jí vlasy, následujícího dne ji odvezl na jednorázové ošetření do nemocnice, kde bylo zjištěno, že poškozená utrpěla zhmoždění měkkých pokrývek lebních v levé spánkové krajině hlavy s otokem a rozvíjejícím se podkožním krevním výronem, zhmoždění pravého zápěstí s rozvíjejícím se otokem a podkožním krevním výronem v oblasti palcového valu ruky, pohmatovou bolestivost dolní části předloktí a omezení hybnosti zápěstí a prstů, přesně nezjištěného dne v říjnu 2021 poškozené vulgárně nadával, několikrát po ní žádal orální sex, a když to odmítla, obviněný ji zfackoval a způsobil jí podlitiny, v období od začátku prosince 2021 do 11. 12. 2021 opakovaně poškozenou fyzicky napadal, fackoval ji, vulgárně jí nadával, v jednom případě ji udeřil takovou silou, že poškozená upadla na televizor, který se rozbil, a posledního útoku se dopustil dne 11. 12. 2021 pod vlivem alkoholu, kdy poškozené opět vulgárně nadával, schválně jí rozsvěcoval světlo v pokoji a svítil na ni baterkou, aby poškozená nemohla spát, chytil ji za vlasy, které omotal kolem ruky, poškozenou fackoval a bil pěstí do obličeje, takže poškozenou bolela hlava a tekla jí krev z nosu, poškozená při tom křičela o pomoc, a když ji obviněný přestal napadat, sbalila si věci a z bytu odešla, následujícího dne vyhledala lékařské ošetření, a toto dlouhodobé, hrubé a bezcitné chování spočívající ve vulgárních nadávkách, ponižování, tahání za vlasy, úmyslném stříhání vlasů, fackování, výhrůžkách, že rodině poškozené řekne, že poškozená užívá drogy, omezování v kontaktech s jejími kamarády, protože jí to vyčítal, či ji za to fackoval, poškozená nesla úkorně a došlo u ní k částečnému rozvoji syndromu týrané osoby a stockholmského syndromu.

S ohledem na závěry znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, vypracovaného v této věci, dospěla státní zástupkyně okresního státního zastupitelství k závěru, že obviněný nebyl v době činu pro nepřičetnost trestně odpovědný, neboť ovládací schopnosti byly u obviněného v době páchání inkriminované trestné činnosti zcela vymizelé vlivem zjištěné duševní poruchy, a proto nezbylo, než jeho trestní stíhání podle § 172 odst. 1 písm. e) trestního řádu zastavit.

V předmětné věci bylo z obsahu svědecké výpovědi poškozené i podaných vysvětlení dalších osob zřejmé, že se obviněný měl dopustit vytykaného jednání v období, kdy častěji a zřejmě ve větším množství požíval návykové látky, především metamfetamin (pervitin), ale příležitostně také THC (marihuanu) i alkohol. Bylo zjištěno, že obviněný se nikdy neléčil u psychiatra. V říjnu 2018 sice dobrovolně nastoupil na protitoxikomanickou léčbu, avšak hospitalizaci svévolně ukončil, a to již po několika hodinách. Z dalších skutkových zjištění vyplynulo, že obviněný byl v minulosti opakovaně soudně trestán pro nestejnorodou kriminalitu. Na podkladě popisu rejstříku trestů obviněného šlo postavit najisto, že v době páchání posuzovaného jednání (tj. v období od února 2016 do 11. 12. 2021) byl obviněný opakovaně v kontaktu s orgány činnými v trestním řízení, neboť byl pro různorodou kriminalitu několikrát tzv. prověřován, vyšetřován, postaven před soud a následně pravomocně odsouzen i potrestán. Z obsahu příložených rozhodnutí nalézacího soudu v předchozích trestních věcech nevyplývaly žádné pochybnosti o duševním stavu obviněného v době odsouzených činů ani v průběhu konání hlavních líčení.

Z opatřených listinných materiálů rovněž nebylo zřejmé, že by obviněný nebyl schopen chápat smysl uložených trestů, neboť tzv. alternativní trest ve výměře tří set hodin obecně prospěšných prací vykonal ve velmi krátkém časovém úseku (za necelých pět měsíců od uložení trestu).

Příbraný znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie popsal, že (cit.) „Obviněný (...) v době páčání skutku trpěl a v současné době trpí duševní poruchou – toxickou psychotickou poruchou schizoforní, dále trpí závislostí na pervitinu. Psychotická porucha se projevuje komplexními sluchovými halucinacemi; narušeným vnímáním; perzekučními bludy; poruchami psychomotoriky; abnormními emocemi od vzrušení, přes extázi po inhibovanost. Dále podstatným narušením emocionality, tzn. podstatným narušením subjektivního vztahu k sobě a ke svému okolí (...)“ Současně znalec upozornil, a to bez bližšího časového vymezení, že (cit.) „Toxická psychotická porucha je duševní poruchou přechodnou (...)“ Diagnostický závěr o drogové závislosti obviněného objasnil znalec tak, že (cit.) „Závislost na pervitinu se projevuje zřetelnými zdravotními (psychóza) i sociálními (např. nynější vyšetřování) dopady jeho užívání, je narušena kontrola užívání pervitinu. Schopnost abstinovat je u posuzovaného chorobně narušena (...). V době vytýkaného jednání nebyl vliv pervitinu na jednání posuzovaného přímý, hlavní a rozhodující; nebyl posuzovaným očekávatelný a předvídatelný, obviněný nemohl předvídat následky a důsledky plynoucí z užívání pervitinu; schopnost odolat prvnímu užití pervitinu je u posuzovaného podstatně snižena (...).“ Podstatné snížení rozpoznávacích schopností a vymizení ovládacích schopností znalec přiznal toxické psychotické poruše obviněného, neboť konstatoval, že (cit.) „Tato duševní porucha se projevovala i v době páčání skutku, jeho schopnost rozpoznat protiprávnost a škodlivost svého jednání byla podstatně (forezně významně) snížena, své jednání nebyl schopen ovládat, jeho rozpoznávací schopnosti byly forezně významně sníženy, ovládací schopnosti byly vymizelé z důvodu zjištěné psychotické poruchy.“

Ve finální části znaleckého posudku ještě znalec upozornil, že (cit.) „Současný duševní stav obviněného není kompenzován, tento není schopen chápat smysl trestního řízení a eventuálně uloženého trestu, není schopen účinně se hájit a předstoupit před soud (...)“

V odůvodnění kasačního usnesení bylo podrobně vysvětleno, že doposud provedené dokazování ani závěry znaleckého posudku přes svoji kategoričnost nemohou poskytnout dostatečný podklad pro nezpochybnitelné konstatování, že rozpoznávací nebo ovládací schopnosti obviněného v době jednotlivých jednání byly ovlivněny v míře, která by znamenala nepřičetnost obviněného ve vztahu k jednotlivým skutkům a trestným činům, jichž se měl dopustit. I kdybychom však tento závěr připustili, stále zde existuje podezření, že si obviněný případný stav nepřičetnosti mohl přivodit (byť částečně) požitím návykové látky (pervitinu), což vede k možnému podezření ze spáchání přečinu opilství podle § 360 odst. 1 trestního zákoníku. Není totiž podstatné, zda by došlo k ovlivnění rozpoznávacích nebo ovládacích schopností i bez vlivu pervitinu nebo zda měl požitý pervitin vliv na samotné jednání v době naplňování znaků skutkových podstat jednotlivých trestných činů (činů jinak trestných). Podstatné je to, zda a jaký vliv mělo požití pervitinu na zhoršení projevů duševní nemoci – toxické psychotické poruchy, zda o tomto vlivu obviněný věděl (vědět měl a mohl) a zda byl schopen se jej vyvarovat. Je přitom nepodstatné zkoumat, která z uvedených příčin (duševní nemoc/požití pervitinu) měla na vyvolání stavu nepřičetnosti větší vliv. Pro dovození trestní odpovědnosti za případný přečin opilství podle § 360 odst. 1 trestního zákoníku totiž stačí prokázat, že díky požití alkoholu by stav nepřičetnosti nenastal způsobem, jakým nastal.

Dále bylo poukázáno na fakt, že závěry znaleckého posudku nebyly náležitě odůvodněny, nebyly podloženy obsahem nálezu, nebylo přihlédnuto ke všem skutečnostem, s nimiž se bylo třeba vypořádat, znalec neposoudil klíčové důkazy o chování obviněného v době činu, v důsledku čehož jsou jeho závěry v rozporu s výsledky ostatních důkazů.

Taktéž bylo zdůrazněno, že z výše uvedených důvodů bylo ve zrušené věci nezbytné

objasnit další odborné psychiatrické otázky. Znalec-psychiatr měl upřesnit, jaký vliv návyková látka na obviněného měla, k jaké změně v jeho psychickém stavu v jejím důsledku došlo, a v neposlední řadě měl konkretizovat, kdy se tak stalo. Zejména však měl podrobně a fundovaně objasnit, kdy u obviněného došlo k rozvoji toxické psychotické poruchy, specifikovat, zda byl (či nebyl) obviněný schopen ovládat své jednání kontinuálně po celou dobu páchání vytýkaného činu (tj. již od února 2016 až do 11. 12. 2021) a určit, zda byl (či nebyl) obviněný po celou dobu schopen odolat prvnímu a následnému požití návykových látek. V této souvislosti měl znalec psychiatr podrobněji zkoumat a vysvětlit toxikomanickou (případně i alkoholovou) „kariéru“ obviněného s důrazem na celé rozhodné (pětileté) období, v němž se měl dopouštět nyní posuzované trestné činnosti. Při formulaci svých odpovědí by se měl znalec vyvarovat obecných floskulí, a sice že (cit.) *„Po požití pervitinu dochází k prohloubení psychotické symptomatiky a z toho plynoucích změn chování (...).“*

Znalec měl taktéž jednoznačně odpovědět na otázku, zda byl obviněný prokazatelným způsobem (konkrétně kdy a kým) dostatečně informován a poučen o nutnosti striktně abstinovat od návykových látek (např. zdali bylo při kontrolách obviněného u jeho praktického lékaře nebo jiného specialisty sledováno ovlivnění obviněného návykovou látkou a s jakým výsledkem).

Bylo připomenuto, že konečné vyhodnocení, zda požití návykové látky bylo dostatečně významnou příčinou vzniku následku (ev. stavu nepřičetnosti) přísluší pouze orgánům činným v trestním řízení. Teprve následně, pokud znalecký posudek poskytne dostatečný podklad pro rozhodnutí ve věci, resp. pro posouzení psychického stavu obviněného v době páchání všech projednávaných skutků, učiní státní zástupkyně závěry o přičetnosti a o příčinách a okamžiku vzniku případného stavu nepřičetnosti, přičemž zvažuje délku stavu nepřičetnosti (zda zahrnuje všechna nebo jen některá dílčí jednání).

S ohledem na nezákonnost usnesení státní zástupkyně okresního státního zastupitelství, jímž bylo podle § 172 odst. 1 písm. e) trestního řádu zastaveno trestní stíhání obviněného, nezbylo pro zachování účelu trestního řízení, který je zakotven v § 1 odst. 1 trestního řádu, než rozhodnout podle § 174a odst. 1 trestního řádu o jeho zrušení a věc byla s pokynem nejvyššího státního zástupce vrácena do stadia přípravného řízení.

Z výsledků přezkumné činnosti k postupu podle § 174a odst. 1 trestního řádu lze vysledovat, že mnozí státní zástupci si kvalitně osvojili specifika trestné činnosti spojené s domácím násilím. Dokázali adekvátně rozpoznat trestně postižitelnou formu tzv. domácího násilí a v zájmu zjištění skutkového stavu věci (§ 2 odst. 5 trestního řádu) byli také schopni přizpůsobit svůj procesní postup a užít vhodnou formu dokazování. V rámci odůvodnění meritorních rozhodnutí, předložených Nejvyššímu státnímu zastupitelství podle § 173a trestního řádu a čl. 105 odst. 2 pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 9/2019, o postupu státních zástupců v trestním řízení, ve znění pozdějších pokynů, povětšinou pečlivě posuzovali výsledky provedeného dokazování, a to včetně znaleckých posudků opatřených v předmětných věcech.

Přes uvedená (veskrze pozitivní) zjištění však byly zaznamenány ojedinělé excesy v postupu státních zástupců v rámci výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení ve věcech spadajících do sledované oblasti kriminality. Pro ilustraci bude zmíněna trestní věc obviněného, proti němuž bylo vedeno a zastaveno trestní stíhání pro pokus přečinu ublížení na zdraví podle § 21 odst. 1, § 146 odst. 1 trestního zákoníku a pro přečin nebezpečného vyhrožování podle § 353 odst. 1 trestního zákoníku, ve které

byla zjištěna neobvykle široká kumulace pochybení v postupu orgánů činných v trestním řízení.

Důvodem pro vyžádání spisového materiálu v předmětné věci byl fakt, že po prvotní revizi usnesení o zastavení trestního stíhání existovaly pochybnosti o jeho zákonnosti. Považovali jsme za nutné objektivizovat právní kvalifikaci skutku, neboť násilnické jednání obviněného mohlo spadat pod trestně postižitelnou variantu „domácího násilí“, čemuž by odpovídala právní kvalifikace „stíhaného“ skutku přečinem nebo zločinem týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 trestního zákoníku a v takovém případě by bylo trestní stíhání obviněného nadále přípustné. Na podkladě spisu jsme zamýšleli zjistit, zda bylo v předmětné věci provedeno dokazování v dostatečném rozsahu a zdali byla poškozená oprávněna disponovat trestním stíháním obviněného.

V dané věci bylo trestní stíhání obviněného zastaveno usnesením státní zástupkyně okresního státního zastupitelství vydaným podle § 172 odst. 1 písm. d) trestního řádu s odkazem na § 11 odst. 1 písm. d) trestního řádu. Vzhledem ke skutečnosti, že na straně dozorové státní zástupkyně došlo při oznamování zastavovacího usnesení k procesnímu zanedbání (opis usnesení nebyl doručen zmocněnci poškozené fyzické osoby ani poškozené zdravotní pojišťovně), nepřicházel přezkum k postupu podle § 174a odst. 1 trestního řádu v úvahu. Přesto jsme se rozhodli do příslušných spisových materiálů nahlédnout, a to za účelem zvážení, zda po „zpravomocnění“ usnesení o zastavení trestního stíhání mají být opětovně spisy předloženy k přezkoumání a k případnému zrušení uvedeného usnesení jako nezákonného podle § 174a odst. 1 trestního řádu.

Po nahlédnutí do předloženého spisového materiálu jsme dospěli k závěru, že v předmětné věci nedošlo k posouzení charakteru spáchané trestné činnosti v celé (komplexní) šíři, bylo provedeno dokazování v nedostatečném rozsahu, důkazní situace zůstala rozporná a opatřené důkazy nemohly být a nebyly hodnoceny v souladu s § 2 odst. 6 trestního řádu. K takové situaci došlo v dané věci z důvodu pasivity, tedy nedostatečné činnosti nejenom policejního orgánu, nýbrž také dozorové státní zástupkyně okresního státního zastupitelství, která mohla pramenit jak z neznalosti, tak případné bagatelizace nebo podcenění problematiky tzv. domácího násilí. Pokud by totiž dozorová státní zástupkyně byla dostatečně obeznámena s řešenou materií, musela by v rámci výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení uplatnit zcela jiné procesní postupy a opatření vedoucí k řádnému dokazování této trestní věci.

K tomuto závěru nás vedou následující zákonné předpoklady a právní úvahy.

Pokud se týká posuzovaného konfliktního soužití manželů v seniorním věku, lze v zájmu stručnosti shrnout, že poškozená se dostavila v doprovodu svého zletilého syna na obvodní oddělení Policie ČR. Intervenci policejního orgánu vyhledala z důvodu, že ji manžel „vyhnal z domu“. K této události došlo po dlouhodobém a opakovaném fyzickém i psychickém nátlaku, který na poškozenou vyvíjel řadu měsíců spolužijící manžel. Poškozená po vyzvání policejního inspektora upřesnila, že k fyzickému i verbálnímu napadání její osoby dochází periodicky po dobu posledních pěti let, přičemž v poslední době razance útoků ze strany manžela vzrůstá. Popsala několik konkrétních incidentů a zmínila, že všechny útoky manžela si již nepamatuje, neboť jich bylo mnoho. Doplnila, že její tvrzení mohou dosvědčit také rodinní příslušníci a někteří sousedé, neboť mají přímé či zprostředkované informace o agresivním chování jejího manžela. Závěrem uvedla, že v poslední době žije v neustálém stresu a cítí se psychicky špatně. O tomto oznámení nebyl s poškozenou sepsán protokol podle § 59 odst. 2 věty první před středníkem a odst. 4 trestního řádu, nýbrž „pouze“ úřední záznam o podání vysvětlení podle § 61 odst. 1 zákona o policii.

Téhož dne podpořil tvrzení poškozené její syn. Policejnímu inspektorovi do úředního záznamu (rovněž sepsaného podle § 61 odst. 1 zákona o policii) sdělil, že jeho matka má důvodnou obavu z dalšího fyzického napadení ze strany manžela a situace ve společném obydlí se pro ni stala neúnosnou. Vyhnání z domu a strach o život ji přiměly k tomu, aby syna telefonicky přivolala. Svěřila se mu, že jí manžel vyhrožoval, že ji zabije jateční pistolí. Je proto přesvědčen, že matka musí být od svého manžela izolována, neboť v minulosti byl sám jak svědkem, tak i objektem vyhrožování ze strany obviněného.

Důležitým důkazem o trestné činnosti obviněného byla zajištěná lékařská zpráva vyhotovená lékařem chirurgického oddělení nemocnice, z níž mimo jiné vyplynulo, že poškozená utrpěla zhmoždění (kontuzi) ramene a paže (nadloktí), neboť byla (cit.) „(...) ráno doma napadena svým manželem, držena silou za obě paže a smýkána po místnosti, následně i rdoušena (...)“.

Z obsahu prvotních důkazů bylo tedy zřejmé podezření, že soužití manželů nabylo zjevných patologických rysů a že poškozená seniorka ve věku 77 let, může být obětí domácího násilí. V dané věci tedy mělo být po urychleném (v řádu několika hodin trvajícím) prověřování podle § 158 odst. 3 trestního řádu přistoupeno k zahájení trestního stíhání obviněného a bezodkladnému výsledku poškozené osoby jako svědka podle § 164 odst. 1 trestního řádu za splnění zákonných podmínek, zejména respektování práva obviněného na obhajobu (dodržení zásady tzv. kontradiktornosti výsledku). Namísto je doplnit, že policejní orgán mohl takticky využít „vhodné situace“, neboť poškozená se dočasně odstěhovala ke svému synovi a obviněný byl převezen do psychiatrické nemocnice, kde setrval v hospitalizační péči po dobu deseti dní.

Z uvedeného pohledu se jeví jako naprosto nevhodné, nepochopitelné a především z důvodu porušení § 2 odst. 5 trestního řádu jako nezákonné, pokud policejní orgán rezignoval na další dokazování a urychlený procesní postup v předmětné věci. Bylo namísto, aby dozorová státní zástupkyně důrazně vytkla policejním zpracovatelům neodůvodněné průtahy, procesní nedostatky, pochybení v rámci dokazování i nesprávné hmotněprávní posouzení vytýkaného skutku, k čemuž však během výkonu dozorových oprávnění závčas nepřikročila.

Pro potřeby zprávy národní zpravodajky níže shrnujeme kumulovaná pochybení na straně orgánů činných v trestním řízení v předmětné věci.

a) neodůvodněné průtahy

V posuzované věci došlo k opožděnému vyhotovení záznamu o zahájení úkonů trestního řízení (pět dní po „nápadu věci“); následovaly průtahy v rámci prověřování (po dobu šesti měsíců nebyly prováděny žádné procesní úkony v předmětné věci); opožděně bylo přistoupeno k vydání usnesení o zahájení trestního stíhání obviněného (déle než osm měsíců po zahájení úkonů trestního řízení ve věci).

b) nedostatky v rámci dokazování

K zásadním a v podstatě neodstranitelným vadám došlo v průběhu dokazování. Předně je nezbytné uvést, že postupem orgánů činných v trestním řízení bylo porušeno základní právo obviněného, a sice (ústavní) právo na obhajobu zakotvené v čl. 40 odst. 3, 4 Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR. Obviněný totiž nebyl po zahájení trestního stíhání vyslechnut do protokolu, což je v rozporu s § 33 odst. 1, 5 trestního řádu. Obviněnému tedy nebylo umožněno, aby se vyjádřil ke všem skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu, a k důkazům o nich; ve stadiu vyšetřování nebyl náležitě (vůbec!) poučen o svých právech a nebylo mu umožněno jejich uplatnění.

Po zahájení trestního stíhání obviněného policejní orgán nepřistoupil ani ke svědeckému výslechu poškozené do protokolu, což je v naprostém rozporu s požadavkem na urychlenou fixaci její svědecké výpovědi, která by byla procesně použitelná v pozdějším soudním řízení (mohla by „sloužit“ jako tzv. stěžejní důkaz podporující obžalobu) a měla by předcházet psychologickému zkoumání poškozené osoby.

Nedbalost při dokazování a de facto porušení zákona v § 2 odst. 5 trestního řádu pak spočívala také v tom, že nebyla provedena prohlídka těla poškozené, jak předpokládá § 114 odst. 1 trestního řádu, spolu s pořízením fotodokumentace a sepsáním příslušného protokolu, nebylo bezodkladně přistoupeno k ohledání místa činu [§ 158 odst. 3 písm. d) trestního řádu], byť poškozená uvedla do úředního záznamu, že manžel při svých agresivních útocích ničil zařízení domácnosti a poškozoval nábytek.

Zbývá zmínit, že policejní orgán se vůbec nezabýval ani provedením operativního šetření v tzv. rodinném prostředí ani v místě bydliště poškozené a obviněného, a to za účelem ověření výpovědi poškozené a obstarání dalších možných validních informací o trestné činnosti pachatele, neboť již z prvotního vytěžení poškozené vyplývalo, že jak rodinní příslušníci, tak i občané ze sousedství byli svědky některých incidentů obviněného.

O tom, že základní policejní orgán, který byl s poškozenou v primárním kontaktu po tzv. nápadu věci, nerozklíčoval, že oznamované jednání by mohlo zakládat podezření z trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 trestního zákoníku, svědčí také fakt, že policejní inspektor nesepsal příslušný záznam o incidentu se znaky domácího násilí a nevypracoval s poškozenou ani tzv. dotazník SARA DN, což bývá důležitým prvotním krokem při zjišťování skutkového stavu věci uvedeného charakteru.

Samostatnou pozornost vyžadoval nesprávný postup policejního orgánu při „marné snaze“ o znalecké dokazování. Z obsahu spisového materiálu bylo zřejmé, že znalecký posudek o duševním stavu obviněného nebyl vypracován, neboť obviněný se nedostavil na vyšetření ke znalkyni, byť byl znalkyní opakovaně k cílenému vyšetření pozván. Orgánům činným v trestním řízení se nepodařilo zajistit přítomnost obviněného u znaleckého vyšetření, proto nebyla zodpovězena odborná otázka, zda obviněný v době činu trpěl duševní poruchou a jakou a jaký byl konkrétní vliv této poruchy na způsobilost obviněného rozpoznat protiprávnost činu a na způsobilost ovládat své jednání. V důsledku toho nemohla být orgány činnými v trestním řízení vyhodnocena ani podstatná právní otázka, a sice otázka přičetnosti obviněného ve vztahu ke spáchanému skutku. Neexistuje proto ani podklad pro případné podání návrhu na uložení ochranného opatření obviněnému v podobě ochranného léčení psychiatrického (nelze vyloučit, že mohlo být znalkyní indikováno). K uvedenému pochybení bylo připomenuto, že trestní řízení je vázáno zásadou oficiality (§ 2 odst. 4 trestního řádu) a orgány činné v trestním řízení musí tedy aktivně konat z úřední povinnosti a z vlastní iniciativy učinit vše pro naplnění účelu trestního řízení v každé trestní věci. Jakmile jsou dány zákonné podmínky pro provedení určitého procesního úkonu, je příslušný orgán zásadně povinen takový úkon provést a nemůže od něho upustit např. pro jeho neúčelnost nebo proto, že si jeho provedení účastníci nepřejí, jak se stalo v posuzované věci.

K trestním výsledkům dokazování v předmětné věci ještě zbývá připočítat absenci znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, specializace klinické psychologie, jenž měl být vypracován za účelem zkoumání psychického stavu poškozené. „Psychologický“ znalecký posudek měl být důležitým krokem při zjišťování skutkového stavu v předmětné věci, mohl se stát zásadním důkazem, neboť mohl (respektive měl) přinést dostatečné odpovědi na klíčové otázky.

Znalec-psycholog měl provést psychologický rozbor osobnosti poškozené, popsat vývoj a dynamiku vztahu mezi poškozenou a obviněným a identifikovat typ zkoumaného domácího násilí. Současně měl znalec objasnit aktuální duševní stav poškozené a výrazně tím napomoci orgánům činným v trestním řízení porozumět chování poškozené a posoudit její specifickou věrohodnost.

c) nesprávná právní kvalifikace

Pokud se týká právní kvalifikace skutku, která měla být státní zástupkyní náležitě posouzena v rámci odůvodnění jejího meritorního rozhodnutí v předmětné věci, zdůraznili jsme, že podle prvotních skutkových zjištění, která našla svůj odraz v tzv. popisu skutku vymezeném v usnesení o zahájení trestního stíhání, mělo být vytýkané jednání obviněného posouzeno jako zločin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, 2 písm. d) v souběhu s přečinem nebezpečného vyhrožování podle § 353 odst. 1, 2 písm. c) trestního zákoníku. Zjištěné a odůvodněné skutečnosti totiž nasvědčovaly tomu, že obviněný se dlouhodobě v řádu několika roků mohl dopouštět vůči poškozené jednání vyznačujícího se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které poškozená pociťovala jako těžké přikopání; současně bylo zjištěno že obviněný vyhrožoval spolužijící manželce usmrcením a jinou těžkou újmou (zapálením domu), a to v úmyslu zastrašit ji a vzbudit u ní tísnivý pocit strachu, přičemž odhodlání tyto výhrůžky splnit minimálně v jednom případě ilustroval doprovodným manipulováním s kanystrem naplněným hořlavou směsí - benzinem (tj. čin spáchal se zbraní ve smyslu § 118 trestního zákoníku).

Po nahlédnutí do kompletního spisového materiálu jsme dospěli k závěru, že v předmětné věci existují závažné pochybnosti o právní kvalifikaci stíhaného skutku a nebylo postaveno najisto, zda k trestnímu stíhání obviněného je souhlas poškozené nezbytný, proto nebylo možno trestní stíhání obviněného kvůli nedostatku souhlasu poškozené zastavit. Případné zrušení usnesení o zastavení trestního stíhání (po jeho tzv. zpravomocnění) jsme však vyhodnotili jako neúčelné. Nebylo možno pominout, že obviněný byl usvědčován ze spáchání stíhané trestné činnosti (opakovaně) podaným vysvětlením poškozené. V posuzované věci nebyla opatřena výpověď poškozené po zahájení trestního stíhání, respektive nebyla k dispozici procesně fixovaná výpověď poškozené, která by byla důkazně použitelná v dalším stadiu trestního řízení (řízení před soudem). Bez detailnějšího vyjádření poškozené do protokolu by nebylo fakticky možno procesně použitelným způsobem zadokumentovat charakter samotného jednání obviněného, tedy tzv. věcně a dostatečně detailně popsat skutek. Současně nebylo možné reálně očekávat, že poškozená, která je manželkou obviněného a seniorkou v pokročilém věku (78 let), jež vzala v mezidobí souhlas s trestním stíháním obviněného zpět, by ve věci znovu vypovídala (tedy že by nevyužila svého práva podle § 100 odst. 2 trestního řádu) či vypovídala v podrobnostech o trestné činnosti obviněného. Za současné právní úpravy nebylo ani přípustné po ní další výpověď požadovat s ohledem na zásadu neopakovatelnosti výslechu zvláště zranitelné oběti, zakotvenou v § 20 odst. 3 zákona o obětech trestných činů. Nebylo možno ani předpokládat, že by poškozená spolupracovala s dodatečně přibráným znalcem z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, specializace klinická psychologie, případně z oboru školství a kultura, odvětví psychologie, bez jehož odborných závěrů nebylo možné adekvátně právně posoudit jednání obviněného v předpokládané šíři. Obdobný procesní postoj (tj. odmítnutí výpovědi) bylo možno očekávat ze strany dalšího potenciálního svědka – syna poškozené, jenž by pravděpodobně mohl disponovat informacemi o charakteru společného soužití své matky s obviněným.

V posuzované věci nastal stav důkazní nouze, který nebylo možno zhojit, a nezbylo než konstatovat, že v konkrétní věci v důsledku absence relevantních podkladů, které

by znalci z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, a znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, specializace klinická psychologie nebo z oboru školství a kultura, odvětví psychologie, umožnily odpovědět a posoudit shora uvedené odborné otázky, a pasivního a neefektivního přístupu dozorové státní zástupkyně nadále přetrvávají důvodné pochybnosti o správnosti a úplnosti právního posouzení stíhaného skutku.

Na skutečnosti zjištěné nahlédnutím do spisových materiálů jsme upozornili vedoucí státní zástupce dotčeného okresního státního zastupitelství i příslušného dohledového krajského státního zastupitelství.

Závěr

Pokud se týká problematiky spojené s objasňováním trestné činnosti spadající pod zastřešující pojem tzv. domácího a sexualizovaného násilí v roce 2024, je ve věcech předmětného charakteru nezbytné pokračovat ve – zdejším odborem trestního řízení – nastoleném (již dvanáctiletém) trendu důsledné přezkumné činnosti k postupu podle § 174a odst. 1 trestního řádu.

III. 2 Judikatura za rok 2023

Z dostupné judikatury za rok 2023 k trestnému činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 trestního zákoníku, uveřejněné v ASPI, vybírám tato podnětná rozhodnutí:

- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2023 sp. zn. 8 Tdo 1112/2022
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2023 sp. zn. 6 Tdo 1168/2022
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2023 sp. zn. 4 Tdo 241/2023
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2023 sp. zn. 3 Tdo 440/2023
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2023 sp. zn. 7 Tdo 696/2023

III. 3 Směrnice o potírání násilí vůči ženám a domácího násilí – Mgr. Pavla Pešatová, vrchní ministerský rada, Odbor legislativní, Oddělení trestně právní legislativy, Ministerstvo spravedlnosti

Jedním z dlouhodobých cílů Evropské unie je zajištění ochrany žen a dětí před genderově podmíněným a domácím násilím. Této problematice se týká také několik strategických dokumentů Evropské komise včetně Strategie pro rovnost žen a mužů na roky 2020–2025 a usnesení Evropského parlamentu⁴³, který mimo jiné požadoval po Evropské komisi, aby se genderově podmíněným násilím důsledně zabývala a rovněž ji několikrát vyzval k urychlené legislativní akci.

Původním záměrem Evropské komise v této oblasti bylo, aby Evropská unie přistoupila k Úmluvě Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (dále jen „Úmluva“), čímž by tohoto požadavku bylo naplněno. Avšak s ohledem na nejistý osud možného přistoupení k této Úmluvě, které bylo zahájeno již v roce 2016⁴⁴, se Komise rozhodla přijít s vlastní legislativní iniciativou a dne 8. března 2022 představila *návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady EU o potírání násilí vůči ženám a domácího násilí*. Ten byl postaven z velké části na opatřeních vyplývajících z Úmluvy; v řadě ohledů však požadavky dále rozšířil a zároveň také zpřísnil.

⁴³ Např. usnesení EP z 25. února 2014 nebo usnesení EP z 14. prosince 2021.

⁴⁴ Evropská unie nakonec přistoupila k Istanbulské úmluvě dne 28. června 2023.

Právním základem tohoto návrhu směrnice je čl. 82 odst. 2 Smlouvy o fungování EU (dále jen „SFEU“) týkající se práv obětí a čl. 83 odst. 1 SFEU stanovující výčet tzv. eurozločinů, u kterých je možné stanovit minimální pravidla pro vymezení trestných činů a sankcí. Návrh samotný konkrétně stanovuje, že dotčenou trestnou činností v rámci čl. 83 odst. 1 SFEU je sexuální vykořisťování žen a dětí a trestná činnost v oblasti výpočetní techniky, resp. počítačová kriminalita. Již na počátku vyjednávání na technické úrovni Rady EU se objevily obavy, zda není v případě tohoto návrhu v řadě ustanovení překročen unijní právní základ. Tyto obavy se týkaly především navržených trestných činů a rozsahu ochrany obětí, která se dle návrhu směrnice měla vztahovat pouze na ženy a děti. Proto byla požádána Právní služba Rady o stanovisko, které by přispělo k osvětlení situace. I s ohledem na toto stanovisko přijala Rada EU dne 9. 6. 2023 obecný přístup⁴⁵, ve kterém zejména v části týkající se trestněprávní roviny (výčet trestných činů, přitěžující okolnosti, promlčení atp.) rozhodla o značném omezení původních požadavků včetně vypuštění trestného činu znásilnění. K rozsáhlým změnám došlo také v části týkající se ochranných opatřeních vůči obětem, podpory poskytované obětem a prevence. Důvodem byl především rozsah požadavků, které měly být na členské státy kladeny a které byly do určité míry v rozporu se zavedenou praxí, ale zejména také v rozporu s trestněprávními principy. Následně k návrhu přijal svůj mandát také Evropský parlament⁴⁶, který zcela naopak vůči pozici Rady EU požadoval oproti původnímu návrhu daleko vyšší míru harmonizace, která by však v řadě ohledů nebyla ani v členských státech realizovatelná. S těmito zcela odlišnými pozicemi byly v druhé polovině roku 2023 zahájeny tzv. triology. Největší spor mezi Radou EU a Evropským parlamentem byl ohledně trestného činu znásilnění, u kterého měla Rada EU za to, že pro jeho úpravu není dán právní základ a muselo by nejprve dojít k jeho rozšíření dle čl. 83 odst. 1 SFEU na základě jednomyslného rozhodnutí Rady EU po obdržení souhlasu Evropského parlamentu. V případě, že by nebyl dodržen právní základ, hrozilo by například, že by mohl být podán k Soudnímu dvoru EU návrh na zrušení této směrnice. Na počátku tohoto roku (2024) se však daný rozpor podařilo překonat a vzhledem k tomu, že *byla nalezena shoda na všech zbývajících částech směrnice, byla dne 6. 2. 2024 potvrzena politická dohoda mezi Evropským parlamentem a Radou EU.*

Směrnice přináší následující významné požadavky:

- kriminalizace a stanovení trestních sazeb k těmto jednáním: *mrzačení ženských pohlavních orgánů, nucený sňatek, sdílení intimního nebo zmanipulovaného materiálu bez souhlasu, kybernetické pronásledování, kybernetické obtěžování, kybernetické podněcování k násilí nebo nenávisti;*
- zavedení fakultativních *přitěžujících okolností*, které se týkají např. toho, že násilí bylo páčáno opakovaně, bylo zneužito zranitelného postavení oběti, trestný čin byl spáchán vůči dítěti nebo za použití zbraně atp.;
- stanovení *promlčecích lhůt* některých trestných činů;
- usnadnění přístupu obětí násilí na ženách a domácího násilí ke spravedlnosti a zjištění adekvátní úrovně specializované podpory a ochrany;
- zavedení *specializovaného individuálního posouzení oběti* vzhledem k sexuálnímu násilí a domácímu násilí;
- možnost vydání *ochranných a omezujících příkazů* a zajištění ochrany soukromí obětí;

⁴⁵ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/06/09/violence-against-women-and-domestic-violence-council-agrees-position-on-draft-eu-law/>

⁴⁶ Pozice Evropského parlamentu byla přijata 12. 7. 2023 <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230707IPR02435/combating-violence-against-women-meps-ready-to-negotiate-on-draft-eu-directive>.

- nastavení pravidel k odstranění nevhodného online materiálu, který se týká nových trestných činů zavedených směrnicí;
- vznik řady podpůrných služeb v čele s *krizovými centry pro oběti znásilnění a azylovými centry a dočasnými ubytovacími službami*;
- vznik specializovaných *helplinek*, které musí být pro oběti dostupné zdarma a v režimu 24/7;
- *preventivní opatření* zaměřující se jednak na zvyšování povědomí a porozumění veřejnosti ohledně základních příčin všech forem násilí na ženách a domácího násilí, dále také zpochybňování škodlivých stereotypů a podpory rovnosti žen a mužů a vzájemného respektu, jednak také na vzdělávání celé řady profesionálů, kteří přicházejí do styku s těmito oběťmi včetně pořádání osvětových kampaní;
- *dostupnost intervenčních programů* nejen pro pachatele, ale také pro potenciální pachatele;
- *nastavení koordinace a spolupráce* na vnitrostátní úrovni včetně občanské společnosti, která má být podpořena také vznikem *národních akčních plánů*;
- *nastavení sběru dat*, která mají být zasílána Komisi a možnost pořádání *průzkumů* týkajících se „trendů“ v oblasti násilí na ženách a domácího násilí.

Směrnice je velmi komplexním textem, který obsahuje i celou řadu dalších opatření. Obdobně jako v případě revize směrnice o obchodování s lidmi (2011/36/EU) bude i zde zapotřebí formálního schválení Radou EU a EP⁴⁷. V tomto případě byla transpoziční lhůta pro členské státy stanovena *na 3 roky*.

III. 4 Legislativa

JUDr. Jana Zezulová, Ph.D.

Vládní návrh novely trestního zákoníku: sněmovní tisk 616/0.

Cílem novely je změna § 185 upravujícího trestný čin *znásilnění* a § 186 upravujícího trestný čin *sexuálního nátlaku* a zavedení několika nových ustanovení (§ 119a *Spáchání trestného činu zneužitím bezbrannosti*, § 185a *Sexuální útok*). Redefinice trestného činu znásilnění má přinést koncept "ne znamená ne" doplněný o zneužití bezbrannosti.

Navrhuje se⁴⁸:

- vymezit zneužití bezbrannosti přímo v trestním zákoníku v souladu se stávající soudní judikaturou (např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 685/2018 - 36, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 929/2011);
- stanovit věkovou hranici, do jejíhož dosažení je oběť vždy považována za bezbrannou z důvodu nízkého věku (dítě mladší dvanácti let) a pohlavní styk s ní je vždy považován buď za znásilnění (v případě soulože nebo pohlavního styku provedeného obdobným způsobem) nebo za sexuální útok (v případě méně závažných nepenetračních forem pohlavního styku) a nikoli za mírněji trestné pohlavní zneužití (případně sexuální nátlak).

Navrhuje se⁴⁹:

⁴⁷ Text je aktuální k 8. 2. 2024.

⁴⁸ Viz Důvodová zpráva k návrhu novely trestního zákoníku. Sněmovní tisk 616/0.

⁴⁹ Viz Důvodová zpráva k návrhu novely trestního zákoníku. Sněmovní tisk 616/0.

- vymezit zneužití bezbrannosti přímo v trestním zákoníku v souladu se stávající soudní judikaturou (např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 685/2018 - 36, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 929/2011);
- stanovit věkovou hranici, do jejíhož dosažení je oběť vždy považována za bezbrannou z důvodu nízkého věku a pohlavní styk s ní je vždy považován buď za znásilnění (v případě soulože nebo pohlavního styku provedeného obdobným způsobem) nebo za sexuální útok (v případě méně závažných nepenetračních forem pohlavního styku) a nikoli za mírněji trestné pohlavní zneužití (případně sexuální nátlak);
- trestný čin znásilnění se přizpůsobuje modernímu pojetí, které již tento trestný čin nespojuje s prvky násilí a donucení, ale je založeno na nesouhlasné vůli oběti. Musí jít přitom o seznatelnou vůli oběti, tj. nestačí, pokud s jednáním pachatele vnitřně nesouhlasí, aniž by to bylo jakkoli zjevné navenek – seznatelnou vůlí se rozumí, že oběť dá jakýmkoli způsobem najevo, že s jednáním pachatele nesouhlasí (ať již verbálně nebo neverbálně – např. nesouhlasným gestem, pláčem, obrannou pozicí). Tento koncept je pak doplněn zneužitím stavu bezbrannosti oběti, kdy oběť svou vůli nemůže vzhledem k objektivním okolnostem svobodně utvářet nebo projevit;
- jako trestný čin znásilnění budou i nadále posuzovány také případy interakce více osob, pokud pachatel donutí jinou osobu k souloži či jinému srovnatelnému pohlavnímu styku a sám se jí přímo neúčastní. Pod sexuální násilí ostatně podřazuje takové jednání i Istanbulská úmluva [srov. čl. 36 odst. 1 písm. c)] a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU;
- přísněji se navrhuje postihovat znásilnění dítěte a znásilnění se zbraní, kdy se navrhuje zvýšit trestní sazbu ze stávajících 2 až 10 let na 3 až 12 let. Nově se navrhuje upravit jako další okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby postižitelnou uvedenou trestní sazbou i znásilnění spáchané s další osobou. Nezáleží přitom na tom, jak významná bude úloha další osoby;
- nově se navrhuje upravit jako další okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby spáchání znásilnění na těhotné ženě nebo způsobení těhotenství oběti. Těhotenství ženy ji činí zranitelnější a znásilnění může bezprostředně ohrozit i plod;
- dále se navrhuje zpřísnit trestní sazbu i v případě, že je znásilnění spácháno na dítěti, které nedosáhlo věku pohlavní dospělosti, na osobě nacházející se v zařízení, v němž je omezována svoboda, nebo pokud je znásilněním způsobena těžká újma na zdraví (např. posttraumatická stresová porucha), kdy se horní hranice stávající sazby (5 až 12 let) zvyšuje z 12 let na 15 let. Tím je zejména zdůrazněna závažnost znásilnění spáchaného na dítěti mladším 15 let a posilována ochrana této velmi zranitelné skupiny obětí.

Novela rovněž přináší změnu trestního řádu ve smyslu *zintenzivnění poučovací povinnosti vůči poškozenému při sjednávání a schvalování dohody o vině a trestu* a předsedy senátu v souvislosti se sjednáváním nebo schvalováním dohody o vině trestu v řízení před soudem vůči poškozenému, který je *obětí podle zákona o obětech trestných činů*, pokud jde o jeho právo učinit prohlášení o dopadech spáchaného trestného činu na jeho život. Navržená úprava umožní poškozenému v praxi efektivněji uplatnit toto svoje právo i v případě, že se jedná o odchylné procesní vyřízení věci, než je klasické trestní řízení. Prohlášení poškozeného bude sloužit státnímu zástupci a soudu jako jeden z podkladů, který jim umožní posoudit, zda je sjednání dohody o vině a trestu v daném případě vhodné a zda je sjednaný trest odpovídající, byť je třeba zohlednit i skutečnost, že jde o subjektivní vyjádření.

Pokud se poškozený účastní sjednávání dohody o vině a trestu, má právo se k dohodě vyjádřit, a to zejména k rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Není vyloučeno, aby se vyjádřil i k otázce viny a trestu, byť takové vyjádření není pro sjednání dohody o vině a trestu rozhodné a státní zástupce jím není vázán, neboť se primárně jedná o dohodu mezi ním a obviněným. Se stanoviskem poškozeného tak bude soudce seznámen již při podání návrhu na schválení dohody o vině a trestu, a ne až v průběhu veřejného zasedání, v němž se o návrhu na schválení dohody o vině a trestu rozhoduje.

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (Istanbulská úmluva)⁵⁰

Senát dne 24. 1. 2024 těsnou většinou neschválil Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (Istanbulskou úmluvu). Pro souhlas s její ratifikací bylo jen 34 ze 71 přítomných senátorů, k přijetí chyběly dva hlasy. Schvalování předcházela téměř sedmihodinová debata, v níž se střetli zastánci a odpůrci úmluvy. Česko úmluvu podepsalo v roce 2016. K tomu, aby začala platit, by ji musely ratifikovat Senát a Sněmovna a podepsat prezident. Poslanecká sněmovna už dříve své projednání odložila až po rozhodnutí Senátu. Odpůrci úmluvy se obávali odklonu od standardního pojetí muže a ženy, vnučování genderové ideologie nebo snahu nevládních organizací vynutit si na státu finanční příspěvky pro naplňování úmluvy. Podporovatelé úmluvy argumentovali většinou přehlížením domácího násilí a násilí na ženách nebo sekundární viktimizací. Kritiky obviňovali z dezinterpretace úmluvy a používání nesmyslných argumentů.⁵¹ Vzhledem k negativnímu stanovisku Senátu se poslanci úmluvou nebudou zabývat. Česká republika tak bude patřit mezi menšinu zemí, které Istanbulskou úmluvu sice podepsaly, ale neratifikovaly.⁵² Více k projednávání sněmovního tisku 486 zde: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=9&t=486>.

III. 5 Rozhodovací činnost Ústavního soudu a obecných soudů – výběr

V rozhodovací činnosti Ústavního soudu nebylo v roce 2023 zaznamenáno žádné významné rozhodnutí týkající se problematiky domácího násilí.

III. 6 Rozhodovací činnost Evropského soudu pro lidská práva

„Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva ve věcech domácího násilí“, který zpracovává nejvýznamnější rozhodnutí tohoto soudu ve vztahu k dané problematice, je pravidelně aktualizován a vystavován na Extranetu státního zastupitelství (v sekci NZ – Jana Zezulová – materiály k agendě NZ). Podkladem tohoto materiálu jsou, kromě úplných znění daných rozhodnutí, i tzv. *Factsheets*⁵³. Díky těmto sumarizujícím dokumentům lze poměrně přehledně sledovat vývoj judikatury ESLP ve vztahu k problematice domácího násilí.

⁵⁰ Rada Evropy: About the Convention. Dostupné na: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/about-the-convention>.

⁵¹ Deník N. Senát neodsouhlasil Istanbulskou úmluvu. Ratifikační proces končí. Dostupné na: <https://denikn.cz/minuta/1337653/>.

⁵² Vedle Arménie, Bulharska, Maďarska, Litvy a Slovenska. Více zde: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=210>.

⁵³ Dostupná na: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/factsheets&c=>.

Zpráva národní zpravodajky předkládá některá rozhodnutí v oblasti domácího násilí a násilí na ženách a dětech vydaná v průběhu roku 2023.

- **Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. prosince 2023 ve věci Vučković v. Croatia, č. 15798/20⁵⁴**

„Chorvatské soudy se řádně nevypořádaly s případem opakovaného sexuálního násilí na pracovišti“

Stát se při ukládání trestu pachateli náležitě nezabýval opakovaným sexuálním násilím, kterému byla stěžovatelka vystavena na svém pracovišti, a jeho důsledkům, čímž porušil články 3 a 8 Úmluvy.

I. Okolnosti dané věci

Stěžovatelka Maja Vučković je chorvatská státní příslušnice, která se narodila v roce 1978 a žije v Rijeci. V červnu 2015 podala paní Vučković, zdravotní sestra, trestní oznámení na svého kolegu, řidiče sanitky. Obvinila ho, že ji během společných pracovních směn v období od dubna do června 2015 sexuálně napadal, mimo jiné ji osahával a chytal na různých částech těla a snažil se ji donutit k orálnímu sexu. Útoky byly doprovázeny nevhodnými výrazy a výhrůžkami, že bude propuštěna, pokud to někomu řekne. Její útočník byl v prvním stupni odsouzen za dva případy nemravného jednání k trestu odnětí svobody v délce 10 měsíců. Jako přitěžující okolnosti soud uvedl zejména skutečnost, že sexuální delikty byly spáchány opakovaně a v krátkém časovém úseku. Trest však byl po odvolání změněn na veřejně prospěšné práce a podle vlády byl pachatelem řádně vykonán. Soud druhého stupně shledal, že zmírnění trestu splní účel trestu s ohledem na to, že od útoků uplynuly čtyři roky, aniž by se pachatel dopustil dalších trestných činů. Důsledkem útoků bylo, že žalobkyně musela jít na nemocenskou kvůli zranění ruky a později kvůli posttraumatické stresové poruše.

S odvoláním na *článek 3 (zákaz nelidského a ponižujícího zacházení) a článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) Úmluvy* si paní Vučković stěžovala na zmírnění trestu svého spolupracovníka a namítala, že byl nepřiměřeně mírný vzhledem k závažnosti spáchaných trestných činů.

II. Hodnocení Soudu

Soudní dvůr předně zdůraznil a podpořil rostoucí význam veřejně prospěšných prací v moderní trestní politice členských států, ale také upozornil na potřebu *důrazně se postavit sexuálnímu zneužívání a násilí na ženách*.

Soudu nepřísluší zpochybňovat závěr vnitrostátních soudů, že útoky proti stěžovatelce byly kvalifikovány pouze jako „nemravné jednání“ namísto pokusu o znásilnění. Konstatoval však, že *násilnost činů (jak ji zjistily vnitrostátní soudy) by byla zjevně relevantní pro vynesení rozsudku. Bylo proto závažné, že odvolací soud při zmírnění trestu ani nezmínil míru trestní odpovědnosti pachatele či jeho úmysl při páchaní sexuálních trestných činů, přestože se ztotožnil s hodnocením přitěžujících okolností soudem prvního stupně. Odvolací soud ani nevysvětlil, proč pouhý časový odstup mezi jednotlivými skutky převážil nad tak závažnými přitěžujícími okolnostmi.* Soud navíc poznamenal, že vnitrostátní soudy nevezly v úvahu řadu faktorů, které byly podle

⁵⁴ Tento rozsudek nabude právní moci za podmínek stanovených v článku 44 § 2 (konečné rozsudky) Evropské úmluvy o lidských právech.

vnitrostátního práva relevantní při vynášení rozsudku, jako jsou důsledky trestného činu pro stěžovatelku (její diagnóza a pracovní neschopnost) a chování útočníka po útocích, včetně údajných výhrůžek a zjevného nedostatku lítosti.

Soud proto shledal, že odvolací soud při zmírnění trestu neprovedl potřebnou pečlivou kontrolu všech okolností případu. Soud považoval za znepokojující, že se odvolací soud rozhodl nahradit trest odnětí svobody veřejně prospěšnými pracemi, aniž by to dostatečně odůvodnil nebo jakkoli *zohlednil zájmy oběti*. Takový přístup naznačoval, že vnitrostátní soudy jsou při trestání násilí na ženách *shovívavé*, což dále potvrdila Skupina expertů Rady Evropy pro boj proti násilí na ženách a domácímu násilí (GREVIO) a její základní hodnotící zpráva o Chorvatsku. *Shovívavost by zase mohla odrazovat oběti od ohlašování takových činů*, zatímco ve statistikách bylo násilí na ženách znepokojivě časté a vážně podhodnocené.

- **Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (druhá sekce) ze dne 17. 10. 2023 ve věci Luca proti Moldavsku, č. 55351/17**

„Ochrana před domácím násilím a udržení rodinných vazeb“

Stát má povinnost řádně prošetřit všechna věrohodná tvrzení o domácím násilí. Bylo shledáno, že špatné zacházení se stěžovatelkou nebylo ze strany moldavských úřadů ojedinělým selháním, ale odráželo diskriminační přístup ke stěžovatelce jako k ženě.

I. Okolnosti dané věci

Stěžovatelka Lilia Luca je moldavskou státní příslušnicí. Paní Luca žila s A. I. v Itálii a od roku 2006 spolu mají dvě děti. Podle stěžovatelky ji A. I. přibližně od roku 2015, kdy se vrátili do Moldavska, několikrát fyzicky i slovně napadl, obtěžoval a psychicky týral.

V srpnu 2016 byl vydán ochranný příkaz, který nařizoval, že se A. I. musí zdržet kontaktu se stěžovatelkou i jejími dětmi. Stěžovatelka nicméně později na policii uvedla, že A. I. příkaz porušil. Žádné vyšetřování však nebylo zahájeno. Následně se stěžovatelka domáhala prodloužení ochranného příkazu, a mimo jiné uvedla, že jí A. I. odpojil přívod vody. Vnitrostátní soudy však její žádost zamítly. V listopadu téhož roku A. I. paní Lucu napadl a způsobil jí podlitiny po celém těle včetně hlavy. Žádost o vydání ochranného příkazu byla opět zamítnuta. V odvolacím řízení dospěl odvolací soud v Kišiněvě k závěru, že stěžovatelka nebyla vystavena fyzickému ani psychickému násilí. Mezitím v červenci 2016 podala paní Luca na A. I. trestní oznámení, v němž tvrdila, že ji fyzicky týral. Policie mu udělila správní pokutu, ale v té době nebylo zahájeno žádné vyšetřování. Později bylo zahájeno vyšetřování dalších dvou tvrzených napadení paní Lucy ze strany A. I. (včetně domácího násilí), přičemž A. I. byl nakonec odsouzen a byl mu uložen podmíněný trest odnětí svobody a povinnost nahradit škodu.

V srpnu 2016 se děti paní Lucy přestěhovaly k A. I. a ukončily s ní kontakt. Žádala moldavské orgány o pomoc, ale orgán ochrany dětí odmítl vydat rozvrh styku s dětmi. Obrátila se na soud a dosáhla nařízení rozvrhu styku, ale A. I. jej odmítl dodržovat. V březnu 2022 se s A. I. rozvedli.

S odvoláním na čl. 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života), čl. 3 (zákaz nelidského a ponižujícího zacházení) a čl. 14 (zákaz diskriminace) paní Luca namítala, že ji moldavské orgány neochránily před domácím násilím, že jí nepomohly udržovat

kontakt s jejími dětmi a že jejich nečinnost byla důsledkem toho, že je žena a že si stěžovala na domácí násilí.

II. Hodnocení Soudu

Namítané porušení čl. 8 Úmluvy

Soud zopakoval, že ačkoli článek 8 neobsahuje žádné výslovné procesní požadavky na rozhodovací proces, musí být spravedlivý a musí respektovat zájmy stran, včetně rodičů předkládajících svůj případ před soud. Vnitrostátní soudy obecně měly provést hloubkové posouzení celé rodinné situace, zejména faktických, emocionálních, psychologických, materiálních a zdravotních faktorů, a objektivně posoudit příslušné zájmy každé osoby, přičemž se měly snažit určit, co je pro dítě nejlepším řešením. V případě paní Lucy Soud zopakoval, že povinností orgánů v takových situacích není vynucovat si výsledky, pokud jde o rodinné vztahy, ale využívat prostředky, které mají k dispozici, aby v tomto procesu napomohly udržovat kontakt mezi rodiči a dětmi. V daném případě moldavské orgány v rámci svého rozhodovacího procesu nezohlednily domácí násilí, kterému byla stěžovatelka vystavena, a rovněž nejednaly bezodkladně, aby jí zajistily udržování kontaktu s dětmi, což vedlo k porušení článku 8.

Namítané porušení čl. 3 a čl. 14 Úmluvy

Vzhledem k psychickému dopadu a k fyzickému násilí, kterému byla paní Luca vystavena, Soud usoudil, že špatné zacházení s ní bylo dostatečně závažné, aby si vyžádalo bezodkladný úřední zásah. Soud se ujistil, že moldavský právní řád umožňuje stíhat pachatele domácího násilí. Moldavské orgány však neprovedly proaktivní posouzení rizika, které paní Luca hrozilo. Soud vzal v potaz zejména nevydání ochranného příkazu z důvodu, že A. I. nebyl pravomocně odsouzen; posouzení obecného soudu, že psychické násilí nespadá do působnosti řízení o domácím násilí; a také rozpor mezi závěry vnitrostátních soudů v občanskoprávním a trestním řízení. Celkově nebylo na oznámení paní Lucy o páchaném domácím násilí adekvátně reagováno. Stát měl rovněž povinnost řádně prošetřit všechna věrohodná tvrzení paní Luca o domácím násilí. I v tomto ohledu však vnitrostátní orgány selhaly. V roce 2016 nereagovaly na její podání poukazující na psychické a fyzické násilí a nezačaly stíhání.

Lze shrnout, že došlo k porušení článku 3, protože paní Luca nebyla ochráněna před domácím násilím a její obvinění nebyla řádně prošetřena. Soud shledal, že špatné zacházení s paní Luca ze strany úřadů nebylo ojedinělým selháním, ale odráželo diskriminační přístup k paní Luca jako k ženě. Za povšimnutí stojí zejména jazyk, který orgány v daném případě používaly a který zjevně odrážel stereotypy a mýty o ženách „zneužívajících systém“. Soud proto rovněž shledal porušení článku 14 ve spojení s článkem 3.

- ***Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (třetí sekce) ze dne 23. 5. 2023 ve věci A. E. proti Bulharsku, č. 53891/20***

„Neposkytnutí odpovídající ochrany patnáctileté oběti domácího násilí.“

Podmínka opakovaného násilí potřebná k zásahu státu nesplňuje povinnost orgánů státu reagovat okamžitě na tvrzené domácí násilí a prokázat v této souvislosti zvláštní pečlivost, i s ohledem na to, že domácí násilí má tendenci se v průběhu času zhoršovat.

I. Okolnosti dané věci

Stěžovatelka A. E. je bulharská státní příslušnice, která se narodila v roce 2004 a žije v Kostinbrodu (Bulharsko). V roce 2018 se A. E., která čerstvě dovršila 15 let, nastěhovala k 23letému muži D. M. Stěžovatelka tvrdila, že ji její partner pravidelně bije. Po jednom takovém útoku v září 2019 od něj utekla a vyhledala v nemocnici lékařskou pomoc. Bylo zaznamenáno, že má mimo jiné rozsáhlé podlitiny, které jí byly způsobeny údery tvrdými předměty.

Matka A. E. se po incidentu obrátila na sociální službu, která následně kontaktovala státní zastupitelství. Sociální služba připojila popis okolností a několika útoků, které A. E. údajně utrpěla rukou D. M., a zdůraznila, že stěžovatelka je nezletilá. Jelikož matka stěžovatelky nebyla schopna vykonávat svá rodičovská práva, bylo sociální službou vydáno rozhodnutí o umístění A. E. mimo rodinu. Kostinbrodské státní zastupitelství nařídilo předběžné prověření, které měla provést policie v souvislosti podaným oznámením. Policie vyslechla stěžovatelku a její matku, přičemž matka mimo jiné uvedla, že D. M. její dceru kopal do břicha a škrtil. Během policejního výslechu D. M. popřel fyzické i psychické týrání. V listopadu 2019 se státní zástupce rozhodl nezahájit trestní stíhání, neboť shledal, že byl spáchán pouze přešůpek spočívající v lehkém ublížení na zdraví podléhající toliko soukromoprávnímu stíhání.

A. E. požádala o zrušení tohoto rozhodnutí, ale sofijský krajský prokurátor to odmítl mimo jiné s odůvodněním, že neexistují žádné důkazy o tom, že by byl ohrožen její život, a dokonce nebylo ani prokázáno, že skutečně žila partnerským životem s D. M. Toto rozhodnutí bylo později potvrzeno sofijským odvolacím prokurátorem a Nejvyšší kasační prokuraturoou.

II. Hodnocení Soudu

Ve vztahu k namítanému porušení čl. 3 Úmluvy Soud uvedl následující. A. E. si jednak stěžovala na bulharské právní normy dopadající na domácí násilí, a to zejména na to, že násilí musí být buď opakované nebo alespoň středně závažné, aby mohlo být zahájeno trestní stíhání. Dále si stěžovala na konkrétní reakci orgánů na její oznámení. Soud rozhodl, že fyzické násilí, kterému byla A. E. vystavena, bylo v kombinaci se zstrašováním a úzkostí, které musela pociťovat, dostatečně závažné, aby bylo zacházení, kterému byla vystavena, kvalifikováno jako "ponižující".

Pokud jde o soukromoprávní stíhání jako prostředek k zajištění spravedlnosti v případech domácího násilí, Soud zopakoval, že to pro oběť představuje nadměrnou zátěž a nemůže to zabránit opakování podobných incidentů. Aby mohlo být domácí násilí podle bulharského práva trestně stíháno, muselo by být prokázáno opakování násilných činů. Vzhledem k tomu, že násilí má tendenci se v průběhu času zhoršovat, podmínka opakovaného násilí potřebná k zásahu státu nespĺňuje povinnost orgánů státu reagovat okamžitě na tvrzené domácí násilí a prokázat v této souvislosti zvláštní pečlivost.

Co se týče odmítnutí vnitrostátních orgánů kvalifikovat útoky jako domácí násilí, protože vztah páru nenapĺňoval zákonnou definici, Soud konstatoval, že tímto přístupem by došlo k „odfiltrování“ mnoha případů násilí na ženách ze strany jejich partnerů a tím by Bulharsko nesplnilo svoje povinnosti podle článku 3. Soud uvedl, že Bulharsko nezavedlo účinný systém, který by postihoval všechny formy domácího násilí a poskytoval by dostatečné záruky obětem. Soud poznamenal, že sociální služby informovaly státního zástupce o opakované a závažné povaze údajných útoků, které měly být řádně vyšetřovány. Místo toho se státní zástupce zcela spoléhal na předběžné policejní prošetření. Odmítnutí zahájit trestní řízení bylo o to závažnější, že stěžovatelka byla ve zranitelné situaci. S ohledem

na tyto skutečnosti Soud rozhodl, že Bulharsko nezavedlo účinný systém pro trestání všech forem domácího násilí a neposkytlo dostatečné záruky pro oběti. Stát neposkytl A. E. dostatečnou právní ani faktickou ochranu, což vedlo k porušení článku 3.

Ve vztahu k namítanému porušení čl. 14 Úmluvy Soud konstatoval, že se jedná o třetí podobný případ proti Bulharsku a že ženy jsou v Bulharsku nejčastějšími oběťmi domácího násilí. Jako ženská oběť domácího násilí v Bulharsku se A. E. nacházela v nerovném postavení, které vyžadovalo, aby orgány v tomto kontextu přijaly opatření k nápravě znevýhodnění spojeného s jejím pohlavím.

Vláda neprokázala, jaké politiky prováděla na ochranu obětí domácího násilí a na potrestání pachatelů. Soud v případě stěžovatelky podle článku 3 shledal, že příslušné právní předpisy byly nedostatečné. Dále Soud napomenul stát za to, že stále neexistují oficiální komplexní oficiální statistiky týkající se domácího násilí v Bulharsku. To je s podivem vzhledem k míře domácího násilí v Bulharsku a povinnosti věnovat zvláštní pozornost dopadům na ženy a odpovídajícím způsobem jednat. Rovněž Soud podotknul, že Bulharsko neratifikovalo Istanbulskou úmluvu.

Soud závěrem shrnul, že vláda nenapravila nečinnost orgánů. Protože v tomto případě nebylo nutné, aby stěžovatelka prokázala, že se stala individuální obětí předsudků ze strany vnitrostátních orgánů, Soud dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 3.

III. 7 Dokumenty

- *Stanovisko Benátské komise*
<https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Stanovisko-Benatske-komise.pdf>
- *Úřad vlády ČR: Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023–2026*
https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/AP_DGPN-2023_final.pdf
- *Úřad vlády ČR: Zpráva za rok 2022 o plnění Akčního plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019–2022*
https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Zprava_2022_AP_DGPN.pdf
- *Úřad vlády ČR: Rozbor naplňování Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (Istanbulské úmluvy) ve vybraných státech Rady Evropy*
https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Rozbor-naplnovani-Umluvy-Rady-Evropy-o-prevenci-a-potirani-nasili-na-zenach-a-domaciho-nasili-Istanbulske-umluvny_2.pdf
- *Statistika: Domácí a genderově podmíněné násilí v ČR*
<https://www.tojrovnost.cz/wp-content/uploads/2023/08/Domaci-a-genderove-podminene-nasili-v-CR.pdf>
- *Policie České republiky: Statistické přehledy kriminality za rok 2023*
<https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2023.aspx>
- *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí,*

Istanbul 11. 5. 2011

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0080_CS.html

- Rada Evropy: Setting up co-ordinating bodies responsible for policies on violence against women: new publication on Article 10 of the Istanbul Convention
<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/setting-up-co-ordinating-bodies-responsible-for-policies-on-violence-against-women-new-publication-on-article-10-of-the-istanbul-convention>
- Rada Evropy: Entry into force of the Istanbul Convention in respect of the European Union
<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/entry-into-force-of-the-istanbul-convention-in-respect-of-the-european-union>
- Rada Evropy: International Day for the Elimination of Violence against Women
<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/international-day-for-the-elimination-of-violence-against-women>
- Rada Evropy: Using the international and regional legal framework to stop all forms of violence against women and girls. Experts call for safe and inclusive digital spaces, free from online violence and harassment, so that girls' potential, well-being and prosperity can be attained - International Day of the Girl Child
<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/newsroom/>
- Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence
<https://www.coe.int/en/web/gender-matters/council-of-europe-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence>
- United Nations: International Day for the Elimination of Violence against Women 25. November
<https://www.un.org/en/observances/ending-violence-against-women-day>
- EU calls for end of violence against women
https://commission.europa.eu/news/eu-calls-end-violence-against-women-2023-11-24_en
- EDVAW Platform: Platform of Independent Expert Mechanisms on the Elimination of Discrimination and Violence against Women
<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/edvaw-platform>.
- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)
<https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2016/CEDAW-for-Youth.pdf>.
- Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women („Convention of Belem do Para“)
<https://www.refworld.org/docid/3ae6b38b1c.html>.
- Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa (Maputo Protocol)
<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WG/Protocolo%20on%20the%20Rights%20of%20Women.pdf>.

III. 8 Příloha č. 1 ke Zprávě o činnosti národní zpravodajky, její zástupkyně a členů týmu pro boj proti obchodování s lidmi, zneužívání žen a dětí, nelegální migraci a zaměstnávání, genderové, domácí a sexuálně motivované násilí a pro ochranu práv obětí trestných činů za rok 2023